

SKOLEGANGENS PÅBEGYNDELSE I FOLKESKOLEN

Betænkning

Afgivet af et udvalg
nedsat den 18. juli 1983
af undervisningsministeren

Det administrative Bibliotek
Slotsholmsgade 12
1216 København K

Betænkning nr. 1018
1984

37.1 / 7 ex. 3

ISBN 87-503-5095-1

J. H. SCHULTZ A/S
KØBENHAVN

Indhold

1. Indledning

Udvalgets kommissorium, dets medlemmer, dets arbejde og dets overvejelser over kommissoriet 7

2. Baggrunden for at tage spørgsmålet om indskoling og skolealder op

Kapitel 1: Aktuelle problemer. 9

Opdragelsesmæssige problemer i dagens samfund og problemer vedrørende lærerarbejds-løshed og små skoler.

Kapitel 2: Generelle problemer. 10

2.1. Udskillelse og helhed 10

Dagligdagens opsplitning. Medierne og informationsteknologiens virkninger. Skolens op-splitning. At *have* del contra *tage* del. Alsidighed, et spørgsmål om kvalitet.

2.2. Virksomhed og erfaring: leg og læring 11

Forældres og børns forventninger til børnehave resp. skole. Nyere pædagogiske tiltag. Selvvirksomhed og frygt for at stille krav. Erfaringspædagogik.

2.3. Det opdragende - det undervisningsmæssige 12

Ønskværdig sammenhæng mellem undervisning med særlig henblik på intellektuelle og sproglige aspekter og opdragelse eller socialpædagogisk virksomhed.

2.4. Institutionalisering og selvudfoldelse 12

Fremmedgørelse contra meningsfuld aktivisering.

2.5. Hjem og skole 13

Nødvendigheden af gensidighed i arbejdet.

Kapital 3: Tidligere udvalgsarbejder. 14

3.1. Skolestartudvalgets betænkninger 14

1. delbetæknings forslag om hjem, børnehave, børnehaveklasse, 1.-2. klasse og fritids-hjem m.v.

2. delbetæknings forslag om uddannelse og videreuddannelse af pædagoger og lærere. Udvalgets kommentarer hertil.

3.2. Forslag til forsøg med samordning	15
De fire modeller.	
Udvalgets kommentarer.	
3.3. Andre udvalgsarbejder	16
Det nye forslag til vejledning m.v. i dansk.	
Matematiklærerforeningens overvejelser.	
Kapitel 4: Hovedtendenser i forsøgs- og udviklingsarbejder	17
4.1. Generel oversigt	17
Karakterisering og drøftelse af igangværende projekter.	
4.2. Forsøg på Højagerskolen, Ballerup	18
4.3. Forsøg på Vårst og Nørholm skoler, Aalborg	18
4.4. Forsøg på Bernadotteskolen, Gentofte	19
Kapitel 5: Erfaringer fra andre lande	20
Generelle bemærkninger om arbejdet vedrørende indskoling i Nordisk Råd, Europarådet og CERI/OECD. Om skiftet fra at fokusere på »lodret koordinering« til også at fokusere på »vandret koordinering«.	
Tre eksempler: Montessoriskoler i Holland. Basisskole i Holland. 4-9 årsprojektet i Norge	21
Udvalgets kommentarer.	

3. Gældende ordning og problemer derved

Kapitel 6: Skolealderen	23
6.1. Reglerne og deres fleksibilitet	23
De gældende regler er fleksible. De administreres tilsyneladende rimeligt. Visse kritikpunkter, herunder manglende overensstemmelse mellem regler for optagelse i børnehaveklasse og i 1. klasse.	
6.2. En undersøgelse af »unge børn« i skolen	23
De 25% af børn i Lyngby-Taarbæk, som ikke er fyldt 6½ år ved start i 1. klasse sammenlignedes med de øvrige børn. Undersøgelsen tyder på, at forældre og skole er fornuftige med hensyn til at lade børn begynde tidligt.	
Udvalgets kommentarer.	
Kapitel 7: Børnehaveklassen	25
7.1. Udbredelse og arbejdsform	25
Børnehaveklassens udbredelse efter at den er blevet obligatorisk for kommunerne:	
Generel stigning til 94% på landsplan. Tendens til lidt mindre søgning i visse kommuner.	
»Aktiviteter« og »undervisning«. »Induktiv« og »deduktiv« tilegnelse. Variationer i børnehaveklassens arbejdsform. »Emnearbejde«.	
7.2. Problemer ved børnehaveklassens virksomhed	27
Børnehaveklassens forberedende karakter. Den korte tid. Lokaleforhold. Det ét-årige forløb med hurtigt voksen-skift.	
Kapitel 8: De første skoleår	28

8.1. Indhold og arbejdsform	28
Vejledningerne åbner i de forskellige skolefag i princippet for samordning og tværfagligt arbejde. Det nye forslag til vejledning i dansk. Forsøgsarbejder viser, at mange lærere er indstillet på samordning m.v.	
8.2 Problemer	29
Fagopdeling og skemaopdeling. Holdninger til de elementære boglige færdigheder resp. til de musik-praktiske fag. Vejledningerne mangler direkte omtale af fagsamarbejde og af børnehaveklasse.	
Kapitel 9: Barrierer for samordning mellem børnehaveklasse og 1.-2. klasse	30
De to lærergruppers forskellige forhold. Undervisningsbegrebet. Børnehaveklassen er ikke obligatorisk. Mulighed for dispensation, så børn går i børnehaveklasse på anden skole.	

4. Udvalgets overvejelser

Kapitel 10: Generelle overvejelser	31
10.1. Oversigt over 4. del	31
10.2. Sigtet med indskolingen	31
Krav til både højt uddannelsesniveau og højt alment dannelsesniveau. Folkeskolens formål må tages alvorligt. Et andet undervisningsbegreb. Den musik-praktiske virksomhed i balance med undervisning med hensyn til basale intellektuelle færdigheder. Betydningen af selvvirksomhed. Et udvidet undervisningsbegreb.	
Kapitel 11: Overvejelser om samordning	34
11.1. Samordning af de voksnes virke	34
To- eller flerlærerordninger. Fælles planlægning af virksomheden (samlærerordning). Ansvarsfordeling.	
11.2. Samordning af børnenes virke	34
Delvis samlæsning af børnehaveklasse, 1. klasse og 2. klasse. Fordele og ulemper. Indskolingsklasser: hel samlæsning af færre børn fra hvert alderstrin.	
11.3. Samordning af indhold og arbejdsformer	35
Samme arbejdsformer lærerige for alle alderstrin. Emnearbejde. Udnyttelse af ressourcer i børnegruppen. De musik-praktiske fag og den nødvendige ændring af holdninger til dem og til begrebet undervisning. Nødvendige ændringer af undervisningsvejledningerne med henblik på krav og forventninger til undervisningen i alle fagområder.	
Kapitel 12: Overvejelser om skoletiden. Dens længde og dens samordning med fritidsordningerne	37
12.1. Begrundelse for generel forøgelse af den ugentlige undervisningstid	37
Prioriteringsovervejelser. Nødvendigheden af at koordinere med forholdsmæssige ændringer.	
12.2. Udviklingen frem mod en »heltidsskole«	38
Eksempel fra Albertslund. Betydning af vandret koordinering.	
Kapitel 13: Overvejelser om skolealder og obligatorisk børnehaveklasse	39
13.1. Om undervisningspligtens indtræden	39
Begrundelse for ikke at ændre gældende regler.	

13.2. Om obligatorisk børnehaveklasse.	40
Begrundelse for ikke at gøre børnehaveklassen obligatorisk for eleverne.	
13.3. Om reglerne for at begynde tidligt i børnehaveklasse, resp. 1. klasse.	40
Begrundelse for at ændre gældende regler. Forslag om ændringer; mindretalsudtalelse.	
13.4. Om kompetence til at træffe beslutninger om optagelse af »yngre børn«.	41
Begrundelse for at henlægge den endelige afgørelse til skolekommissionen. Forslag om ændringer; mindretalsudtalelse.	
13.5. Om dannelse af børnehaveklasse og 1. klasse.	42
Kapitel 14: Overvejelser om små skoler.	43
De små skolars situation. Værdien af, at opretholde dem. Den netop vedtagne lovændrings virkning. Planlægning af delvis samlæsning og lærerforbrug i kommuner med mange små skoler.	
Kapitel 15: Overvejelser om pædagogers og læreres uddannelse og videreuddannelse og om forældreoplysning	44
Forslagene giver mulighed for en gradvis ændring af indstilling og erhvervelse af relevante erfaringer. Problemer med den faglige baggrund på det musisk-praktiske felt. Fortsat 2 grunduddannelser, men med bedre orientering om indskoling og den anden parts baggrund.	

5. Udvalgets konklusioner og forslag

Kapitel 16: Udvalgets konklusioner og forslag

16.1. Konkluderende resumé	45
16.2. Udvalgets forslag	46

Appendix

1: Afsnit 12.1.-12.2. af betænkning nr. 789, 1977 (Skolestartudvalgets konklusioner i 1. delbetænkning).	49
2: Afsnit 7.1.-7.3. af betænkning nr. 853, 1978 (Skolestartudvalgets konklusioner i 2. delbetænkning).	54
3: Afsnit 6 fra »Forslag til forsøg med samordning af virksomheden i børnehaveklasse og 1.-2. klasse«. (Undervisningsministeriet 1983).	58
4: Litteraturliste til kapitel 2 og kapitel 10-13.	62
5: Oversigt over forsøgsprojekter vedrørende indskoling	63
6: Skolealder, skoledagslængde i forskellige lande.	70
7: Eksempler fra det norske 4-9 årsprojekt	71
8: Oversigt over de gældende bestemmelser vedrørende optagelse i 1. klasse og børnehaveklasse	73
9: Statistiske oplysninger om børnehaveklasser.	75

1. Indledning

Udvalget vedrørende nedsættelse af alderen for skolegangens påbegyndelse blev i juli 1983 nedsat af undervisningsministeren med følgende kommissorium:

»Det er udvalgets opgave at påpege de pædagogiske og administrative konsekvenser af en trinvis nedsættelse af skolestartalderen. På dette grundlag skal udvalget vurdere mulighederne for en sådan nedsættelses omfang og indføringstakt. Udvalget skal endvidere overveje, om og i givet fald i hvilket omfang der i forbindelse med en nedsættelse af alderen for påbegyndelse af skolegangen bør ske en pædagogisk tilpasning af virksomheden i folkeskolen.«

Som medlemmer beskikkedes:

- Skoledirektør Niels Jørgen Bisgaard, Herlev, formand.
- Seminarielektor A. Tangsig Christensen, Lemvig, udpeget af Skole og Samfund.
- Lærer Chresten Sloth Christensen, Hjørring, udpeget af Danmarks Lærerforening.
- Viceskoleledende Jørgen Graabæk, Nykøbing Mors.
- Vicekontorchef Hans Otte Jørgensen, København, udpeget af Kommunernes Landsforening.
- Seminarielektor Elisabeth Solmer Nielsen, Haderslev.
- Professor Hans Vejleskov, København.

Direktoratet for folkeskolen og seminarier m.v. har fungeret som sekretariat for udvalget.

I dette arbejdet har deltaget:

- Gerda Herbøl, fagkonsulent.
- Per Iversen, undervisningsinspektør.
- Gertie Lund, fuldmægtig.

Professor Hans Vejleskov har som særlig sagkyndig bistået ved udformningen af væsentlige afsnit i redegørelsen.

Udvalget har afholdt ialt 13 møder og herunder indkaldt følgende til at oplyse om deres erfaringer med forsøgsarbejde m.v.:

- Ledende skolepsykolog Mogens Hansen, Lyngby-Taarbæk.
- Fagkonsulent Palle Bendsen, Folkeskolens Forsøgsråd.
- Leder Vang Lütke, Bernadotteskolen, Gentofte.
- Lærer Gerd Ingvortsen, Bernadotteskolen, Gentofte.
- Lærer Ole Andersen, Bernadotteskolen, Gentofte.
- Førstelærer Søren Winter, Vårst Skole, Aalborg.
- Førstelærer Conrad Andreasen, Nørholm Skole, Aalborg.
- Skoleinspektør Finn Søholm, Høj agerskolen, Ballerup.
- Viceskoleinspektør Else Birch, Høj ager skolen, Ballerup.
- Seminarielærer, cand. pæd. Erik Sigsgaard, Albertslund.

Udvalget har opfattet kommissoriets udtryk »trinvis nedsættelse af skolestartalderen« som omhandlende tidspunktet for undervisningspligtens indtræden. En ændring her vil imidlertid også have indflydelse på børnehaveklassen. Som situationen er i dag, må udvalget derfor beskæftige sig med virksomheden både i børnehaveklassen og på skolens yngste klassetrin.

Allerede på udvalgets første møde var der i øvrigt enighed om at anskue kommissoriet som en helhed. Det ansås ikke for muligt at behandle spørgsmålet om eventuelt at nedsætte alderen for

skolegangens begyndelse uden at tage hensyn til, hvilken skolegang børnene skulle begynde på. En pædagogisk tilpasning af virksomheden i folkeskolen, især i børnehaveklasse og 1.-2. klasse, kunne netop vise sig at være en forudsætning for at ændre på reglerne om undervisningspligtens indtræden. Udvalget valgte derfor at analysere skolens yngste klassetrin, herunder børnehaveklassen, for at kunne give et mere kvalificeret svar på spørgsmålet om en eventuel nedsættelse af skolestartalderen.

Endvidere stod det også straks klart, at de allerede foreliggende betænkninger m.v. om indskoling, børnehaveklasse og begynderundervisning måtte udgøre en væsentlig del af baggrunden for udvalgets arbejde.

Det gælder følgende publikationer:

- Undervisningsvejledning for folkeskolen, nr. 4 og nr. 16, 1976.
- 1. og 2. delbetænkning fra det den 8. september 1975 nedsatte udvalg vedrørende samvirke mellem hjem, førskole, skole og fritidsforanstaltninger for børn i alderen 5-8 år. Betænkningerne nr. 789, 1977 og nr. 853, 1978. - Be-

tænkningernes resuméer gengives nedenfor i Appendix 1 og 2.

- Forslag til forsøg med samordning af virksomheden i børnehaveklasse og 1.-2. klasse, juli 1983, samt det hertil knyttede notat fra »Uddannelsesrådet for grundskolen m.v.« - Forslagets opstilling af fire muligheder gengives nedenfor i Appendix 3.

Endvidere gør udvalget opmærksom på, at eventuelle ændringer i virksomheden på folkeskolens yngste klassetrin måtte betragtes i lyset af virksomheden senere i skoleforløbet og dennes udvikling.

Sidst men ikke mindst var udvalget sig fra begyndelsen bevidst, at de ændringer - af social, økonomisk og kulturel art - der har fundet sted i det danske samfund siden 1960'erne, i høj grad præger folkeskolens hverdag, både for voksne og børn. Spørgsmålet om folkeskolens funktion i det hele taget er således aktualiseret i takt med den stigende arbejdsløshed og den teknologiske udvikling.

Udvalgets overvejelser og forslag fremlægges i de følgende kapitler.

København i juni 1984

*Niels Jørgen Bisgaard A. Tangsig Christensen
(formand)*

*Chresten Sloth
Christensen*

Jørgen Graabæk

Hans Otto Jørgensen Elisabeth Solmer Nielsen

Hans Vejleskov

Per Iversen

Gertie Lund

2. Baggrunden for at tage spørgsmål om indskoling og skolealder op

Kapitel 1

Aktuelle problemer

Der er i dagens skole et stigende antal skolebegyndere med problemer af adfærds- og/eller indlæringsmæssig art. For en del af disse børns vedkommende er det nærliggende at forestille sig, at de i 5-6 års alderen har lidt under *manglende udfordringer*. Med få eller ingen søskende og få lege-kammerater, med ringe legemuligheder og med forældre, som enten er stærkt pressede af arbejde og lang arbejdsvej, eller som er grebet af håbløshed over arbejdsløshed, vil mange børn blive rastløse, ukoncentrerede og passive.

Det skal her understreges, at manglende udfordringer ikke er det samme som manglende påvirkninger. For mange børn er der snarere tale om en for stærk og usammenhængende strøm af påvirkninger, således at de ikke udfordres til fordybelse, aktivitet og interesse.

For andre børns vedkommende kan skiftet fra at gå i børnehave til at gå i børnehaveklasse suppleret med en pasningsforanstaltning være belastende og medføre adfærdsforstyrrelser, som måske yderligere øges ved at de efter kun ét år skal begynde i 1. klasse med nye voksne og delvis nye kammerater.

Med disse forhold bevæger vi os imidlertid over i emnet for kapitel 2, og forinden skal også omtales nogle aktuelle problemer af i hovedsagen økonomisk og personalemæssig art:

Det faldende børnetal har skabt nogle umiddelbare problemer for folkeskolen. For det første

trues mange lærere af *arbejdsløshed*. Skønt man i kommunerne generelt gør sig store anstrengelser for at undgå afskedigelse af allerede ansatte lærere, er dette dog ikke lykkedes fuldstændigt, og for nyuddannede lærere er situationen særdeles alvorlig. Dette er et forhold, som ikke kun er til skade for de pågældende lærere, for på længere sigt vil en skæv aldersfordeling af lærerpersonalet på landets skoler kunne få uheldige virkninger på skolens undervisning og skolesektorens planlægning.

For det andet er især *de små skoler* kommet i fare. Bliver børnetallet på de enkelte klassetrin for lille, kan økonomiske hensyn nødvendiggøre nedlægning af de små skoler.

Denne trussel gælder dog ikke kun skoler i landdistrikterne, som man sædvanligvis tænker på med udtrykket »de små skoler«; adskillige skoler, også i bydistrikterne, står umiddelbart over for at blive »små skoler«.

Statistiske beregninger har vist, at et vist antal lærerstillinger ville skulle oprettes på landsbasis, hvis man trinvist nedsatte skolestartalderen med ialt 1 år. Endvidere viser erfaringer, at samlæsning af børnehaveklasse og 1.-2. klasse kan give et tilstrækkeligt elevgrundlag til at videreføre en lille skole.

Hertil kommer, at kommunernes adgang til dispensation fra reglen om, at der skal oprettes børnehaveklasser, bortfalder i 1984.

Kapitel 2

Generelle problemer

I dette kapitel fremsættes nogle almene overvejelser over småbarnets situation i hjem, institution og samfund. De fremstilles langt mere grundigt og nuanceret i den løbende debat om menneskets kår og om samfundets udvikling på forskellige felter, end det kan gøres her, men samtidig må det bemærkes, at sådanne overvejelser mere eller mindre direkte udtrykt ligger bag både de tidligere nævnte danske betænkninger m.v., de løbende forsøgs- og udviklingsarbejder og de tiltag, som ses i udlandet, således som de efterfølgende tre kapitler vil ridse det op.

For overskuelighedens skyld ordnes disse overvejelser nedenfor under følgende punkter, selv om en sådan inddeling let øver vold mod tankegangen:

- Udskillelse og helhed. Dannelse og deltagelse.
- Virksomhed og erfaring, leg og læring.
- Det opdragende - det undervisningsmæssige.
- Institutionalisering og selvudfoldelse.
- Hjem og skole.

I Appendix 4 findes en fortegnelse over bøger og artikler, som direkte og indirekte ligger bag denne fremstilling.

2.1. Udskillelse og helhed. Dannelse og deltagelse

Lige så sikkert som man i alle nyere pædagogiske tiltag giver udtryk for at anlægge »et helhedssyn på barnet og dets situation«, lige så sikkert peger nyere analyser af barnets, familiens og hele menneskets situation på, at den er præget af »udskillelse« eller »opsplitning«.

Den erfarings- og personlighedsdannelse, som skolen gerne skulle bidrage væsentligt til, bør modvirke adskillelse og opsplitning ved at gøre børnene til deltagere, både socialt og intellektuelt.

Fremtidens »informationssamfund« vil utvivl-

somt yderligere understrege behovet for ikke kun at *have* del i strømmen af informationer, men at være en der *tager* del i udvælgelse, brug og vurdering af informationerne, så informationsmængden bliver et redskab for mennesket.

Allerede som situationen er nu, mærker skolen virkningen af tv's (og video-apparaternes) udbredelse. Mange børn er på én gang velinformerede og passiviserede, idet de forventer viden »serveret« på vel bearbejdet og underholdende måde. Det er derfor skolens opgave at aktivisere børnene uden at forsøge på at konkurrere underholdningsmæssigt, hvad der både ville være umuligt og uhensigtsmæssigt.

Udvejen er snarere det modsatte, nemlig at afstå fra at konkurrere underholdningsmæssigt for i stedet at hævde børnenes ret til *deltagelse*, blandt andet ved at stille krav om en arbejdsindsats, så de erfarer glæden ved fordybelse og deltagelse. Den enkeltes fordybelse og deltagelse i fælles arbejde bør således ikke ses som modsætninger, men er snarere noget, der forudsætter hinanden.

Generelt kan det siges, at barnet i stigende grad er blevet udskilt både fra voksenverdenen og naturen. Familien er således blevet udskilt fra produktions- og arbejdslivet, og desuden svigter dens forbindelse med slægten og dens hjemsted. Familien har i dag hovedsageligt en rolle som forbrugsenhed og som sted for intimitet, afslapning og underholdning.

Børnene er udskilt fra de voksne og deres verden på den måde, at de ikke blot er uden føling med forældrenes erhvervsarbejde, men i høj grad også fra deres hjemme- og fritidsliv, for heller ikke dér har de naturlige opgaver. For mange børn er denne udskillelse så konkret, at de simpelt hen er fysisk borte fra forældrene det meste af deres tid i vågen tilstand. Hertil kommer, at familien og

dermed barnet ofte også er udskilt fra andre familier eller enheder omkring boligen. Småhåndværkere og småhandlende må forsvinde i stigende grad fra boligområderne og erstattes med ét stort indkøbscenter. Endvidere er børn ofte også udskilt fra børn, der er yngre end dem selv, og fra børn, der er ældre. Som et særligt punkt kan nævnes de store trafikproblemer, som ofte medfører, at forældre føler sig nødsaget til at indtage en overbeskyttende holdning.

Trods det formelt set veludviklede skole-hjem-samarbejde, er det et fåtal af »almindelige« forældre, som har levende kontakt med børnenes skole (så vel som børnehave og fritidsforanstaltning), hvilket naturligvis øger den opsplittning, barnet må fornemme i sin hverdag.

Den opsplittning i forskellige »liv«, som der tales om i U 90, slår igennem i skolen, idet forskellige faggrupper tildeles forskellig værdi. De for arbejdslivet (og videreuddannelse) umiddelbart nødvendige »værktøjsfag« tillægges en høj værdi. De for deltagelse i »samfundslivet« væsentlige orienteringsfag tillægges en noget ringere værdi. Og de for »fritidslivet« muligvis »nyttige« musisk-praktiske fag har ingen prestige.

Disse forhold er naturligvis blevet analyseret ud fra mange forskellige synsvinkler, og lige så mange veje til at mindske opsplittningen er blevet anvist, - i hvert fald i princippet.

Udvalget indser til fulde, at der her er tale om *almene* ideologiske, samfundsmæssige og etiske problemer i bred forstand, og at man - selv om man holdt sig til det opdragelses- og uddannelsesmæssige felt - måtte inddrage både familiens opdragende funktion og hele daginstitutions- og skoleområdet i overvejelserne.

Men som en synsvinkel, der i hvert fald er væsentlig i forhold til de følgende problemer og aspekter ved indskolingen set i såvel samfundsmæssig som pædagogisk perspektiv, skal nævnes forholdet mellem at *have* del i noget og *tage* del i noget.

At *have* del i forskellige goder af materiel og åndelig art har at gøre med den traditionelle opfattelse af friheds- og lighedsrettigheder og med den lige så traditionelle tale om behov for mad, tryk, kontakt, kompetence og så videre. At *tage* del i forskellige aktiviteter og udfoldelser har derimod med engagement og selvbestemmelse at gøre. En *deltager* er ikke blot en, der får *sin* del, men en der aktivt, engageret og forpligtet er med. I »deltagelse« ligger såvel det forpligtende fællesskab, som det personlige engagement.

I denne forbindelse skal også nævnes betydningen af *alsidigheden*. Hermed forstås ikke »lidt af hvert«, således at børn skal lære om eller høre om alle mulige emner.

Når alsidighed f.eks. indgår i målene for børnehavens og folkeskolens virksomhed, tænkes der snarere på alle sider af børnenes udvikling, som har betydning for personlighedens dannelse. Alsidighed er derfor først og fremmest et spørgsmål om at beskæftige sig med noget, der er væsentligt og skaber kvalitet for både den enkelte og samfundet.

2.2 Virksomhed og erfaring: leg og læring

Ved overgang fra hjem eller børnehave til skole tænker man traditionelt og hårdnakket i retning af, at nu skal udvikling gennem leg og andre aktiviteter afløses af indlæring gennem undervisning. Hvad enten skolen begynder i 5- eller 7-årsalderen er der imidlertid næppe belæg for dette i psykologiske teoridannelser. Også i hjem og børnehave foregår der en instruktion med indlæring af færdigheder og viden til følge, ligesom skolebarnet fortsat udvikler sig i socialt samspil med børn og voksne.

Men både hos børnene selv og i hjemmet og skolen er der forventninger om, at der i skolen skal tilegnes bestemte »boglige« færdigheder. Disse forventninger bør naturligvis på ingen måde gøres til skamme, for det er væsentligt for børnene at beherske disse færdigheder så hurtigt og godt som muligt. Det som må indses er imidlertid, 1) at de kun udgør en del af skolens hele opdragende og undervisningsmæssige virksomhed, samt 2) at tilegnelsen af dem ikke forudsætter helt andre former for indlæring, end hvad barnet iøvrigt præsterer eller har præsteret.

Hvad det første angår, fremgår det klart af love og bestemmelser for skolen og er en nødvendig følge af de ændrede livskår og de krav til uddannelse, som ikke blot erhvervslivet, men hele livet i et moderne samfund stiller.

Hvad det sidste angår, har man da også i al nyere pædagogik forsøgt at nedbryde skellet mellem en speciel skole-indlæring og en mere »naturlig« indlæring, som den foregår i hjem, børnehave og hvor børn ellers tilegner sig viden og færdigheder under friere former.

Men ikke alle forsøg har været lige heldige. I nogle tilfælde har en ensidig interesse i børnenes selvvirksomhed forenet med forkastelse af skoleundervisningens traditionelle indhold givet forståelig usikkerhed om, hvorvidt børnene overhovedet tilegner sig forudsætninger for erhvervsar-

bejde eller videre uddannelse. I andre tilfælde har indsigt i, at motivation i form af lyst og interesse er en forudsætning for indlæring og indsigt, ført til en frygt for at stille krav og en overdreven hensyntagen til den enkelte elevs behov og interesse, så samlet undervisning af klassen som et fællesskab næsten umuliggøres.

Det seneste forsøg på at nedbryde skellet går ud på at fremhæve begrebet *erfaring*:

Undervisning skal medinddrage børnenes tidligere erfaringer, give muligheder for i fællesskab at gøre erfaringer og resultere i erfaringer, som ikke kun er midler til at klare sig i skolen, men er livserfaringer. Med »erfaring« menes således viden, færdigheder og holdninger, som er meningsfulde for den enkelte, og som man i videst mulig udstrækning er sig bevidst som erfaringer, man har om den og den sammenhæng, og som kan bruges i andre sammenhænge.

Ud fra en sådan tankegang bliver der ingen væsentlig forskel på, hvad mere eller mindre fri leg kan »udvikle«, og hvad der kan »læres« gennem undervisning. Både i dagligdagens samvær, i børnenes leg og i undervisningen kan de voksne øve indflydelse på det »emne«, opmærksomheden rettes mod, ikke mindst med hensyn til hvilken begrebsramme, som lægges ned over emnet via deres samtaler med børnene, og via de holdninger, de udtrykker.

Selvfølgelig er både børnene og de voksne hyppigt ganske klar over, at nu er der tale om »leg«, og at nu er der tale om »undervisning«. Men begge dele kan være udviklende og lærerige, og begge dele kan foregå i en vekselvirkning mellem børn og voksne.

2.3 Det opdragende - det undervisningsmæssige

En almindelig tankegang er, at hjem (og børnehaven m.v.) har ansvar for børnenes opdragelse eller uddannelse, og at deres sociale udvikling herunder fremmes. Skolen bør derimod i hovedsagen koncentrere sig om deres uddannelse, om undervisning og deres intellektuelle udvikling. Efter den stigende indsigt i de tidligere barneårs betydning for »skoleparatheden« er dog børnehaven *også* blevet optaget af planlagt at fremme den sproglig-intellektuelle udvikling. Ligeledes er skolen i stigende grad blevet indstillet på *også* at løse socialpædagogiske opgaver, fordi mange børn har vanskeligheder af følelsesmæssig-social art.

Det er imidlertid meget vanskeligt at overvinde den traditionelle opsplittning af børnene og af den pædagogiske virksomhed i disse to »afdelinger«, opdragelse og undervisning. Meget ville imidlertid

være vundet, hvis man forsøgte derpå ud fra den forståelse, at »det intellektuelle« er af social natur, ligesom »det sociale« er genstand for indlæring, begrebsdannelse og tænkning.

Selv om man hævdede, at skolens hovedopgave er at undervise i de boglige færdigheds- og orienteringsfag, ville den i høj grad beskæftige sig med børnenes sociale udvikling. Dels foregår virksomheden i et levende fællesskab, så tilegnelse af samspilsregler, holdninger til lærere og kammerater, måder at reagere på over for andres og egne fejl osv. er aldeles uundgåelig. Dels er institutionen med dens fysiske og sociale rammer og hele sproget, som bærer virksomheden, skabt af og et udtryk for en samfundskultur i videste forstand. Og dels handler en overvejende del af undervisningens indhold om mennesker og deres indbyrdes forhold.

Omvendt er vores opdragelse af børnene med hensyn til at omgås andre børn og voksne ikke kun et spørgsmål om følelser og »social fornemmelse«, men fra barnet er lille, er andre mennesker og deres adfærd og holdninger såvel som barnets eget forhold til dem naturligvis genstand for barnets iagttagelse, forestillinger, begrebsdannelse og ræsonneren, hvad selv en kortvarig iagttagelse af f.eks. 4-åriges rolleleg kan overbevise om.

Det har mening at skelne mellem på den ene side vor tænkning og vore følelser over tingsverden og naturen, og på den anden side vor tænkning og vore følelser over for mennesker og menneskelige forhold. Men det har ikke mening at skelne mellem »det intellektuelle« og »det følelsesmæssig-sociale« som to selvstændige sider af udviklingen, - og dette har konsekvenser for vor opfattelse af undervisning og opdragelse.

2.4 Institutionaliserings og selvudfoldelse

Det fremhæves ofte, at samfundet, og ikke mindst børnenes tilværelse, i stigende grad institutionaliseres. Heraf følger blandt andet fremmedgørelse, umyndiggørelse og ringe mulighed for personlig selvudfoldelse og for umiddelbare, nære relationer til andre. En ikke sjældent frygt for at overlade sine småbørn til vuggestuer og børnehaver og en tendens til at ville gøre skoledagen så kort som mulig, især på de yngste klassetrin, begrundes ofte med disse forhold.

Derfor er det nødvendigt at skabe sikkerhed for, at børnehaveklasse og skole ikke nødvendigvis medfører sådanne uheldige virkninger, skønt de ifølge sagens natur er institutioner.

Dels kan man tage ved lære af børnehavens pædagogik; når den er bedst, udgør den et levende

eksempel på, at selvudfoldelse kan fremmes inden for en institutions rammer. De samme erfaringer kan gøres ved at betragte god børnehaveklasse- og begynderundervisning.

Dels kan man bestræbe sig på at åbne skolen mere og gøre virksomheden mere gennemskuelig.

I forbindelse med den tidligere nævnte udvikling af »informationssamfundet« er det netop informationsudbredelsen, der institutionaliseres, hvorfor opdragelsen må sigte på at selvstændiggøre børnene og give dem mulighed for at fordybe sig i noget væsentligt.

Dette opnås ikke ved, at daginstitutioner og skoler lukker sig inde, men tværtimod ved at de åbner sig mod naturen og kulturen, herunder samfundets informationsformidling. For at fremme selvudfoldelse må skolen endvidere være gennemskuelig. Børnene og deres forældre må vide, hvad virksomheden går ud på, og hvor de »har« pædagoger og lærere.

2.5 Hjem og skole

På dette punkt kommer samarbejdet mellem hjemmene og skolen ind som en væsentlig faktor, ligesom det også er vigtigt, for at der kan stilles de krav, som nævntes i afsnit 2.1.

Kun når både skolen som samfundsinstitution, de enkelte lærere og de enkelte hjem har tro på og tillid til, at de krav, der stilles om arbejdsform og

indhold, er rigtige og rimelige, kan man gøre sig håb om, at børnene trives, og arbejdet lykkes. Samordning og udvikling af skolens virksomhed kræver samordning med hjemmene og dermed mindre opsplitning af børnenes liv.

Erfaringen viser da også, at et godt samarbejde med forældrene har været en betingelse for, at forsøgs- og udviklingsarbejder har kunnet lykkes.

Samarbejdet mellem hjem og skole bør udvikles, så det virker begge veje. Forældrenes støtte og forståelse fremmer skolens arbejde, men skolen kan også støtte forældrene i deres opdragelse af børnene. Både herhjemme og i udlandet er man for tiden opmærksom på, at de i afsnit 2.1 omtalte forhold i høj grad skaber vanskeligheder for og i familierne, og at skole-hjemssamarbejde er én af de veje, der er, til at hjælpe forældrene.

Visse forsøg taler for, at denne gensidige støtte især virker, når skolen (og daginstitutionen) får bedre kontakt med hele det pågældende distrikt eller boligområde inkl. forretninger og andre virksomheder. En grund hertil er utvivlsomt, at det i så fald ikke er det enkelte forældrepar, som står mere eller mindre alene over for institutionen. Endvidere medfører sådanne forhold, at skolen i højere grad medtænkes og måske inddrages i børnenes fritid og dagligdag uden for selve skoletiden.

Kapitel 3

Tidligere udvalgsarbejder

Som allerede nævnt har skolestart og begynderundervisning været genstand for udvalgsarbejder forud for nærværende udvalgs nedsættelse. Det er derfor rimeligt at knytte nogle kommentarer til de to betænkninger fra det såkaldte skolestartudvalg og til det i 1983 offentliggjorte forslag om samordning jfr. afsnit I.* Disse arbejder er på den ene side selv udtryk for de tanker og tendenser som har gjort sig gældende, og på den anden side har de efter deres fremkomst været med til at præge forsøgsarbejder og foranstaltninger på dette felt. I afsnit 3.3. omtales nogle andre udvalgsarbejder m.v. kortfattet.

* Som nævnt side 8 er de konkluderende afsnit medtaget som Appendixes 1-3.

3.1. Skolestartudvalgets betænkninger

Den første delbetænkningens generelle forslag om et gratis tilbud til alle 5-6 årige i form af mindst 3 daglige timer pædagogisk beskæftigelse i et indskolingsår, samt forslaget om samarbejde mellem skole og daginstitution med henblik på betryggende pasningsordninger for de yngste børn i skolen er kun delvist blevet fulgt op. Børnehaveklassen har fra 1. august 1980 været obligatorisk for kommunerne (med dispensationsmulighed til 1984), og »skolepasningsordninger«, som i 1977 var i sin vorden, er blevet meget mere almindelige.

Der er imidlertid fortsat stor forskel på de betingelser, som henholdsvis børnehave og skole tilbyder de 5-6 årige. I børnehaven kan børnene være hele dagen, mens de tre daglige timer i børnehaveklassen ikke giver samme arbejdsro og hertil ofte nødvendiggør, at barnet tillige må i børnehave, på fritidshjem eller i en skolefritidsordning.

Udvalgets forslag om etablering af aldersintegrerede institutioner i nær tilknytning til en skole

er ikke blevet fulgt op. Dog skal der i kapitel 4 nedenfor omtales et forsøg vedrørende dette.

Betænkningen beskæftiger sig også med det pædagogiske indhold. Her foreslår man dels fælles læseplan og undervisningsvejledning for hele indskolingsforløbet (børnehaveklasse-2. klasse), dels fælles regler om pædagogisk indhold og samarbejdsformer for daginstitution og skole. - Hvad det første angår, må det i afsnit 3.2 omtalte forslag om samordning siges at udgøre et væsentligt skridt i den foreslåede retning; betænkningens overvejelser om, at børnehaveklasseledere og lærere i 1.-2. klasse skal kunne »bytte gårde«, og om at tema- og emnearbejder bliver gennemgående arbejdsformer, har ligeledes sat sig spor både i det nævnte forslag til samordning og i løbende udviklingsarbejder. Dog er der fortsat lovmæssige barrierer, som gør, at ideerne for en dels vedkommende kun kan virkeliggøres på forsøgsbasis, idet der iøvrigt hersker en vis uklarhed med hensyn til, hvad der kan henføres til folkeskolens forsøgsordning.

I den anden delbetænkning fremlægges overvejelser over og forslag om uddannelsen af henholdsvis børnehave- og fritidspædagoger og lærere.

Hvad grunduddannelserne angår, er forslagene (se Appendix 2 afsnit 7.2.) delvis imødekommet. Den nye bekendtgørelse om læreruddannelsen medfører, at alle lærerstuderende beskæftiger sig med klasselærerens opgaver og med de første år i skolen. Endvidere arbejder et udvalg nu med at stille forslag om ændring af børnehave- og fritidspædagoguddannelserne på grundlag af et kommissorium, der lægger vægt på at styrke det faglige indhold med henblik på daginstitutionernes kulturformidlende opgaver. Forslagene i kapitel 7 er ikke blevet ført ud i livet. Dog har der i Hjør-

ring været gennemført et nu indstillet forsøg med delvis samordning af lærer- og børnehavepædagoguddannelsen.

Hvad efter- og videreuddannelserne angår, er den i betænkningen påpegede ulighed mellem de to grupper ikke blevet mindre. Folkeskolens lærere har fortsat et langt større udvalg af kurser at søge optagelse på, og de har stadig mulighed for at få timereduktion, omend i mindre omfang end i 1977. Hverken folkeskolens børnehaveklasseledere eller daginstitutionernes pædagoger har denne mulighed, undtagen i ganske sjældne tilfælde.

Årskursus for børnehave- og fritidspædagoger er blevet noget mere decentraliseret, idet kursus er henlagt til flere af Danmarks Lærerhøjskoles afdelinger i provinsen. Ved at satse noget mere på deltidskursus er det endvidere lykkedes at øge det samlede kursusudbud for børnehave- og fritidspædagoger, skønt ressourcerne kun er blevet forøget i beskedent omfang.

Endvidere er et antal børnehavepædagoger blevet optaget på lærerhøjskolens speciallæreruddannelse for at kunne give specialpædagogisk bistand til tale- og hørehæmmede småbørn, som folkeskolen nu har fået ansvaret for.

Børnehaveklasseledere kan i øvrigt optages på alle kursus, som er af relevans for dem, og på en del kursus eller studiekredse har lærere og børnehaveklasseledere således været engageret i fælles videreuddannelse, skønt sidstnævnte ikke har fået timereduktion.

Der er fortsat ingen fælles videreuddannelse for daginstitutionernes pædagoger og skolens lærere, og forslaget om fælles kursus for lærer- og børnehave/fritidspædagogseminariernes lærere er heller ikke ført ud i livet.

Siden 1977 har flere kommuner ansat konsulenter for indskolingsarbejdet, hvilket har fremmet etablering af forsøgsarbejder og lokal kursusvirksomhed. Dog er antallet af konsulenter i den seneste tid igen blevet mindre, fordi det samlede antal konsulenter ved et skolevæsen afhænger af elevtallet. Der er for tiden ialt 23 indskolingskonsulenter. I 1977 var der 7 og i 1981 30 indskolingskonsulenter.

Det er nærværende udvalgs opfattelse, at udviklingen efter »skolestartbetænkningernes« forslag bør følges op. Man er således enig i, at det vil være ønskværdigt, om de respektive grunduddannelser kom til at indeholde en orientering om den andens pædagogik og virkefelt, på visse punkter endda således, at indholdet koordineredes. Man er imidlertid af den opfattelse, at der fortsat bør være tale om to forskellige uddannelser, hvis pæ-

dagogiske traditioner i et samarbejde kan give en bredere basis for opdragelsen af den 5-8 årige.

Med hensyn til 2. delbetænkning er man tillige enig i betænkningens forslag om efter- og videreuddannelserne.

De i kapitel 12 (i 1. delbetænkning fra skolestartudvalget) foreslåede regelændringer omfattes af nærværende udvalgs forslag.

3.2. Forslag til forsøg med samordning af virksomheden i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse

De fire modeller for samordning, som opstilles i ovennævnte forslag i kapitel 6, se Appendix 3, er at betragte som en konklusion af overvejelserne i kapitel 1, og af det notat, som et udvalg under det daværende uddannelsesråd for grundskolen fremlagde i 1979.

Udgangspunktet er en *indholdsmæssig* samordning, som beskrives i model I. De følgende modeller fastholder denne indholdsmæssige koordinering, men beskriver hertil stigende grader af *organisationsmæssig* samordning, idet model IV, der er den mest vidtgående, drejer sig om, at hovedparten af undervisningen foregår som ikke fagdelte undervisning i aldersintegrerede grupper, eventuelt tilrettelagt som værkstedsundervisning. Det fremgår heraf, at den tiltagende organisationsmæssige koordinering sammenblandes med en *fagmæssig* samordning.

Det vil fremgå af kapitel 4 nedenfor, at disse modeller er virkeliggjorte i en del udviklings- og forsøgsarbejder.

Udvalget er af den opfattelse, at »Forslag til forsøg med samordning...« som helhed er egnet som grundlag for arbejdet i børnehaveklasse og 1.-2. klasse. Dog kunne en klarere skelnen mellem organisations- og fagmæssig samordning være hensigtsmæssig, ligesom en konkretisering af fordele og ulemper ved forskellige arbejdsformer ville øge værdien.

I forbindelse hermed bør det nøjere overvejes, hvilke faglige emneområder, der med fordel lader sig integrere i en emneorienteret undervisning, og hvilke ulemper en organisationsform af »åben plan-typen« medfører i form af uoverskuelighed for de mindre og usikre skolebegyndere. Endvidere bør de muligheder, der ligger i at styrke de musisk-praktiske fag overvejes nærmere. Endelig må udvalget pege på de begrænsninger, som den korte skolegang medfører med hensyn til at variere arbejdsformen og gøre det faglige (eller ikkefagdelte) indhold bredere.

3.3. Andre udvalgsarbejder m.v.

Danmarks Lærerforenings pjece om fremtidens skole rummer tanker af interesse for indskoling. Albertslund kommunes rammeplan for arbejdet i kommunens børnehaver indeholder ligeledes på visse områder overvejelser og forslag, som har været inddraget i udvalgets arbejde.

Med hensyn til *dansk* har det nye vejledende materiale ikke kunnet indgå i udvalgets overvejelser, jfr. dog kapitel 8 side 28 nedenfor.

Med hensyn til *matematik* har en arbejdsgruppe i matematiklærerforeningen specielt beskæftiget sig med de første skoleår.

Denne arbejdsgruppe har i en indstilling, der i marts 1984 behandles i foreningens bestyrelse, blandt andet understreget, at tidligere skolestart og/eller samordning mellem børnehaveklasse og 1.-2. klasse ikke bør medføre en fremskyndet »boglig« undervisning i regning/matematik. Da børnene efter udvalgets mening ikke på forhånd har skarpe grænser mellem fagene, og da der helst skal mange erfaringer til, førend en egentlig begrebstiløbelse kan foregå, - bør matematikken

derfor indgå som led i en ikke-fagdelt, værkstedsorganiseret undervisning.

Man foreslår, at der udarbejdes et idékatalog til hjælp for lærere, så de kan få øjnene op for »matematikens tilstedeværelse i de fleste emner«. Som eksempel på emner, som lægger op til, at børnene eksperimenterer, og som kan indgå i en ikke-fagdelt begynderundervisning, nævnes blandt andet:

- Indsamling af data i bred forstand.
- Opmåling, f.eks. med henblik på at lave modeller eller tegninger.
- Temperaturmåling, vejning, tidsmåling.
- Pengeregning.
- Afbildning i diagrammer.

Selv om man her som i mange andre sammenhænge nok er tilbøjelig til at overdrive, hvor helhedspræget børns opfattelse af omgivelserne er, og hvor langt de kan komme ved at eksperimentere og gøre erfaringer, er det værdifuldt, at matematikfaget således indstiller sig på at deltage i en bredere anlagt begynderundervisning.

Kapitel 4

Hovedtendenser i forsøgs- og udviklingsarbejder

I dette kapitel gives en kort redegørelse for hovedtrækkene i de seneste års forsøgs- og udviklingsarbejder på indskolingsområdet, som udvalget har orienteret sig om. For at få et mere direkte indtryk af forsøgsvirksomheden og de problemer, der knytter sig dertil, har udvalget endvidere talt med deltagere i tre forskellige eksempler på sådanne arbejder, som derfor omtales lidt nærmere. Hensigten har været at sikre, at det, der faktisk rører sig i skolen, bliver inddraget i udvalgets overvejelser og i nærværende redegørelse, men ikke at foretage nogen egentlig analyse af virksomheden.

De tre forsøgsarbejder, som her bliver summarisk præsenteret, kan ikke siges at være repræsentative, men er snarere valgt for at illustrere bredden i den store mængde forsøgs- og udviklingsarbejder og i det spektrum af problemer, de søger at belyse og finde løsninger på.

4.1. Generel oversigt

Hensigten med udviklingsarbejdet er naturligvis først og fremmest at forbedre indskoling, her forstået som virksomheden i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse. Forbedringen tilstræbes ved at sætte ind på et eller flere af følgende tre områder:

- 1) Øget kontinuitet ved
  - gensidig information om indhold, arbejdsformer og elever, og/eller
  - konkret samarbejde mellem børnehaveklasseledere og lærere.
- 2) Andre organisationsformer:
  - to-lærerordninger,
  - delvis eller hel samlæsning (aldersintegration).
  - emnecentreret undervisning,
  - værkstedsundervisning, og/eller
  - nedbrydning af lektionsopdelingen.

3) Andet indhold:

- tværfaglig eller ikke-fagdelt undervisning, og/eller
- emnemæssigt indhold som antages at være mere nærværende og relevant for børnene.

Stillet således op kan man umiddelbart få det indtryk, at undervisningen i de elementære boglige færdigheder ganske forsømmes. Det er derfor vigtigt at understrege, at dette generelt ikke er tilfældet.

F.eks. er »værksteder« ofte dansk- og regneværksteder, og dansk og/eller regning er gerne væsentlige elementer i emnearbejder, ligesom der sædvanligvis er afsat tid til færdighedstræning. I nogle udviklingsarbejder er en bestemt opfattelse af læse- og skriveprocessen og/eller af tilegnelse af matematik faget endda en bærende idé. F.eks. har den såkaldte LTG-metode eller lignende forståelse af, hvad læsning og læseindlæring er, været udgangspunkt for en del udviklingsarbejder, herunder »Sprogprojekt Espelunden«.

Udover de nævnte tre hovedområder spiller også følgende områder en rolle i adskillige udviklingsarbejder:

- 4) Lokalemæssige forhold.
- 5) Forældresamarbejde.
- 6) Specialpædagogisk bistand, herunder især forebyggende indsats.

De fleste forsøg holder sig inden for rammerne af model I og **II**, jfr. afsnit 3.2. ovenfor, men enkelte følger model III. I Appendix 5 gives en oversigt over løbende projekter vedrørende indskoling og begynderundervisning.

I langt de fleste tilfælde rapporteres, at de foretagne ændringer og forsøg har haft en gunstig virkning. Selv om dette jo sædvanligvis gælder for pædagogiske forsøgsarbejder, og selv om en for-

holdsvis objektiv og nøgtern vurdering af sådanne arbejder er meget vanskelig at gennemføre, er udvalget tilbøjelig til at lægge megen vægt på dette generelle, positive indtryk. Det er utvivlsomt udtryk for den udvikling, der foregår i samfund og skole, og som der også i kapitel 2 og 3 ovenfor er gjort rede for. Specielt har udvalget hæftet sig ved de konsekvent samstemmende udtryk for, at de involverede børnehaveklasseledere og lærere føler sig bedre tilpas og føler, at undervisningen bliver bedre og mere inspirerende, når de samarbejder på forskellig vis, ikke mindst i to-lærer-ordninger.

På den anden side er det naturligvis nødvendigt at forholde sig kritisk over for forsøgsvirksomheden. På dette generelle plan skal således nævnes, at en del udviklingsarbejder, som går ud på, at flere klasser på forskellige klassetrin undervises sammen, umiddelbart giver anledning til bekymringer i retning af, at navnlig de usikre og mindre parate børn får sværere ved at finde sig til rette, føle sig trygge og komme til at arbejde med den fornødne koncentration og fordybelse. Det større antal voksne og den store kammeratgruppe, de skal lære at kende, samt de mere uoverskuelige lokaleforhold, en sådan undervisning medfører, er faktorer, som umiddelbart må tages i betragtning i denne sammenhæng.

Endvidere kan f.eks. værkstedsundervisning, som overvejende består i, at børnene enkeltvis eller i små grupper vælger sig en opgave at arbejde med, give anledning til bekymringer om, hvorvidt det lykkes at finde en passende balance mellem, at klassen eller holdet på den ene side fungerer som et egentligt fællesskab, og på den anden side, at der tages individuelle hensyn.

Det skal i denne forbindelse da også understreges, at adskillige forsøgsrapporter understreger de praktiske vanskeligheder ved at opnå et tilstrækkeligt højt niveau med hensyn til samarbejde, planlægning og styring. Dette er tidskrævende, ikke mindst når aldersintegration, værkstedsarbejde, fællesskabsvirksomhed, individuelle hensyn og så videre skal foregå inden for de gældende snævre tidsrammer.

4.2. Forsøg på Høj agerskolen, Ballerup

Dette er et eksempel på en relativ høj grad af samordning (model III) på en stor skole, som bygningsmæssigt er af åben-plan-typen. Forsøget løber i 3 år og omfatter børnehaveklasse, 1. og 2. klasse.

Hensigten er, at nogle få, erfarne lærere har ansvaret for indskoling i samarbejde med børnehaveklasselederen, idet der iøvrigt især sigtes på

undervisningsdifferentiering på basis af værksteder med opbrydning af årgangene i hyppige emneuger, såvel som i P-fag.

I dansk og matematik foregår der tillige træning i de elementære færdigheder, men i dansk uden fast lærebogssystem og i matematik med megen brug af »konkrete materialer«.

Skoledagen fra klokken 8.00-11.30 er opdelt i to lektioner à 1 Vi time med 1/2 times frikvarter imellem.

Den lærer, som overtager den følgende 3. klasse, er med i lærergruppen 8-10 timer pr. uge, således at kontinuitet og personkendskab sikres.

I 1983/84 er ialt 5 lærere og 1 børnehaveklasseleder med i lærergruppen. Lærerne læser henholdsvis 6, 14, 12, 8 og 15 timer om ugen, de to første mest i 2. klasse, de to næste mest i 1. klasse, og den sidste mest i specialundervisning, idræt og musik. Til 1. og 2. klasse er der således ialt 55 timer i 2 x 20 timer plus 8 specialtimer plus 7 dele-timer.

4.3. Forsøg på Vårst og Nørholm skoler, Aalborg

Dette forsøg drejer sig om to »små skoler«, som i almindelighed har ikke-årgangsdelt undervisning, og hvor også børnehaveklassen inddrages.

På Vårst skole arbejdes med 2 hold: 1) Børnehaveklasse til 3. klasse, 2) 4. klasse til 7. klasse. Førstnævntes undervisning er organiseret i 3 dele: Emnearbejde, dansk/matematik og gymnastik/sang/formning. I nogle perioder optræder alle tre dele på skemaet, i andre perioder den sidste og én af de to første dele. Holdet består for tiden af 28-30 børn.

På Nørholm skole arbejdes i 1983/84 med en næsten tilsvarende ordning, men da et ganske lille antal flere eller færre elever kan forrykke billedet, må man ofte ændre holdopdelingerne fra skoleår til skoleår. Hvad angår de dele, hvori undervisningen organiseres, skelnes også på Nørholm skolen mellem »emnearbejde«, »kursusundervisning« og »værkstedsundervisning«.

Matematik holdes delvist uden for emneundervisningen. Der blev givet udtryk for lidt afvigende synspunkter med hensyn til, i hvilken udstrækning aldersintegration og ophævelse af lektionsopdelingen bør følges af fagintegration. Derimod var der enighed om, at det var væsentligt, at børnehavepædagoger deltog i arbejdet, at der stilledes store krav til planlægningen, og at det både for børn, forældre og lærere at se blev en bedre skolegang.

Det sidste hentyder bl.a. til, at børnene fik flere timer pr. uge, og at der også blev bedre tid til eks-kursioner, og at forældrene blev mere engagerede

i arbejdet. Resultaterne opnåedes på trods af, at de pågældende skoler ikke kan siges at opfylde de lokalemæssige krav, som en sådan undervisning medfører.

4.4. Forsøg på Bernadotteskolen, Gentofte

Det sidste forsøg, som her skal omtales, er dels specielt derved, at det foregår på en privatskole, og dels derved at det omfatter en skolefritidsordning.

Formålet er at skabe større stabilitet og ro for de 5-8 årige elever ved at samordne virksomheden i skoletiden med virksomheden på fritidshjemmet, idet størstedelen af børnene alligevel må i daginstitution efter skolen. Man nåede - ved samarbejde med Gentofte kommune - frem til at etablere en »heldagsskole« med skoletid kl. 9.00-15.00 og suppleret med tilbud om »legestue« kl. **7.30-9.00** og kl. 15.00-17.00.

De 2 x 3 klasser undervises hver for sig af en lærer, en pædagog og en pædagogmedhjælper,

suppleret med faglærere i engelsk, musik, gymnastik og **P-fag**. Der er altid to voksne i hver klasse ad gangen. I formiddagstimerne har lærerne hovedansvaret, om eftermiddagen pædagogerne. En vis lønmæssig udligning mellem de to personalegrupper er opnået, og ialt er der afsat 28 ekstra timer pr. uge til de 6 forsøgsklasser.

Det er altså - som normalt på Bernadotteskolen - lærere, der underviser i børnehaveklassen. Til gengæld vægtes leg og socialpædagogisk arbejde højt i 1.-2. klasse. Som følge heraf er der på alle **tre trin** en glidende overgang mellem undervisning, leg og anden beskæftigelse, idet dog den systematiske faglige undervisning optræder i 1. klasse.

En vis mødeaktivitet er en forudsætning for denne organisationsform, som så også resulterer i en klar forestilling om, at begge personalegrupper yder deres bidrag ud fra deres forudsætninger på ligeværdig måde og med et godt resultat for børnenes hele udvikling.

Kapitel 5

Erfaringer fra andre lande

Både småbørnspædagogik og skolesystem har været genstand for internationalt samarbejde i form af konferencer, udarbejdelse af redegørelser og rekommandationer, projektarbejder m.v. - både i Nordisk Råd, Europarådet, CERI/OECD og UNESCO. I forbindelse hermed er også overgangen fra hjem eller børnehave til skole såvel som skolens begynderundervisning blevet behandlet. Som eksempler på den særdeles omfattende mængde publikationer anføres her kun følgende fire, mere sammenfattende rapporter:

- »Førskole og skole i samvirke«, Nordisk Ministerråd, N.U. nr. 15, 1975.
- »Specialpædagogik i førskolen. Evaluering af et nordisk projektarbejde«. Nordisk Ministerråd, 1977.
- »Early Childhood Care and Education«, Center for Educational Research and Innovation, OECD 1977.
- M. Woodhead: »Pre-School Education in Western Europe«. Council of Europe. London: Longman 1979.

Med sådanne internationale rapporter forholder det sig således, at man på den ene side har kunnet nå til enighed om en række punkter med hensyn til ønskværdige ændringer på kortere eller længere sigt, ligesom man tydeligvis kan drage nytte af andres erfaringer, men på den anden side må man også konstatere væsentlige forskelle i både organisatorisk og holdningsmæssig henseende mellem de implicerede lande. Nogle af disse forskelle lader sig forklare ud fra historiske og politiske forhold, mens andre tilsyneladende har mere uigennemskuelige årsager og gerne forklares med »traditionen«.

Til den sidste type hører de ofte store forskelle, som eksisterer mellem iøvrigt nærtstående lande

med hensyn til alderen ved skolegangens påbegyndelse og med hensyn til skoledagens længde. Det er således vanskeligt at forklare, hvorfor vi herhjemme har en relativ høj skolestartalder (hvor der dog er en meget stor fleksibilitet med hensyn til at afvige fra det gennemsnitlige), en meget kort skoledag, og en forholdsvis lille klassekvotient.

I Appendix 6 vises skolestartalder, skoletidens omfang og skoledagens længde for en række lande; en del af oplysningerne er dog upræcise og/eller gennemsnitlige, og oplysninger om »timemes« længde og om klassekvotienter foreligger ikke. Hertil kommer det væsentlige forhold, at vi ikke kender til arten af undervisningens indhold, arbejdsformen osv.

Det må også bemærkes, at selv om man både i England og Frankrig begynder tidligere og har en længere skoledag end herhjemme, så er disse to landes »indskolinger« i henseende til bl.a. arbejdsformer og indlæring af formelle færdigheder indbyrdes mere forskellige end f.eks. »indskolingerne« i England og Danmark.

I de nordiske lande indtræder undervisningspligten ved det 7. år. Der kan imidlertid gøres følgende tilføjelser vedrørende de enkelte lande:

I *Sverige* er der et gratis førskoletilbud til alle 6-årige om 3 timer daglig i børnehaveklasse eller dagpleje. I 1981 nedsatte Riksdagen Förskola/skola kommittén, som fik til opgave at undersøge og vurdere erfaringerne med forsøgsvirksomhed omkring samarbejde mellem förskola = børnehave og skole med henblik på en stadig udvikling af dette arbejde. Hertil fik udvalget også til opgave at vurdere fordele og ulemper vedrørende sænkning af skolestartalderen. Kommiteen har sin betænkning klar i efteråret 1984. På nuværende tidspunkt kan det siges, at kommittéen mener, at det centrale er at skabe betingelser for et godt udbytte

af skolegangen. Dette nødvendiggør ikke en sænkning af skolestartalderen, men målet nås ved at styrke børnehaven og forbedre begynderundervisningen. Regeringen ønsker at styrke børnehavesektionen af pasningshensyn for ikke at komme ind i fritidsproblemer.

I *Finland* pågår en omfattende lovreform for såvel grundskolen som social- og sundhedssektoren. I forbindelse hermed skal der gives alle 6-årige tilbud om et undervisningsår i børnehaven, ét år før skolepligten indtræder. I forbindelse hermed har der været lange drøftelser i presse og fagtidsskrifter om muligheden af at sænke skolestartalderen; men dette er ikke vedtaget.

I *Island* er et udvalgsarbejde i gang vedrørende småbørnsundervisningen i skolerne med henblik på en reform. Heri indgår også en debat om at sænke skolestartalderen til 6 år.

Generelt kan det siges, at man i de sidste 10-15 år overalt har været optaget af at forbedre den *lodrette* og den *vandrette* kontinuitet.

Den lodrette kontinuitet går ud på at gøre overgangene op gennem systemet glidende, og navnlig bestræbelser på at mildne overgangen fra hjem eller børnehaven til skole var hovedinteressen i begyndelsen af denne periode. Sammen med andre bestræbelser på at forebygge senere vanskeligheder i skolen var den lodrette kontinuitet et væsentligt led i arbejdet med at mindske de sociale betingede uligheder med hensyn til uddannelsesmuligheder.

Men senere er den vandrette kontinuitet blevet et stadig mere påtrængende tema: Arbejdet med at skabe større sammenhæng i barnets hele daglige gennem forældresamarbejde, samarbejde mellem skole og daginstitution, ændring af indhold og arbejdsformer i skolen m.v. har afløst eller suppleret - programmer, som mere ensidigt tog sigte på skoleforberedende virksomhed af forskellig art, effektivisering af begynderundervisningen, tidlig (forebyggende) specialpædagogisk indsats eller lignende.

Det skal understreges, at den vandrette koordinering er en mere omfattende opgave end den lodrette, fordi man her i langt højere grad må medtænke hele barnets situation i hjem, institution, skole og samfund.

I det følgende skal kort omtales tre forskellige eksempler fra to lande, vi ivoøvrigt kan sammenligne os med, Holland og Norge.

1. Aldersintegreret undervisning i Holland

I Holland findes adskillige både private og offentlige »Montessoriskoler«, hvor man konsekvent

underviser 3 årgange sammen, 1.-3. klasse, 4.-6. klasse og 7.-9. klasse. Som i hollandske skoler ivoøvrigt er klassekvotienterne ofte betydeligt højere end herhjemme, således at man nødvendigvis må individualisere en væsentlig del af undervisningen, - hvilket »Montessori-systemet« jo også lægger op til, idet ét eller to børn arbejder med et materiale på den måde, som deres forudsætninger netop tillader, at de får udbytte af. Til gengæld bestræber man sig på at skabe fællesskab om arbejdet med orienteringsfag og musisk-praktiske fag. Til trods for et ivoøvrigt vel udbygget skolesystem har disse skoler fortsat stor søgning og nyder almindelig anerkendelse.

2. Indførelse af en »basisskole« i Holland

I Holland er nu efter en række forsøg blevet indført en »basisskole« for de 4-12 årige, idet dog det første år er frivilligt for de 4-5 årige. Hensigten er at skabe større sammenhæng og bedre »lodret kontinuitet« ved kun at have én institution og ved samtidig at indføre en høj grad af fleksibilitet, således at det enkelte barn begynder på modersmåls- og matematikfaglige aktiviteter på det optimale tidspunkt. Endvidere har man i udstrakt grad satset på forældresamarbejde.

I Holland henhører børnehaven under undervisningsministeriet, og forsøget er fulgt op af ændringer i de respektive uddannelser. Børnehavepædagoguddannelsen foregår ved samme institutioner som læreruddannelsen og er nu opdelt i to linier, en mere »omsorgspræget« med henblik på de 2-4 årige og en »børnehaveklassepræget« med henblik på de første år i »basisskolen«.

Private og offentlige skoler er helt ligestillede i Holland, idet de førstnævnte støttes fuldt ud af det offentlige, således at forældrebetaling bortfalder.

Også i Belgien gøres forsøg med en tilsvarende ordning.

På det foreliggende grundlag er det vanskeligt at vurdere, både i hvilken udstrækning de ønskede mål opnås, og i hvilken udstrækning erfaringerne vil kunne udnyttes herhjemme.

3. 4-9 årsprojektet i Norge

I seks meget forskellige kommuner i Norge har man siden 1981 forsøgt at skabe større sammenhæng i børns livssituation ved at etablere samarbejde mellem forældre, førskolelærere, lærere og socialarbejdere og mellem de respektive institutioner, - samt mellem børn af forskellig alder. Projektet støttes af Forsøksrådet for Skoleverket, det skal været åbent for alle 4-9 årige, og det skal stort

set finansieres inden for gældende tilskudsordninger, løvrigt har de enkelte kommuner udtrakt frihed til at planlægge og gennemføre projektet inden for disse rammer. Således har man i nogle af de seks kommuner lagt sig fast på en »sambrugsmodell«, hvor børnehave, skole og fritidshjem er i én institution, mens andre bruger en »kontaktmodell«, hvorefter de separate institutioner har et udtrakt samarbejde gennem fælles aktiviteter.

I »Forsøksnytt« nr. 7, 1983, udgivet af Forsøksrådet for Skoleverket, gives kortfattede oversigter over de forskellige udformninger. Som Appendix 7 optages to af disse som illustration.

I samme hæfte redegøres for, hvorledes norske lærerhøjskoler og deres studerende inddrages i projektet, samt for to væsentlige pædagogiske midler i dette arbejde, temahæfter til brug for aktiviteterne og leg som pædagogisk metode. Endelig redegøres for nogle foreløbige vurderinger af projektet.

De tre omtalte måder at indrette skolestart og begynderundervisning på kan ikke påstås at være repræsentative for skolerne i Vesteuropa, men er valgt for at illustrere de tendenser, som mange steder gør sig gældende med hensyn til

- at samordne traditionelle børnehave- og skoleaktiviteter,
- at øge den pædagogiske indsats over for yngre børn,
- at arbejde med aldersintegrerede børnegrupper, og
- at styrke forældresamarbejdet og institutionernes relationer til det område, hvor de er placeret.

Begrundelserne er ikke kun, at man ønsker at effektivisere skolegangen og øge ligheden med hensyn til uddannelsesmulighed, - men i høj grad også, at man ønsker at modvirke de uheldige sider af børns opvækstvilkår.

3. Gældende ordning

Kapitel 6

Skolealderen

I dette kapitel gives en kort redegørelse for de gældende bestemmelser om skolestartalderen og for en undersøgelse af unge skolebegynderes skolekarriere.

6.1. Reglerne og deres fleksibilitet

Efter folkeskolelovens § 34, stk. 1 skal børn normalt begynde i 1. klasse (eller hjemmeundervises) i det kalenderår, hvor de fylder 7 år. Dog kan der tages hensyn til barnets parathed, således at et barn efter samråd mellem forældre og skole kan være fra 5 Vi til 8 Vi år gammel ved optagelsen i 1. klasse.

Hvis forældrene ønsker barnet tidligt i skole, skal barnet optages i 1. klasse, hvis skolekommissionen skønner, det kan »følge undervisningen i klassen«. Efter 3 måneder kan man imidlertid henvise barnet til skolens børnehaveklasse, hvis forældrene fortsat ønsker, at det går i skolen. Skolekommissionen træffer også afgørelsen, hvis forældrene ønsker barnet særlig sent i skole.

Reglerne er rimeligt fleksible og administreres på fornuftig måde, og der opstår derfor sjældent modsætninger mellem forældre og skole på grund af dette. De modsætninger, som lejlighedsvis opstår, gælder som regel børn, der ønskes optaget i 1. klasse i særdeles ung alder. En medvirkende årsag til de få problemer er formentlig det forhold, at så mange børn går i børnehaveklasse året før de skal optages i 1. klasse. Her lærer børnehaveklasselederen børnene og forældrene at kende og kan rådgive forældrene.

På den anden side betyder børnehaveklassen, at hjemmet meget tidligt må begynde at overveje, om barnet eventuelt skal særlig tidligt eller særlig sent i skole. Det er imidlertid kun ganske få børn, som har så store vanskeligheder ved starten i børnehaveklassen, at de »hjemsendes« og må vente et år

med at begynde på den igen. Ligeledes er der også meget få børn, som skønnes at være bedst tjent med at gå 2 år i børnehaveklassen.

Men alt i alt må reglerne altså siges at være rimeligt fleksible og at blive efterlevet på fleksibel måde af forældre og skole.

Dog kan det siges at være en skønhedsplet på hele skoleordningen, at der er den omtalte mulighed for »at dumpe«, hvis man er kommet tidligt i 1. klasse.

Endvidere er der ikke parallellitet mellem reglerne om optagelse i 1. klasse som 6-årig og i børnehaveklasse som 5-årig, idet de 5-årige, der er født i perioden 1. august - 31. december, overhovedet ikke kan optages i børnehaveklassen, og de, der er født i perioden 1. januar - 31. juli, kun kan optages, hvis der er plads. Hertil kommer, at de 5 årige, der er optaget i børnehaveklassen, ikke har krav på optagelse i 1. klasse året efter.

I Appendix 8 gengives de relevante paragraffer fra folkeskoleloven og skolestyrelsesloven, og der gives en nærmere redegørelse for bestemmelserne om undervisningspligtens indtræden og om optagelse i børnehaveklasse.

6.2. En undersøgelse af »unge børn« i skolen

I Lyngby-Taarbæk kommune har man som et led i kommunens deltagelse i det nordiske »Specialundervisningsprojekt«, kaldet SUP-projektet, foretaget en grundig undersøgelse af de 25% børn, som begyndte tidligt i 1. klasse, det vil sige at de fylder 6 år i det kalenderår, hvor de starter i 1. klasse. Det skal bemærkes, at dette %-tal er stort i forhold til mange andre kommuner, samt at langt de fleste af disse 25% unge børn var ca. 6Vi år ved starten på 1. klasse, altså født i januar-marts.

De unge børn sammenlignedes på en lang række områder med de 75% af børnene, som var født

i kalenderåret før. Det følgende er en meget kort og forenklet omtale af undersøgelsen.

Med hensyn til *forudsætninger* havde færre af de unge børn haft problemer med deres udvikling og helbred. Forskellen var særlig markant, hvad sprogproblemer angår (7,7% mod 14,0%). De unge klarede ved starten af 1. klasse en intelligensprøve lige så godt som de øvrige børn. Betydelig færre af de unge børn havde gået i børnehaveklasse (47% mod 75%).

Med hensyn til *skolefærdigheder* i 1., 2. og 3. klasse, var der ingen forskelle på de to grupper, når de vurderedes med gængse læse-, stave- og regneprøver.

Der var heller ingen forskel på, hvor mange der havde været henvist til skolepsykologisk undersøgelse i løbet af 1.-2. klasse (25,7% mod 24,2%).

Endelig foretog man også undersøgelser af børnenes *popularitet* og af deres *selvvurderinger*, to væsentlige aspekter ved deres sociale tilpasning i kammeratgruppen. Denne har i andre undersøgelser vist sig at være en mindst lige så vigtig faktor som det faglige standpunkt med hensyn til børns fortsatte skolekarriere.

Undersøgelsen i Lyngby-Taarbæk viste, at de unge børn var mindre populære og vurderede sig selv lavere end de øvrige børn lidt ind i 1. klasse, men allerede lidt ind i 2. klasse vendte billedet. Ved en yderligere undersøgelse i 3. klasse (maj måned) fandt man, at det for de unge børn gunstige resultat i 2. klasse holdt sig.

I konklusionen giver ledende skolepsykolog Mogens Hansen udtryk for, at undersøgelsen viser, at forældrene generelt er realistiske, når de ønsker deres børn tidligt i skole, idet de blandt andet tager de for skolegangen så vigtige forhold som barnets sprogudvikling og dets sociale udvikling i betragtning.

Han nævner endvidere, at reglerne for undervisningspligtens indtræden synes at være rimelige og tilstrækkeligt fleksible.

Endelig omtales, at de 8 af årgangens ialt 473 børn, som ikke kom ind i 1. klasse, men gik om i børnehaveklassen, havde gavn af at vente, idet de senere viste sig at klare sig rimelig godt i 1.-3. klasse.

Udvalget skal afslutningsvis bemærke, at undersøgelsen i sin foreliggende form kun rækker op til midten af 3. klasse. Det kan derfor ikke afvises, at de unge skolebegyndere, og specielt de få meget unge, vil få problemer i 7.-8. klasse, når puberteten indtræder, - selv om det på den anden side i mange andre undersøgelser er vist, at et godt forhold til kammeraterne er en væsentlig faktor for en fortsat god skolekarriere.

Endelig skal bemærkes, at det naturligvis er begrænset, hvor langt der kan generaliseres ud fra denne undersøgelse i Lyngby-Taarbæk, idet denne kommune ikke er gennemsnitlig, hvad angår børnenes kulturelle og socio-økonomiske baggrund.

Kapitel 7

Børnehaveklassen

Børnehaveklassens udvikling herhjemme omtales både i Skolestartudvalgets 1. delbetænkning og i »Forslag til forsøg med samordning...«. I dette kapitel betragtes derfor kun de allerseneste år.

7.1. Udbredelse og arbejdsform

Da det i 1980 blev obligatorisk for kommunerne af oprette børnehaveklasser, var det i det store og hele blot en formalisering af tingenes tilstand, idet der næsten overalt var fuld dækning. Af hensyn til undtagelserne, som regel kommuner med små skoler uden et rimeligt antal børn i 5-årsalderen, har der været dispensationsmulighed frem til 1984. Det fremgår af Appendix 9, at fra 1981/82 til 1982/83 er der overalt en stigning i det procentvise antal 6-årige, som går i børnehaveklasse, således at der på landsplan er 94% af 1982/83 årgangens 65.471 6-årige, som går i børnehaveklasse. Det er nu kun Københavnsområdet, der skiller sig ud med procenter fra 53 (Københavns kommune) til 91 (Københavns amt). En væsentlig del af forklaringen er formentlig, at netop i dette område er der en meget høj dækningsgrad af børnehaver.

Imidlertid har der, som omtalt i kapitel 1, i de seneste skoleår i visse københavnske omegnskommuner kunnet noteres en lille nedgang i antallet af børn, som forældrene ønsker optaget i børnehaveklasse. Der er formentlig to hovedårsager til dette: For det første vil der være pasningsproblemer for mange børn, når de kun er i børnehaveklasse kl. 8.00-11.00 eller kl. 11.00-14.00; dette modvirkes dog i stigende grad af de skolefritidsordninger, som etableres i disse kommuner. For det andet har det almindelige fald i børnetallet medført, at det nogle steder er blevet særlig let at få børnehaveplads; fra børnehavens side har det derfor været nærliggende at opfordre forældrene til at lade de 5-6 årige blive i børnehave, hvor man

sædvanligvis arrangerer »børnehaveklasseaktiviteter« for »de store«.

Og hvad er så »børnehaveklasseaktiviteter«? Her skal for det første bemærkes, at med børnehaveklasserne kom børnehavens pædagogiske tradition ind i skolen. Både i børnehave og børnehaveklasse er det sædvane at tale om »aktiviteter« frem for »undervisning«. Herved lever man op til § 10 i folkeskoleloven, der siger, at i børnehaveklassen skal børnene engageres i leg og andre udviklende aktiviteter. Men hermed bidrager man samtidig til at fastholde en forståelse af »undervisning«, som der fra mange sider er yttret betænkelighed ved.

I Skolestartudvalgets 1. delbetænkning hedder det således i afsnit 4.3.1:

Sammenfattende og forenklet: I skolen tales om indlæring og faglige færdigheder og faglig viden; i børnehaven tales om aktiviteter, der fremmer udviklingen.

På baggrund af udviklingspsykologiens teorier og forskning skulle det ikke være vanskeligt at forene de to traditioner for så vidt angår begreberne indlæring og aktivitet. Her skulle det nemlig kunne være et fælles udgangspunkt, at børn i alle aldre (og også voksne) kun lærer, når de er aktive, og at aktivitet medfører indlæring og udvikling.

Det drejer sig med andre ord om at tage de gamle tanker om aktivitetspædagogik, som understøttes af senere forskning, alvorligt. Herved understreges, at aktivitet ikke er ensbetydende med, at den enkelte bevæger sig korpørligt, men at den enkelte handler og/eller tænker på interesseret, koncentreret vis.

I forbindelse hermed kan nævnes, at i følge

udviklingspsykologen Jean Piaget er aktivitetspædagogik ikke, at barnet skal gøre, hvad det vil, men at det skal ville, hvad det gør, for at der skal blive tale om indlæring og udvikling. Fra hans synspunkt er der altså ikke tale om, at opdrageren skal lade sig lede af barnets umiddelbare ønsker og interesser. Tværtimod skal opdrageren eller underviseren tilrettelægge situationen således, at barnet bliver aktivt og dermed interesseret.

I »Forslag til forsøg med samordning« hedder det i afsnit 4.3.1:

Opdelingen i fag kan betyde, at undervisning bliver opfattet som arbejde med et bestemt fagligt indhold og med bestemte arbejdsformer, mens beskæftigelse på den anden side ikke opfattes som værende knyttet til et bestemt indhold. Dette er en misforståelse og hænger blandt andet sammen med, at man ikke skelner imellem, hvad der er undervisnings, og hvad der er barnets aktiviteter.

Det er hensigtsmæssigt at tale om, at den voksne underviser, henholdsvis tilrettelægger beskæftigelse, og at barnet lærer sig noget, henholdsvis beskæftiger sig med noget.

Det må her understreges, at undervisningen udmærket kan omfatte tilrettelæggelse af beskæftigelse, og at barnet naturligvis lærer, når det beskæftiger sig med noget.

Endelig kan både undervisning og beskæftigelse være såvel direkte i en faglig sammenhæng som mere løsrevet fra bestemte (skole)fag. I alle tilfælde er der et indhold: Man underviser i noget og beskæftiger sig med noget.

Det er underviserens opgave at gøre sig overvejelser over indhold og arbejdsformer på baggrund af udefra fastsatte mål. Samtidig må hun overveje, hvad barnet lærer sig og hvorledes. Ordet sig er vigtigt, fordi det understreger, at barnet er aktivt, at det er en person, der selv handler. Barnets aktivitet foregår imidlertid ikke i et tomrum, og det skal ifølge de overordnede mål hjælpes til at se mening og sammenhænge i de emneområder, der arbejdes med, og i de samværs- og arbejdsituationer, det indgår i.

Det må endvidere erfare, at dets egen indsats har betydning både for dets egen indsigt og læring og for gruppens virksomhed og udbytte. Det betyder, at virksomheden i såvel skole, børnehave som fritidshjem altid vil være opdragende i bredere forstand. Derfor må virksomheden planlægges således, at barnets muligheder for at handle og opleve udvides.

De fremførte betæneligheder ved den gældende skelnen mellem undervisning og beskæftigelse er dels af psykologisk, dels af pædagogisk art. Fra psykologisk side er det ikke hensigtsmæssigt at forstå leg og læring som forskellige aktiviteter; snarere er det hensigtsmæssigt at tale om engageret aktivitet og anden adfærd, hvor den engagerede aktivitet er udviklende, hvad enten den har udpræget legekarakter eller opgaveløsende karakter. Fra pædagogisk side er det ikke hensigtsmæssigt at indskrænke undervisning til alene at være en af læreren styret og som pligtmæssig opfattet foreteelse, men »undervisningen« bør også omfatte en række andre situationer, hvor eleverne er engageret aktive.

Derimod er det både psykologisk og pædagogisk set væsentligt at skelne mellem en »induktiv« og en »deduktiv« form, hvor det i den første i overvejende grad er overladt til børnene at ordne deres erfaringer, mens det i den sidste er læreren, som præsenterer en - som regel faglig baseret - begrebs- eller forståelsesramme.

Det skal her bemærkes, at sidstnævnte ingenlunde kun hører skolens faglige undervisning til. Både i hjem og børnehave foregår en løbende, men ofte noget mindre systematisk, fastlæggelse af begrebsrammer fra de voksnes side, se i øvrigt afsnit 2.2. og 2.3.

Børnehaveklassens arbejdsform varierer i øvrigt meget fra sted til sted. Groft sagt er det ene yderpunkt, at virksomheden har et meget direkte skoleforberedende sigte med megen vægt på indøvelse af nyttige motoriske og sociale færdigheder og på »før-regning« og »før-dansk«. Det andet yderpunkt er, at virksomheden fremmer børnenes udvikling ved at give dem lejlighed til at være aktive og at samarbejde i leg, musik-praktiske aktiviteter og »emnearbejder«. Det sidste kan naturligvis i lige så høj grad være skoleforberedende, afhængigt af hvilken undervisning der bliver tale om i pågældende 1.-2. klasse, men alt i alt afspejles to holdninger: 1) At de 5-6 årige fortrinsvis ses i lyset af, hvad de endnu ikke kan, men helst snart skal kunne. 2) At de fortrinsvis ses i lyset af, hvad de kan.

For en umiddelbar betragtning kan der gøre sig visse modsætninger gældende i børnehaveklassen, men også i børnehaven og i 1. klasse. Man tilstræber f.eks. på den ene side at stimulere børnenes sprogudvikling og på den anden side at lære dem at tie stille, og man ønsker at fremme deres motoriske færdigheder, men vil også lære dem at sidde stille. Fra en overordnet betragtning er det imidlertid ikke modsætningsfyldt, for at kunne deltage

i en samtale eller i en fællesleg kræver jo netop en disciplinering, så man kan skifte mellem at tale og lytte, og mellem at bevæge sig og at vente. Dette læres imidlertid ikke ved direkte træning, men ved at deltage i samtaler, fælleslege osv., og også af den grund er det hensigtsmæssigt at etablere et fællesskab om »emnearbejder«.

Dette er da også en almindelig måde at organisere indholdet på i børnehaveklasse såvel som i børnehaver og 1.-2. klasse. I tidsskriftet »Skolernes Småbørnspædagoger« har man let adgang til beskrivelser af en lang række emnearbejder og af de aktiviteter, som på meningsfuld måde tjener til at oplyse om, undersøge og bearbejde de respektive emner.

7.2. Problemer ved børnehaveklassens virksomhed

Hensigten med børnehaveklassen er - ud over at den som folkeskolens øvrige klasser skal fremme skolens generelle formål - at forberede børnene til skolegangen i 1. klasse. Hvorledes indhold og arbejdsformer end er, medfører dette forhold i sig selv, at »den lodrette koordinering« kommer til at træde stærkt i forgrunden. I børnehaven vil man f.eks. ikke være lige så optaget af at forberede børnene til den nærmeste fremtid, og i en 3. klasse i skolen vil man heller ikke på samme måde være tilbøjelig til at understrege, at arbejdet er en forberedelse til det, der skal foregå i 4. klasse.

Et andet problem ligger i den korte tid, børnene opholder sig i klassen. Dette afholder nogle forældre fra at benytte sig af dette tilbud, eller tvinger dem til at supplere med børnehaver eller fritidshjem, således at børnenes hverdag opsplittes i unødigt grad. Hertil kommer, at den kort afmålte tid vanskeliggør brugen af de arbejdsformer, som f.eks. er karakteristisk for god børnehavepædagogik.

Endvidere spiller også lokaleforholdene en rolle. Hvadenten de indendørs og udenførs faciliteter er ringe eller man - for at give bedre faciliteter - har placeret børnehaveklassen langt fra skolens 1. og 2. klasse, modvirkes hensigten med den pædagogiske indsats. Enten bliver brugen af hensigtsmæssige arbejdsformer gjort vanskelig, eller også isoleres børnehaveklassen fra den øvrige skole, således at børnene ikke kommer til at vænne sig til skolemiljøet.

Det forhold, at børnehaveklassen er etårig, medfører endvidere, at børnene meget hurtigt skal til at vænne sig til en ny voksen som »klasselærer«. Endelig er der ingen af de lande, vi normalt sammenligner os med, som har indført en sådan etårig enhed, som hører med til skolesystemet uden at være obligatorisk, og hvor arbejdet forstås af personer med en helt anden uddannelse end skolens lærere.

På den anden side må det fastslås, at det jo i høj grad har vist sig at være en succes med denne mulighed for at forberede børnene til skolens begynderundervisning. Det er da også forståeligt, at forældrene har benyttet sig af, at deres børn her kunne hjælpes til en bedre sproglig-begrebsmæssig baggrund og til bedre at kunne begå sig i en større gruppe af jævnaldrende. Udvalget er af den opfattelse, at børnehaveklassen - navnlig for børn, som hidtil har været opdraget i hjemmet og uden megen mulighed for at være sammen med andre børn og voksne - er en nyttig foranstaltning, og man finder, at dens store udbredelse giver en god baggrund for at skaffe forståelse for, at der bør foretages en nøjere samordning med virksomheden i 1.-2. klasse og iøvrigt skabes bedre arbejdsbetingelser for børnehaveklassen.

Kapitel 8

De første skoleår

Mens der for børnehaveklassens vedkommende kun findes én vejledning (nr. 16, 1976), omfattes undervisningen i 1.-2. klasse af adskillige, nemlig dels en vejledning specielt om 1.-2. klassetrin (nr. 4) og dels en række vejledninger i forskellige skolefag, nemlig dansk (nr. 1), regning & matematik (nr. 15), idræt (nr. 5), formning (nr. 6), musik (nr. 10) og kristendomskundskab (nr. 13).

Der skal i dette kapitel - svarende til hvad kapitel 7 indeholder om børnehaveklassen - ikke gives nogen systematisk gennemgang af disse vejledninger, men mere generelt fremhæves nogle træk ved indhold og arbejdsform samt nogle problemer ved virksomheden.

8.1. Indhold og arbejdsform

Det er karakteristisk for de ovennævnte faglige vejledninger, at de alle giver mulighed for, at de respektive fag kan samordnes med andre fag, og at arbejdet i vid udstrækning kan have en tematisk karakter, således som emnearbejdet har det. Dette sidste nævnes f.eks. direkte i dansk vejledningens bemærkninger om 1.-2. klasse. I vejledningen i regning/matematik omtales bl.a. betydningen af at arbejde med sproglige udtryk og af at samarbejde med andre børn, og i vejledningen i formning anbefales det, at fagets timer i 1.-2. klasse lægges i forlængelse af dansktimerne. Vejledningerne i idræt og musik supplerer på en række områder hinanden med hensyn til, hvad der bør foregå på de yngste klassetrin, og vejledningen i kristendomskundskab anbefaler at tage udgangspunkt i iagttagelse af religiøse udtryksformer i børnenes daglige omgivelser, således som man også kunne anbefale at organisere et emnearbejde.

Hermed er der således ganske god overensstemmelse mellem de faglige vejledninger og den specielle vejledning om 1.-2. klasse. Den er bevidst søgt

koordineret med vejledningen om børnehaveklassen, og dens hovedtema er en afklaring af, hvad der kan forstås ved faglig vs. ikke-fagdelt undervisning. Der gøres bl.a. opmærksom på, at ikke-fagdelt undervisning er et spørgsmål om, hvad der integreres med hensyn til (elever, lokaler, lærere, tid), og at det for indholdets vedkommende er et spørgsmål om grader fra fuldstændig indholdsintegration, hvor alle emner går på tværs af alle fagene, til at indhold fra ét fag anvendes i et andet fag. Endvidere fremhæves og eksemplificeres arbejdsformen »emnearbejde«.

Udkastet til ny vejledning i dansk, som omtales ovenfor i afsnit 3.3. stemmer i mindst lige så høj grad overens med den særlige vejledning for 1.-2. klassetrin. Det fremhæves således stærkt, at på begyndertrinnet har dansk karakter af orienteringsundervisning, og den nærmere omtale af dette lægger op til emnearbejde. Endvidere påpeges, at navnlig i begynderundervisningen er der behov for undervisningsdifferentiering, hvilket naturligvis vil være en forudsætning for, at samlæsning af flere alderstrin kan gennemføres med held.

Alt i alt er det indtrykket, at vejledningerne som helhed i deres forslag og anvisninger åbner mulighed for såvel fagintegration som aldersintegration. På den anden side er der naturligvis store forskelle på, hvorledes begynderundervisningen efter disse vejledninger tilrettelægges i praksis ud over landet. Den tidligere omtalte megen forsøgsundervisning på feltet viser imidlertid, at mange lærere er indstillet på at gennemføre en undervisning, hvis arbejdsformer, indhold og grad af individuel hensyntagen muliggør en ændring som den, der i foregående kapitel anbefales som målet på lidt længere sigt.

8.2. Problemer

Når der specielt tænkes på samordning, er det som regel skolens fagopdeling samt skoledagens lektionsopdeling, man fremhæver som problemer.

Hvad det første angår, er det ikke nødvendigvis fagopdelingen i sig selv, men snarere dens praktisering, der kan volde problemer. I forbindelse hermed ville det være ønskeligt, at samtlige undervisningsvejledninger fremover mere direkte omtalte de respektive fags muligheder for at indgå i tværfaglig behandling af forskellige emner. Endvidere må det påpeges, at to-lærerordninger eller samlærerordninger i høj grad kan medvirke **til**, at den nødvendige sammenhæng i skoledagen forbindes med den nødvendige faglige kunnen på tilstrækkeligt mange områder. Det skal her tilføjes, at et nøjere samarbejde om undervisningens planlægning mellem to eller flere lærere i sig selv kan fremme både en større grad af sammenhæng for børnene og en mere forsvarlig faglig baggrund for virksomheden.

Det skal bemærkes, at kun vejledningen i idræt

direkte omtaler virksomheden i børnehaveklassen, og at selv det foreliggende forslag til ny vejledning i dansk kun meget sparsomt refererer til, hvilke forudsætninger en del af børnene kunne have skaffet sig i børnehaveklassen. Det ville være ønskeligt, om der også på dette punkt kunne foretages en ændring af de faglige vejledninger, således at de bedre kunne tjene til at fremme en samordning.

Hvad skemaopdelingen angår, viser adskillige forsøgsarbejder, at det er muligt at skabe mere samlet tid inden for de bestående rammer, men forholdet bør givetvis overvejes i forbindelse med kommende ændringer af cirkulærer og vejledninger.

Et tredje problemområde ligger i, at mange lærere, forældre og børn fortsat har den holdning, at de elementære boglige færdigheder er af altovervejende betydning, og at de såkaldte musisk-praktiske fag tilsvarende har mindre betydning. Kombineret med den korte skoledag medfører dette, at der generelt arbejdes på en måde, som ikke fremmer muligheden for at øge samordningen.

Kapitel 9

Barrierer for samordning mellem børnehaveklasse og 1.-2. klasse

I afsnittene 7.2. og 8.2. ovenfor omtales kort de problemer, som den eksisterende virksomhed i henholdsvis børnehaveklasse og 1.-2. klasse rummer, når sigtet er at samordne de to. I dette kapitel omtales de barrierer, som selve skolesystemet rummer.

For det første skal omtales, at børnehaveklasseleders og lærers forskellige arbejdsvilkår modvirker samordningsbestrebelsers. I folkeskolelovens §§ 27 og 28 fastslås, at det er læreruddannede, som skal *undervise* i folkeskolens 1.-10. klasse, mens det er børnehave- eller fritidspædagoguddannede, som skal *forestå arbejdet* i børnehaveklassen. Disse bestemmelser er taget i betragtning ved udarbejdelsen af de fire modeller for samordning, som omtales ovenfor i afsnit 3.2. Også i den fjerde model er det forudsat, at det er en lærer, som har ansvaret for, hvad der foregår i 1.-2. klasse, og at børnehaveklassen er børnehaveklasselederens ansvar, selv om en lærer tager en del af undervisningen. I forbindelse med en del af de forskellige forsøg, jfr. kapitel 4, er der imidlertid udtrykt ønske om at kunne gå ud over disse bestemmelser.

Hertil kommer det forhold, at en børnehaveklasseleder årligt skal arbejde med børnene i 40 x 30 timer å 60 minutter, mens en lærer årligt har 40 x 27 undervisningstimer å 45 minutter. Dette er i sig selv uhensigtsmæssigt, når der skal samordnes, og kan gøre det vanskeligt at finde frem til en ordning, som virker rimelig for alle parter. Det skal bemærkes, at der tilsvarende også er forskel på børnenes skoledag. Børnehaveklassen møder f.eks. kl. 8.00 og går kl. 11.00, mens 1. klasse møder kl. 8.00 og har 3 eller 4 »timer« å 45 minutter afbrudt af frikvarterer af forskellig længde.

Børnehaveklasseledere på fuldt timetal har 2 børnehaveklasser, et formiddags- og et eftermid-

dagshold. Det sidstnævnte vil naturligvis ofte være ringere stillet med hensyn til at kunne arbejde sammen med børn fra 1. og 2. klasse.

En anden barriere hænger sammen med § 10 i folkeskoleloven, som fastslår, at der ikke må »undervises« i børnehaveklassen. Dette fremgår også af §§ 27 og 28, og det virker som en officiel tilkendegivelse af, at der er kvalitativ forskel på virksomheden i børnehaveklassen og virksomheden i 1.-2. klasse. Dette er i sig selv en hæmsko for at skaffe forståelse for, at en højere grad af samordning er hensigtsmæssig, og dertil er det baggrunden for, at børnehaveklassen netop undtages, når der i § 23, stk. 2, 2. punktum, gives mulighed for at samlæse flere klassetrin, hvilket jo navnlig finder sted på de såkaldt »små skoler«.

Et tredje forhold har at gøre med, at børnehaveklassen ikke er obligatorisk. Det er naturligvis ikke i sig selv en hindring for at samordne dens virksomhed med 1.-2. klasse, navnlig ikke når tilslutningen er 94%, men indirekte spiller det formentlig en rolle. For det første medvirker det sikkert til, at der ofte er meget forskellige forventninger hos børn og forældre over for henholdsvis børnehaveklasse og 1.-2. klasse, og for det andet er det vel begrundelsen for, at der ikke er krav om at udarbejde læseplan for børnehaveklassen, og at den ikke omtales i undervisningsvejledningerne. Begge disse forhold modvirker samordningsbestrebelsers.

Endelig skal nævnes, at amtsrådene kan dispensere fra, at der oprettes børnehaveklasse ved en skole. Dette medfører, at et ikke helt ubetydeligt antal børn går i børnehaveklasse et helt andet sted, end hvor de skal gå i skole, og forhindrer i nogen grad, at børnehaveklassen kan leve op til sit formål, foruden at det selvsagt umuliggør samordning jfr. iøvrigt kapitel 7.

4. Udvalgets overvejelser

Kapitel 10

Generelle overvejelser

10.1. Oversigt over 4. del

De foregående 9 kapitler vil have givet et indtryk af, at overordentlig mange faktorer spiller en rolle for, hvorledes skolens tilrettelæggelse af skolestarten kan og bør organiseres, og hvorledes man på den baggrund må forholde sig til eventuelle ændringer af skolestartalderen.

Den familiemæssige og samfundsmæssige situation for børnene og deres familier må tages i betragtning (kapitel 1-2), og i forbindelse hermed må man være opmærksom på tendenser i og erfaringer fra tidligere udvalgsarbejder og løbende forsøgsarbejder m.v. (kapitel 3-5). Endvidere må naturligvis den eksisterende situation i børnehaveklassen og i 1.-2. klasse være en væsentlig del af udvalgets udgangspunkt, således som den ridses op i kapitel 6-9, hvor der på den ene side kunne påvises positive træk som f.eks. fornuftig administration af regler for optagelse i børnehaveklasse og 1. klasse, åbenhed i undervisningsvejledningen, m.v., men hvor også eksistensen af en række barrierer måtte erkendes.

I alle disse forhold er *samordning* et nøglebegreb. Derfor vil de følgende overvejelser først tage fat på dette begreb (kapitel 11), idet der især lægges vægt på samordning i form af

- 1) samarbejde mellem børnehaveklasseledere og lærere,
- 2) samarbejde mellem børnene (samlæsning; aldersintegration),
- 3) samordning af indhold og arbejdsformer.

I kapitel 12 behandles nogle andre samordningsaspekter:

- 4) De tidsmæssige forudsætninger for samordning:
  - mere samlet tid (smidigere lektionsopdeling),

- mere tid ialt (længere skoledag),
  - tid til samarbejde om planlægning.
- 5) Samordning mellem skole og (skole)fritidsforanstaltning (»heltidsskole« eller »dagskole« i form af et integreret helhedstilbud).

På basis af disse overvejelser over indskolingens organisering og indhold på kortere og længere sigt fremfører udvalget dernæst sine overvejelser over nogle mere specielle problemer:

- Skolealder og obligatorisk børnehaveklasse (kapitel 13).
- De små skolers situation (kapitel 14).
- Uddannelse og videreuddannelse af pædagoger og lærere samt forældreoplysning (kapitel 15).

10.2. Sigtet med indskoling

Forinden samordningens form og indhold diskuteres i kapitel 11-12, finder udvalget det imidlertid rimeligt at fremsætte nogle generelle bemærkninger om sigtet med børnehaveklasse, skolestart og begynderundervisning.

Det er udvalgets opfattelse, at kapitel 2-9 giver baggrund for at hævde, at det i stigende grad er nødvendigt, at folkeskolen som helhed bidrager til at skabe mere sammenhæng og mening for eleverne i deres daglige tilværelse. Fremtidens samfund vil utvivlsomt både forudsætte et højt alment dannelsesniveau, så opsplitningen og teknologiudviklingen kan beherskes, og den forventede forøgelse af fritiden udnyttes konstruktivt af den enkelte, og stille krav om et højt uddannelsesniveau, så »know-how« kan opveje landets beskedne naturressourcer.

Som følge heraf er det nødvendigt, at der allerede i de første skoleår arbejdes således, at kulturformidling og personlig dannelse af alle parter op-

fattes som værende lige så seriøst som tilegnelse af viden og færdigheder i de såkaldte basale fag: dansk, regning og fremmedsprog.

Dette stiller krav om, at man tager folkeskolelovens formål alvorligt. Indskolingen må »forberede eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsnings af fælles opgaver«, jfr. folkeskolelovens § 2. Endvidere må det fastholdes, at »alsidig udvikling« med henblik på »at skabe muligheder for oplevelse og selvvirksomhed, at eleven kan øge sin lyst til at lære, udfolde sin fantasi og opøve sine evner til selvstændig vurdering og stillingtagen«, jo er en ret tilhørende, børn har i Danmark. Dette betyder, at vi har anerkendt, at det ikke kun er visse former for frihed og visse ligheder med hensyn til forskellige behov, så man kan klare tilværelsen, der har betydning for mennesker. I så fald ville skolens undervisning kun sigte mod at give kompetence, så de unge kan klare sig i arbejdslivet og få del i forbrugsgoderne. Men med den bredere forståelse af, hvad der har betydning for mennesker, som folkeskoleloven faktisk udtrykker, er det skolens pligt at give børnene baggrund for at blive aktivt medbestemmende over deres egen tilværelse og at blive åbne og modtagelige. Jfr. iøvrigt bemærkningerne om at *tage* del contra at *have* del i afsnit 2.1.

De enkelte skolefag som dansk, matematik og fremmedsprog med deres viden og færdigheder kan således betragtes som midler til at opnå disse mål. Men det forhold, at de basale boglige færdigheder synes at være »konstante« og »målelige«, og det forhold, at enhver kan indse deres store værdi, får os imidlertid let til at opfatte dem som de egentlige mål. Begreberne »undervisning«, »indlæring« og »skolesucces« bliver herved så snævre, at det overordnede formål tabes af syne.

Når det ovenfor er blevet omtalt, at leg ikke bør ses som en modsætning til læring (afsnit 2.2), - at de musisk-praktiske fag bør styrkes (afsnit 2.3. og 8.2.), at børnehave- og fritidspædagogikken bør være i samvirke med skolens undervisning (afsnit 7.1. og 8.1.) og lignende, handler det ikke om at gøre skolen mere underholdende og mindre forpligtende. Det handler snarere om at gøre legen, de musisk-praktiske fag og fritidspædagogikken forpligtende, så disse tilbud tages alvorligt af både voksne og børn:

Af de voksne, fordi denne virksomhed i lige så høj grad som »de boglige fag« er dele af skolens opgave og børnenes rettigheder.

Af børnene, fordi det kun er ved personlig fordybelse og ved forpligtelse over for andre, altså

ved at børnene oplever krav, både fra sig selv og deres omverden, at denne virksomhed tjener »den alsidige udvikling«.

Som et lidt mere konkret eksempel skal omtales de musisk-praktiske fag, der som bekendt rangerer overordentlig lavt i det almindelige omdømme, og som af de fleste i bedste fald anses for at have en vis motiverende indflydelse til gavn for »den egentlig undervisning« i dansk, matematik m.v. Dette fremgår bl.a. af en nyere undersøgelse foretaget af Poul Skov. Det ses også af, at vurderingen af de sjældne forsøgsarbejder om at styrke disse fag som regel går ud på at vise, at børnene ikke er blevet ringere, men måske endda lidt bedre til at stave og regne.

Hvis man i stedet havde forsøgt at vise, at elever med mere undervisning i musik, formning og lignende - ud over glæden ved disse fag - også blev bedre til at udtrykke sig skriftligt og bedre til at glæde sig over matematiske sammenhænge, så havde det været i overensstemmelse med disse fag og med skolens formål. Samtidig ville man have bidraget til at forklare, at såkaldt musisk-praktisk virksomhed ikke kun måske er nyttig for de boglige fag, men er en del af dem.

I danskfaget er det nemmere at »måle« elevernes færdigheder i at læse og stave, men deres evner til at opleve gennem læsning, til at tage stilling til tekster og til at udtrykke sig skriftligt er også dele af danskfaget. De er mindst lige så nyttige for eleverne med henblik på videre uddannelse og med henblik på kompetence i arbejdslivet - og har herudover værdi for deres deltagelse i samfunds- og fritidsliv. Disse sider af danskfaget er musisk-praktisk virksomhed, og noget tilsvarende gælder de andre »boglige« færdigheds- og orienteringsfag.

Det må også understreges, at de såkaldt musisk-praktiske fag for at have en værdi i sig selv må rumme færdigheder og viden, som må tilegnes, for at arbejdet med dem kan være inspirerende og spændende.

Som en konsekvens af disse overvejelser finder udvalget det væsentligt at ændre og udvide undervisningsbegrebet.

I denne forbindelse bliver barnets selvvirksomhed afgørende, således at man fastholder, at barnet ikke altid har brug for en højere styrende instans, en voksen indblanding for at kunne handle meningsfuldt.

Barnet kan allerede og har ret til hele tiden at lære at udvikle muligheden for selv at *deltage* i

planlægning, tilrettelæggelse og gennemførelse af virksomhed, har ret til at udvikle muligheden for at lære at træffe beslutninger og sætte mål for egne handlinger. Fastholdes denne opfattelse af selvvirksomhed, må det konkrete indhold, herunder samarbejds- og samværsformer, i undervisning og opdragelse fleksibelt følge sig efter virksomheden, som da på samme tid vil vedrøre børnenes nære forhold til hinanden, til voksne og til deres omverden i det hele taget.

I en sådan selvvirksomhed vil børn ustandseligt afprøve grænser for egne muligheder, løbe risikoen ved at engagere sig, samle sig, gøre sig umage, blive ved, udfolde fantasi og vise tålmodighed, indtil de *selv* finder virksomheden »færdig«, opgaven løst.

Et udvidet undervisningsbegreb, hvorefter en sådan selvvirksomhed værdsættes som udviklende og lærerig betyder, at både pædagogens og lærerens professionelle virksomhed ikke alene består i

at bygge på forud fastsatte målovervejelser, men også i at fremme barnets og egen selvvirksomhed via vekselvirkningen med andre mennesker.

Levende og åben vekselvirkning kræver *tid*, tid til at gøre fejl, tid til at lære af fejl og pædagogisk professionalisme vil da indbefatte, at man løbende bestræber sig på at erkende, *hvad* man gør, og *hvorfor* man gør det. Pædagogiske krav må således begrundes videst muligt i sammenhæng med det enkelte barns ret til at stille krav til egen selvvirksomhed.

Dette forhold berører også lærerens rolle som kulturformidler, for kulturen er netop ikke blot noget allerede fastlagt og færdigt, men bliver ustandseligt til i vekselvirkningen mellem mennesker.

Et undervisningsbegreb knyttet til overvejelser over selvvirksomhed og demokratisk medbestemmelse kan således ikke knyttes til en entydig kulturopfattelse- og kulturformidling.

Kapitel 11

Overvejelser om samordning

Som allerede nævnt i afsnit 3.2., 8.1. og 10.1., er begrebet »samordning« ikke entydigt, idet der kan samordnes, koordineres og integreres i flere henseender.

11.1. Samordning af de voksnes virke

Samordning kan primært drejes sig om *børnehaveklasselederes og læreres* virksomhed, idet de planlægger og arbejder i fællesskab. Som omtalt i kapitel 3 er de foreliggende tidligere udvalgsarbejder og rapporter om forsøgsvirksomhed enige om at anbefale en sådan samordning, der både begrundes med, at de deltagende inspirerer hinanden, at det sikrer en bredere faglig og pædagogisk baggrund, og at det fremmer indsatsen over for børn med vanskeligheder.

Udvalget ønsker at fremhæve værdien af en *samlærerordning*, hvor to eller flere lærere eller børnehaveklasseledere planlægger arbejdet i fællesskab. På baggrund af en sådan planlægning kan det i nogle tilfælde være mest hensigtsmæssigt, at to eller flere også underviser sammen i en *to- eller flerlærerordning*, mens det i andre tilfælde findes rimeligt, at man underviser i hver sin klasse. Endvidere kan en fælles planlægning - navnlig med en længere skoledag i børnehaveklasse og 1.-2. klasse som foreslået i kapitel 12 - også danne baggrund for en ordning, hvorefter de to personalegrupper i et vist omfang underviser alene i såvel børnehaveklasse som 1.-2. klasse. Herved ville man bl.a. modvirke, at børnehaveklassen som omtalt i afsnit 7.2. er en isoleret brik i skolebilledet.

For at fremme den i kapitel 10 nævnte bredere opfattelse af »undervisning« og for at give mulighed for den fælles planlægning i samlærerordningen, finder udvalget, at lovens §§ 27 og 28 bør ændres. Ændringerne bør give udtryk for, at både

lærer-, børnehavepædagog- og fritidspædagoguddannelserne giver baggrund for at planlægge, tilrettelægge og vurdere undervisning og opdragelse på disse klassetrin professionelt, idet børnehaveklasselederen i et vist omfang bør kunne være alene i 1. og 2. klasse og læreren i børnehaveklassen. Det bør dog tilkendegives, at børnehave- eller fritidspædagoguddannede har det pædagogiske hovedansvar for børnehaveklassetrinnet og læreruddannede for skolens øvrige klassetrin.

Hermed ønsker udvalget for det første at fastslå, at det er væsentligt, at det enkelte barn tydeligt har én voksen at henvende sig til (klasselærerfunktion, skole-hjemssamarbejde m.v.). For det andet ønskes det fastslået, at det netop er værdifuldt for indskolingens samarbejde mellem voksne med de forskelle i baggrund, som ligger i de to uddannelsers traditioner og sigte.

Det er udvalgets opfattelse, at der uanset hvilke nyordninger der måtte blive indført, ingen rimelig grund er til at forrykke forholdet mellem lærer- og børnehave/fritidspædagoguddannede, som arbejder med de her omtalte aldersgrupper. Det må derfor sikres, at der ikke sker sådanne forrykninger i de enkelte kommuner.

11.2. Samordning af børnenes virke

Samordningen kan også dreje sig om *børnenes* virksomhed, idet børn fra børnehaveklasse, 1. klasse og 2. klasse kan samarbejde i forskellig udstrækning.

Fordelene herved er blandt andet

- at »den lodrette koordinering« fremmes, idet f.eks. børnehaveklassebørnene direkte gør erfaringer med virksomhed og vilkår på de større klassetrin,

- at man tvinges til at etablere et egentligt fællesskab, så børn med forskellige forudsætninger engageres i at gøre noget sammen, f.eks. at lytte til en fortælling eller at løse en opgave af »boglig« eller »musisk-praktisk« art,
- at man tvinges til at tage individuelle hensyn (differentiere undervisningen), hvor undervisning af aldersinddelte grupper kan friste til, at læreren i overvejende grad lader alle følges ad.

De to sidstnævnte forhold er ikke i modstrid med hinanden, men forudsætter tværtimod hinanden, idet et egentligt fællesskab er et fællesskab mellem mennesker, der er så forskellige, at det er rimeligt at tage individuelle hensyn.

Men udvalget er også opmærksom på de mulige uheldige virkninger, hvis der overalt blev etableret fælles undervisning af grupper på ca. 3 x 20 børn. Disse ulemper i form af mange børn fordelt ved forskelligt arbejde i flere lokaler og mange voksne involveret, vil især berøre de usikre og mindre koncentrerede børn. Ulemperne er naturligvis særlig udtalte, når skoledagen er kort, og når de pågældende lærere ikke er særlig indstillet på og uddannet til en sådan undervisningsform. Men gruppestørrelsen vil formentlig under alle omstændigheder være en ulempe, som må holdes op mod de fordele, der er i form af bedre »lodret koordinering«, større mulighed for at udfordre det enkelte barn, større udbud af emner og arbejdsformer, lærernes planlægning, samarbejde og mulighed for at supplere hinanden osv., jfr. iøvrigt afsnit 4.1.

En mulighed ville være at organisere samordningen med en sådan konsekvens, at en »indskolingsklasse« f.eks. bestod af 6-9 børn på hver af de til børnehaveklasse, 1. klasse og 2. klasse svarende alderstrin. Fordelene herved er bl.a., at man inden for en overskuelig gruppe kan forene fællesskab og individuel hensyntagen, at voksne med forskellig baggrund må samarbejde om virksomheden, at nogle lærere opnår en særlig erfaring med indskolingsarbejdet, og at den nu så dominerende indstilling, at det frem for alt gælder om at »følge med«, blev svækket.

Ulemper ville bl.a. være, at det kan være vanskeligt at gå fra denne treårige »indskolingsklasse« til en normal etårig 3. klasse, at mange lærere allerede nu er bekymret over stor spredning hos børnene i de aldersopdelte klasser, at børnene i »indskolingsklassen« skilles fra en tredjedel af kammeraterne hvert år med vanskeligheder i gruppedannelsen til følge, og at nogle lærere vil blive bundet til indskolingstrinnene i en stor del af deres arbejdstid.

Det er udvalgets opfattelse, at en aldersintegration som den skitserede, der allerede kan gennemføres på de såkaldt små skoler, bør blive en mulighed for alle skoler, hvor man måtte ønske ad denne vej at etablere »små skoler« inden for den større skoles ramme.

11.3. Samordning af indhold og arbejdsformer

Om en sådan samordning af samvær og aktiviteter mellem børn på forskellige alderstrin kan lykkes, afhænger selvsagt i høj grad af, hvilke aktiviteter og hvilke samværsformer, der er tale om. I det følgende omtales *samordning af indhold og arbejdsformer*, mens en anden væsentlig faktor, tiden, tages op i næste kapitel.

Hvad den indholdsmæssige samordning angår, tænkes der gerne på ikke-fagdelt undervisning (fagintegration). Dette ønsker udvalget imidlertid ikke at gøre til et hovedpunkt. Der er allerede under den nuværende ordning gode muligheder for at etablere ikke-fagdelt undervisning efter folkeskolelovens § 4, stk. 3, og de forslag, udvalget iøvrigt stiller, øger disse muligheder. Men det er udvalgets opfattelse, at den enkelte lærergruppe i forståelse med forældrene må finde frem til, i hvilken udstrækning undervisningen skal være fagdelt resp. ikke-fagdelt, idet den pågældende skoles undervisningsplan dog skal respekteres. Hertil kommer, at det efter udvalgets opfattelse er væsentligt at samordne med hensyn til arbejdsform og at sikre et alsidigt indhold.

Hvad arbejdsformer angår, er det i almindelighed ikke hensigtsmæssigt, at der er afgørende forskel på børnehaveaktiviteter og skoleaktiviteter, jfr. afsnit 2.2., 3.1. og 7.1. ovenfor. Ud fra en psykologisk betragtning må det tværtimod hævdes, at indlæring og indsigt erhverves ved samme typer aktivitet på alle alderstrin, således som det da også er fremhævet af de forskellige »aktivitetspædagoger« siden århundredskiftet. På tværs af forskelle i holdninger erklærer de samstemmende, at det i det væsentligste er gennem *selv* at forsøge sig frem, undersøge, opleve og erfare, at barnet lærer noget og udvikler sig.

At »emnearbejde« har en så fremstående plads i nyere børnehavepædagogik og begynderundervisning er da også begrundet med, at det kan fremme en meningsfuld og aktiviserende virksomhed, hvori mange forskellige arbejdsformer kan indgå, og hvor også samarbejde har en naturlig plads.

En anden væsentlig betragtning er, at man her ved i højere grad imødekommer de ressourcer, børnene møder med i form af erfaringer og evner på forskellige felter.

Hvad *indholdet* angår, vil det efter udvalgets opfattelse især være nødvendigt at skabe en bedre ligevægt mellem de musisk-praktiske aspekter og de elementære intellektuelle færdighedsaspekter.

Det er næppe nødvendigt at argumentere for betydningen af musisk-praktiske aspekter for børnenes hele udvikling. Ingen fagkundskab benægter dette, og den forventede forøgelse af fritiden og informationsteknologiens kommende udvikling understreger yderligere dette, jfr. iøvrigt afsnit 10.2.

Derimod skal der formentlig en holdningsændring til for at nå til, at musisk-praktisk virksomhed ikke kun betragtes som noget rekreativt, der først og fremmest har en underholdende, motiverende og social funktion i øjeblikket, og som tillige på længere sigt kunne være nogle af børnene til glæde i fritiden. Det må i stedet indses,

- at den musisk-praktiske virksomhed i høj grad har værdi i sig selv som oplevelses- og udtryksmiddel og med hensyn til kulturformidling,
- at den også har en betydelig indflydelse på børnenes intellektuelle udvikling,
- at den med fordel kan dyrkes i nøje tilknytning til dansk, matematik, historie og andre såkaldt boglige fag,
- at musisk-praktisk virksomhed er en del af disse »boglige« fags indhold, og
- at den i høj grad kan medvirke til at effektivisere skolen med hensyn til børnenes udbytte i form af nyttige færdigheder, viden og holdninger.

En forudsætning for en sådan holdningsændring hos lærere, forældre og børn er utvivlsomt, at der stilles krav om færdigheder og viden på lige fod med læseplanernes krav til de boglige fag.

Endvidere vil der være behov for oplysning, så forældre og andre får forståelse af, at der ikke er et modsætningsforhold mellem de to grupper af fag eller aktiviteter.

Disse overvejelser om arbejdsformer og indhold medfører som nævnt, at udvalget må foreslå en ændring af undervisningsbegrebet, hvilket vil fjerne en af de barrierer for samordning, der omtales i kapitel 9 ovenfor. Ændringen behøver ikke at berøre de respektive gruppers ansvar for virksomheden i henholdsvis børnehaveklasse og 1.-2. klasse, jfr. afsnit 11.1. Men den skal bl.a. legitimere, at »leg og udviklende aktiviteter« kan indgå i undervisningen i 1.-2. klasse, således at arbejdsformer og indhold i højere grad kan være fælles, og således at både de musisk-praktiske og de intellektuelle færdighedsaspekter kan tilgodeses i hele indskolingsforløbet.

Det skal bemærkes, at leg naturligvis ikke kan være pålagt eller påtvunget, men læreren kan udmærket igangsætte og støtte den og eventuelt deltage i den, og leg kan være både lærerig og forpligtende, jfr. iøvrigt afsnit 2.2. og 7.1.

Omvendt er det også kunstigt, at det i børnehaveklassen har været nødvendigt at tale om »førdansk« og »førmatematik«, idet det jo nemlig ikke er muligt at skelne mellem f.eks. »førmatematik« og »matematik«.

Det kan og bør naturligvis fortsat undlades at foreskrive bestemte faglige færdigheds- og videnskrav for børnehaveklassebørn, men herfra er der også et stort spring til at modvirke, at børn lærer noget.

Det bør man under ingen omstændigheder forhindre dem i, men tværtimod må det i hele indskolingsforløbet være forudsat, at det er væsentligt, hvad der sker, og hvad børnene får ud af det, - uanset om der er tale om musisk-praktisk eller intellektuel virksomhed. Som nævnt bør dette efter udvalgets opfattelse have den konsekvens, at folkeskolelovens § 10 og undervisningsvejledningerne ændres.

Kapitel 12

Overvejelser om skoletiden, dens længde og dens samordning med fritidsordningerne

12.1. Begrundelse for en generel forøgelse af den ugentlige undervisningstid

Uanset i hvilket omfang børn fra børnehaveklasse og 1.-2. klasse undervises sammen, vil en virkelig-gørelse af overvejelserne om arbejdsformer og indhold i kapitel 11 forudsætte, at der er mere tid til rådighed. Det er således klart, at elevaktiviserende undervisning, hvor børnene arbejder selvstændigt, enkeltvis eller i grupper, hvor der eksperimenteres og tages på ekskursioner, og hvor leg og musisk-praktiske aktiviteter indgår som et værdsat og planlagt led, kræver mere tid og mere samlet tid, end der er i dagens børnehaveklasse og 1.-2. klasse.

Den korte skoledag i børnehaveklasse og 1.-2. klasse og den lektionsopdeling, som af praktiske grunde opretholdes de fleste steder, opfordrer børnehaveklasseledere og lærere til at fortsætte med en lærerstyret klasseundervisning, hvor indhold og arbejdsform skifter med skoleklokken.

Hertil kommer, at også med den eksisterende begynderundervisning er det i stigende grad blevet åbenbart, at der er for lidt tid til rådighed for den almindelige undervisning. I denne kritik refereres næsten udelukkende til den del af undervisningen, som tager sigte på de grundlæggende intellektuelle færdigheder, idet der især peges på den forøgelse af specialundervisningen, som har fundet sted, og som tilskrives den korte skoletid. Endvidere har man peget på den større spredning i elevernes læse- og stavefærdigheder, som betyder, at en stor gruppe børn er ringere stillet, når de forlader skolen, end tilfældet var for år tilbage.

Som følge heraf er det givet, at udvalgets forslag om at ændre indholdet, således at der bliver bedre balance mellem de musisk-praktiske og de intellektuelle aspekter og bedre overensstemmelse med skolens formål, må forudsætte en længere

skoledag.

Udvalget er opmærksom på, at der næppe er basis for en større forøgelse af udgifterne til folkeskolen. Når man alligevel finder det rimeligt straks at ændre de mindstemål, som angives i folkeskolelovens § 14, stk. 1, nr. 1 og 2 og § 14, stk. 5, er det, fordi denne løsning som et første skridt skønnes at ville få flere positive virkninger, jfr. nedenfor, og fordi de kommunale merudgifter til folkeskolen, som Kommunernes Landsforenings repræsentant i udvalget skønsmæssigt vil anslå til 100-150 mill. kroner pr. år, må antages delvis at ville blive opvejet af deraf følgende mindre udgifter for det offentlige på andre områder. For nogle kommuner vil et sådant forslag iøvrigt ikke betyde nogen nævneværdig merudgift, fordi de i forvejen er oppe på det nuværende maksimale timetal i 1. og 2. klasse.

For det første vil der antagelig blive behov for mindre støtte- og specialundervisning.

For det andet er det således, at den nuværende korte skoledag medfører fritids- og pasningsproblemer for et stedse stigende antal børn, bl.a. fordi begge forældre har deres daglige arbejde uden for hjemmet, men også fordi det i mange familier og boligområder kniber med at give børnene betryggende og udfordrende lege- og fritidsmuligheder.

Som følge heraf skaber man i stadig flere kommuner skolefritidsordninger, enten i skoleregie eller i et samarbejde mellem social- og skoleforvaltning. »Skoledagen« er herved i realiteten allerede udvidet for mange børn, og der vil således delvist være tale om en anden fordeling af de ressourcer, der allerede anvendes.

For det tredje vil der formentlig komme flere lærere i beskæftigelse med deraf følgende sparede sociale udgifter m.v.

Det er udvalgets opfattelse, at en forlængelse af skoledagen, jfr. i øvrigt afsnit 11.1., således at den ugentlige undervisningstid foreløbigt bliver mindst 20 timer å 45 minutter i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse, vil være en betingelse for at forbedre indskolingen i almindelighed og en forudsætning for at gennemføre en rimelig samordning.

En mindre vidtgående, men også mindre værdifuld mulighed ville være at forøge det timetal, loven fastsætter som maksimum.

Af hensyn til samordningen skal udvalget understrege betydningen af, at også børnehaveklassens timetal forøges, og at dens mødetider i øvrigt kommer til at svare til 1.-2. klassens.

Under henvisning til kapitel 10-11 skal det endvidere understreges, at en forlængelse af undervisningstiden ikke bør stå alene. Den bør pege fremad mod en udvikling på længere sigt, som blandt andet rummer en yderligere forlængelse af skoledagen.

12.2. Udviklingen frem mod en »heltidsskole«

For nærmere at angive den ønskelige udvikling på længere sigt, vil udvalget pege på de muligheder, der ligger i at samordne skoleaktiviteter med aktiviteter i fritidshjem eller skolefritidsordninger.

Som omtalt i afsnit 4.4. foregår der allerede forsøg med dette, og yderligere forsøg er under planlægning i blandt andet Gentofte og Albertslund.

I sidstnævnte kommune overvejer man således at imødekomme formålet med både folkeskolens begynderundervisning og skolefritidshjemmene ved at etablere en »heltidsordning« for børnehaveklasse og 1.-2. klasse som en del af skolen. Hensigten er, at en gruppe på ca. 60 børn fra ét spor alle er engageret fra kl. 8.00 til kl. 14.00, mens nogle af børnene efter behov yderligere kan være til stede kl. 14.00 til kl. 16.00 (ca. 80%) og kl. 7.00-8.00 samt kl. 16.00-17.00 (ca. 40%). Man har beregnet, at der med de sædvanlige normer for skole og fritidshjem gennemsnitligt kan være 5½ voksen til rådighed i hver af de ialt 50 timer, »heltidsordningen« er åben om ugen. Til de økonomiske forudsætninger hører, at der i Albertslund er ca. 80% af børnene, som har behov for en fritidshjemsplads før eller efter skoletiden.

Når udvalget hæfter sig ved muligheden for på længere sigt at etablere en »heltidsskole« ved at samordne skolens og fritidshjemmets virksomhed, skyldes det ikke alene det forhold, at en del af det nødvendige ressourceforbrug i forvejen er bevilget til fritidsforanstaltninger. Det skyldes naturligvis også, at en samordning af skolens og fritidshjem-

mets pædagogiske virksomhed netop stemmer overens med udvalgets overvejelser om indskolingens sigte, indhold og arbejdsformer.

Forslagene i kapitel 11 kan i det væsentlige opfattes som en forbedring af indskoling i retning af lodret koordinering: Fælles arbejdsforløb for børn på forskellige alderstrin, samarbejde mellem læreren og børnehaveklasselederen og samordning af indhold og arbejdsformer skaber i første række en mere glidende overgang fra hjem eller børnehave til skole og giver derfor en bedre forbedelse til den fortsatte skolegang.

En gradvis udvikling frem mod en »heltidsskole« med egentlig samordning mellem skole- og fritidsvirksomhed kombineret med en betydelig samlæsning af aldersgrupperne og en ændring af indhold og arbejdsform vil derimod tjene den vandrete koordinering: Børnene vil på trods af en tilsyneladende institutionalisering opleve en højere grad af sammenhæng i dagligdagen, og alsidigheden vil blive fremmet.

Når udvalget foreslår, at der gives mulighed for, at kommunerne efterhånden udvikler en sådan ordning, er det imidlertid fortsat en forudsætning, at der ved hjælp af undervisningsvejledninger, aktivitets- og læseplaner m.v. i et tæt samarbejde med forældrene gøres en indsats for at sikre, at rammerne fyldes ud med en virksomhed, der er meningsfuld, udfordrende og forpligtende for børnene.

Udvalget er opmærksom på, at forslaget om en heltidsskole kan opfattes som en yderligere institutionalisering, som en omklamring af børnene fra samfundets side, men de løsninger, vi hidtil har etableret for børns tilværelse, har i overvejende grad været skabt og udformet på de voksnes præmisser og for at tilgodese de voksnes behov. En heltidsskole skulle tilgodese børnenes interesser bedre.

I forbindelse hermed er udvalget i princippet positivt over for intentionerne i det netop vedtagne lovforslag om skolefritidsordninger, (lov nr. 287 af 6. juni 1984 om ændring af lov om folkeskolen). Disse bestemmelser kan ses som et skridt i retning af den udvikling, som udvalget i øvrigt har skitseret og som et skridt mod en samling af de kommunale foranstaltninger og tilbud til de yngste skolebørn under én forvaltning.

I forbindelse med overvejelserne om koordinering af skole- og fritidstilbud bør man være opmærksom på de problemer, der kan opstå i skoleferien og på fridage i øvrigt.

Kapitel 13

Overvejelser om skolealder og obligatorisk børnehaveklasse

13.1. Om undervisningspligtens indtræden

Udgangspunktet for udvalgets arbejde har været overvejelser over, om det ville være hensigtsmæssigt at nedsætte alderen for undervisningspligtens indtræden (»skolealderen«).

Der har været fremført forskellige begrundelser for en sådan tanke:

- Nogle 5-årige må antages at savne udfordringer og inspiration.
- I forhold til andre lande er vor skolestartalder høj.
- På kort sigt kunne opnås, at der med i øvrigt uændrede bestemmelser om klassekvotient, lærertimetal, elevtimetal osv. blev op mod 1000 lærerstillinger at besætte.

Adskillige forhold taler imidlertid imod at gennemføre noget sådant. Først og fremmest er det ikke rimeligt, at endnu yngre børn skal begynde en skolegang, som med hensyn til både arbejds- og fritid byder dem utilstrækkelige forhold. Den korte skoledag i 1. klasse og de mange steder utilstrækkelige fritidsordninger vil utvivlsomt give usikkerhed hos børn og forældre og ikke sikre, at de af børnene, som måtte trænge dertil, fik de nødvendige udfordringer.

Endvidere ville det blive en følge, at mange børn tilsvarende tidligere ville forlade børnehaven for at komme i børnehaveklasse, der, som forholdene er nu, giver dem ringere muligheder, specielt hvad den korte tid angår, jfr. i øvrigt kapitel 7.2. Hertil kommer, at børnene tilsvarende tidligere skal færdes i trafikken.

Endelig er sammenligninger med andre lande vanskelige, idet man dér ikke har børnehaveklasse, og idet man i øvrigt må tage undervisningens sigte og indhold i betragtning.

Som det fremgår af redegørelsen, har udvalget

derfor *ikke* ment, at det ville være forsvarligt at gennemføre en nedsættelse af tidspunktet for undervisningspligtens indtræden. Udvalget har imidlertid overvejet en harmonisering af optagelsesbestemmelserne, således at de yngste skolebegyndere i 1. klasse ikke må give afkald på børnehaveklassens muligheder, som det i nogle tilfælde sker i dag, jfr. afsnit 13.3.

I forbindelse med samordningstanker har udvalget været opmærksom på de problemer, der kan opstå, når en elev først starter i 1. klasse i et indskolingsforløb omfattende børnehaveklasse, 1. og 2. klasse, eller når en tilflyttet elev kommer ind i en samordnet indskoling i børnehaveklasse, 1. eller 2. klasse fra en skole, der ikke har haft en sådan indskoling. Udvalget mener, at der vil være meget få elever - muligvis slet ingen - der først vil starte i 1. klasse i en kommune, hvor det er bekendtgjort, at der på barnets skole gennemføres et samordnet indskolingsforløb. Skulle det imidlertid ske, må man lokalt vurdere, om eleven kan gå ind i forløbet uden videre eller har behov for supplerende undervisning i starten. Det samme gælder for en elev, der tilflytter fra en ikke samordnet indskoling.

Folkeskolelovens bestemmelser er som bekendt et fint apparat af absolutte krav, der er indvævet i et net af muligheder, som de kommunale skolemyndigheder i nogle tilfælde, forældre og elever i andre, udnytter efter ønsker og behov. Således bør det efter udvalgets opfattelse fortsat være.

Folkeskolelovens indskrivningsregler er netop et eksempel herpå. Omkring det »absolutte« krav, at skolegangen påbegyndes i det skoleår, hvor barnet fylder 7 år, er der opbygget muligheder for, at det kan begynde et år tidligere eller et år senere. Disse muligheder udnyttes så af forældrene, der - i forbindelse med en rådgivning - ikke alene er de

nærmeste, men som regel også de bedste til at vurdere mulighederne for deres barn.

En ændring af den absolutte kerne i indskrivningsbestemmelserne kan ikke foretages på en sådan måde, at ændringen kun gælder for den enkelte kommune under visse nærmere omstændigheder, men måtte i givet fald have generel gyldighed.

De forslag, som udvalget peger på, indeholder ikke krav om en bestemt indskolingsordning, som skal gælde for alle kommunale skolevæsen, men vil i givet fald alene tilvejebringe nogle muligheder, som kan udnyttes i de kommunale skolevæsen, hvor man er interesseret i at gennemføre en samordning af virksomheden i børnehaveklasse, 1. og 2. klasser. Ikke mindst derfor må udvalget anbefale, at man afstår fra at gennemføre en nedsettelse af tidspunktet for undervisningspligtens indtræden.

Med en ændret indskolingspædagogik, der bygger på et ændret undervisningsbegreb og på ændrede muligheder, der hver især har noget at give den anden part, kan man imidlertid forvente, at rammerne for indskrivning i folkeskolen efterhånden vil blive udnyttet af forældrene på en sådan måde, at der i realiteten sker en mindre nedsættelse af skolestartalderen. Dette vil så i givet tilfælde ikke være et resultat af en lovgivning om ændret tidspunkt for undervisningspligtens indtræden, men et resultat af en lovgivning, som udvider rammerne for stedlige handlemuligheder, der kan befordre en fortsat udvikling i folkeskolen. Med et sådant syn føler udvalget sig i fuld overensstemmelse med det bedste i dansk skoletradition.

13.2. Om obligatorisk børnehaveklasse for eleverne

Sideløbende med overvejelserne om ændringer i tidspunktet for undervisningspligtens indtræden har udvalget gjort sig overvejelser om obligatorisk børnehaveklasse for eleverne.

En sådan mulighed ville selvsagt harmonere fint med en obligatorisk samordnet indskoling. Men da udvalget netop lægger vægt på at foreslå en sådan indskolingsform som en *mulighed* for den enkelte kommune, kan denne begrundelse ikke anvendes.

Udvalget har ikke ment, at der på nuværende tidspunkt kan føres en tilstrækkelig holdbar argumentation i marken for at gøre børnehaveklassen obligatorisk for eleverne. Men det er klart, at såfremt en kommende udvikling gør en samordnet indskoling - eventuelt i forbindelse med en god samordnet fritidsforanstaltning - til en markant

eller måske ligefrem typisk indskolingsform i folkeskolen, vil der være skabt et stærkt grundlag for at tage spørgsmålet op til fornyet overvejelse.

13.3. Om reglerne for at begynde tidligt i børnehaveklasse, resp. 1. klasse

Som det fremgår af bemærkningerne i kapitel 6 om de eksisterende regler om skolestartalderen, har udvalget gjort sig nogle overvejelser over »unge børns« muligheder for optagelse i 1. klasse og børnehaveklasse. Resultatet af disse overvejelser anføres i det efterfølgende og præciseres som samlet forslag i kapitel 16.2.

De gældende optagelsesregler er som allerede nævnt særdeles fleksible, hvilket i sig selv må betragtes som en kvalitet. Det er dog tydeligt, at der ikke på alle områder er konsekvent sammenhæng i fleksibiliteten.

Når det f.eks. er muligt, at skolegangen i 1. klasse kan påbegyndes i det kalenderår, hvor et barn fylder 6 år, så måtte det være rimeligt at antage, at et barn skulle kunne påbegynde børnehaveklassen i det kalenderår, hvor det fylder 5 år. Således forholder det sig imidlertid ikke, idet optagelse i børnehaveklasse blandt andet forudsætter, at barnet er fyldt 5 år inden den 1. august, jfr. folkeskolelovens § 37, stk. 2.

Udvalget har derfor overvejet at foreslå en fuld koordinering af optagelsesmuligheder i børnehaveklasse og 1. klasse, således at de tidligste begyndere i 1. klasse også året før ville kunne udnytte børnehaveklassetilbudet. Udvalget har imidlertid afstået herfra.

Det ville i givet fald medføre, at nogle børn kunne komme i børnehaveklasse som *AVi* årige. Rent bortset fra pædagogiske argumenter for og imod en sådan ordning har udvalget ment, at den ville kunne rumme en utilsigtet invitation til nogle forældre, som kunne have interesse i at få deres børn meget tidligt i en børnehaveklasse med den indbyggede mulighed, at her kunne de så eventuelt gå i to år.

Det er tænkeligt nok, at denne mulighed i givet fald ikke ville blive udnyttet i mærkbar grad. Men det er helt klart, at børnehaveklassen i princippet må være en ét-årig klasse, og det vil derfor være betænkeligt at foreslå regler, som kunne medføre en udvikling, der svækker dette princip.

På den anden side må et flertal af udvalgets medlemmer lægge megen vægt på, at der bliver parallellitet mellem optagelsesreglerne for børnehaveklasse og 1. klasse, således at det også herved tilkendegives, at børnehaveklassen er den normale ét-årige indgang til et samordnet indskolingsfor-

løb.

Dette flertal foreslår derfor reglerne for at begynde tidligt i børnehaveklasse resp. 1. klasse udformet således, at man kan begynde i det år, hvor man er fyldt henholdsvis 5 og 6 år inden 1. oktober. Dette indebærer, at de alleryngste i børnehaveklassen kan være 2 måneder yngre, end tilfældet er nu, men også at grænsen for at begynde meget tidligt i 1. klasse sættes 3 måneder op. Dette mener udvalget er forsvarligt, dels fordi det i begge tilfælde drejer sig om meget få børn, dels fordi netop de 5 Vi årige, som herefter ikke kan komme i 1. klasse, vil kunne henvises til børnehaveklassen.

Endvidere finder flertallet det u hensigtsmæssigt at tidlig optagelse i børnehaveklasse - men ikke i 1. klasse - er gjort betinget af forhold, der kan skifte fra kommune til kommune, fra skole til skole i samme kommune eller i samme skole fra år til år. Der tænkes her på bestemmelsen i folkeskolelovens § 37, stk. 2, der rummer et forbehold, hvad angår plads. Dette forbehold, der rent vilkårligt stiller forældre i ulige situationer, bør efter flertallets mening bortfalde, således at forældre uafhængigt af pladsforhold kan få deres barn optaget i børnehaveklasse, når barnet er fyldt 5 år inden 1. oktober.

I fortsættelse af dette forslag har udvalget ment, at børn, der optages i børnehaveklasse, også må kunne fortsætte i 1. klasse uden særlige betingelser. En sådan ordning vil være i fuld overensstemmelse med det princip, der kommer til udtryk i folkeskolelovens § 11, stk. 1, 1. punktum, hvorefter eleverne undervises på det klassetrin i grundskolen, der svarer til deres skolealder.

I konsekvens heraf må 6-årige børn, der er født i tiden 1. januar - 30. september, og som ikke har gået i børnehaveklasse, have ret til at blive optaget i 1. klasse, uden at der kan gøres en særlig »dum-peregel« gældende.

Herved bliver bestemmelsen i folkeskolelovens § 38, 2. punktum, overflødig. Dette betyder ikke, at muligheden for at gå børnehaveklasse eller 1. klasse om, bortfalder. Det vil som på alle skolens øvrige klassetrin kunne ske efter skolens rådgivning, men med endelig beslutning af forældrene, jfr. folkeskolelovens § 11, stk. 1, 2. punktum.

Kommunernes Landsforenings medlem af udvalget kan ikke tilslutte sig flertallets forslag om ændringer i reglerne om optagelse af »unge børn« i børnehaveklasse, herunder ophævelse af den såkaldte pladsregel. Dette medlem henviser til, at der ikke er anført væsentlige pædagogiske be-

grundelser for dette forslag, idet udvalget tværtimod andre steder i denne redegørelse giver udtryk for, at de gældende regler er rimeligt fleksible og administreres på fornuftig og hensigtsmæssig måde. Der er ikke grund til at tro, at reglerne i deres nuværende udformning vil føre til, at nogle børn i praksis - mod forældrenes ønske - vil blive udelukket fra den af udvalget anbefalede samordning. Specielt om »pladsreglen« i folkeskolelovens § 37, stk. 2, er dette medlems opfattelse, at denne regel medvirker til, at der etableres pædagogiske og økonomisk hensigtsmæssige klassestørrelser - også i det senere skoleforløb. Dette standpunkt er præciseret i kapitel 16.2.

13.4. Om kompetencen til at træffe beslutninger om optagelse af »unge børn«

Efter udvalgets opfattelse (se afsnit 13.3.) skal »unge børn« på 4 år 10 måneder - 5 år 7 måneder kunne optages i børnehaveklasse og børn på 5 år 10 måneder - 6 år 7 måneder optages i 1. klasse.

Efter de hidtidige regler sker optagelse af »unge børn« i 1. klasse, når forældrene anmoder derom, og hvis barnet må antages at kunne følge undervisningen, idet skolekommissionen her træffer afgørelsen.

Optagelse af »unge børn« i børnehaveklasse sker, når forældrene anmoder derom, og når der er plads, idet skolekommissionen kan træffe afgørelsen, hvis et yngre barn undtagelsesvis skal optages frem for et ældre.

Udvalget har drøftet rimeligheden af at oprettholde en sådan »visitationsret« for 1. klasse og at udvide den til også at omfatte børnehaveklassen. Imod dette taler dels, at den kan virke som en opfordring til at iværksætte skolemodenhedsprøving, og dels at den kan anfægte forældrenes evne til at vurdere, hvad der tjener deres børn bedst.

Når et flertal af udvalgets medlemmer har valgt at anbefale den hidtidige kompetenceregulering fastholdt og udvidet til også at gælde børnehaveklassen, er det ud fra den tanke, at beslutningen i langt de fleste tilfælde foregår som et resultat af et samråd mellem forældre og skole. I denne forbindelse ønsker flertallet at tilkendegive, at der ikke med de foreslåede ændringer i retning af en mere samordnet indskoling tages sigte mod, at børnene gennemsnitlig skal være yngre.

På den anden side ønsker flertallet at understrege, at optagelse af »unge børn« i såvel børnehaveklasse som 1. klasse normalt bør foregå efter forældrenes ønske, når en rimelig rådgivning - fra skole og eventuelt børnehave - har fundet sted. Afvisning af optagelse, eventuelt på grund af en

skolepsykologisk undersøgelse af barnet, bør således kun ske i de sjældne tilfælde, hvor der ikke kan opnås enighed, og hvor meget tyder på, at hverken barnet eller klassen kan være tjent med, at det optages.

Det er klart, at det både for forældre og lærere kan være vanskeligt at vurdere et barn på AVi år med hensyn til, om det mere end et år senere vil have udbytte af 1. klasse efter at have gået i børnehaveklasse, men i princippet svarer det til, at man ved optagelse i 1. klasse må tænke på, om det fremover vil kunne følge undervisningen i 2. og 3. klasse. Det er imidlertid væsentligt at fastholde, at usikkerheden *ikke* bør resultere i, at man anser det for normalt, at »unge børn« så blot går 2 år i børnehaveklasse.

Skole og Samfunds repræsentant i udvalget kan ikke tilslutte sig flertallets forslag om, at skolekommissionen fortsat skal have den endelige afgørelse med hensyn til »unge børns« optagelse i børnehaveklasse og 1. klasse. Dette medlem mener, at forældrene - efter forudgående samråd med skolen - skal have den endelige afgørelse. Ændringsforslag til indskrivningsregler i overensstemmelse med den opfattelse, som Skole og Samfund øn-

sker at give udtryk for, er anført i kapitel 16.2.

Kommunernes Landsforenings repræsentant i udvalget kan ikke tilslutte sig flertallets forslag om ændringer i betingelserne for optagelse af »unge børn« i børnehaveklasse, jfr. dette medlems bemærkninger, som de er anført i afsnit **13.3**.

13.5. Om dannelse af børnehaveklasse og 1. klasse

Efter folkeskolelovens § 23, stk. 3, skal det ved fordelingen af børn i 1. klasse tilstræbes, at den enkelte klasse kan bevares samlet på de følgende klassetrin i grundskolen.

Udvalget har overvejet, om denne bestemmelse som følge af samordningsforslagene burde ændres til:

»ved fordelingen af børn i børnehaveklasse skal det tilstræbes...«

Overvejelserne har imidlertid resulteret i, at udvalget har afstået fra at komme med forslag til en sådan ændring, men alene vil gøre opmærksom på problemet, idet det efter gældende praksis er forskelligt, i hvilket omfang man i kommunerne har benyttet erfaringerne, herunder iagttagelserne af børnene i børnehaveklasserne, ved dannelse af 1. klasserne.

Kapitel 14

Overvejelser om de små skoler

De såkaldte små skoler, dvs. de ca. 125 skoler, hvor man ikke har årgangsoptdeling, men underviser flere af klassetrinnene fra 1. til 7. klasse sammen, har også på indskolingsområdet været genstand for særlige overvejelser. Dette hænger sammen med, at børnehaveklassen hidtil ikke har kunnet samlæses med andre klassetrin, og at det særlig for mindre skolebørn er uheldigt med lange skoletransporter. Som følge heraf har som tidligere nævnt nogle børnehaveklassebørn måttet gå i børnehaveklasse på en anden skole end den, hvor de året efter blev optaget i 1. klasse.

Man kunne have valgt den løsning at indskrænke mødetiden til f.eks. 1 Vi time daglig for en børnehaveklasse på 8 børn, men har - forståeligt nok - foretrukket, at børnene blev deltagere i en større gruppe, og at skoledagens længde ikke blev afkortet.

Udvalget er generelt af den opfattelse, at de små skoler bør bevares, hvor det er pædagogisk og økonomisk forsvarligt. Den lille skole er i sig selv overskuelig, for der er få lærere, og børnene kender ofte også de øvrige børn i skolen. Både selve skolebygningen og lokalsamfundet er af overskuelig størrelse, og børnene har god mulighed for at opleve voksenverdenen og naturen. Endvidere er der her særlig god mulighed for at etablere kontakt mellem skole og lokalsamfund.

Disse forhold bidrager i høj grad til, at man vil kunne etablere netop en sådan skolegang, som er blevet fremhævet i de foregående kapitler. Hertil kommer, at efter lov nr. 288 af 6. juni 1984 om ændring af lov om folkeskolen er muligheden for at opretholde de små skoler øget, idet det er blevet muligt at samordne børnehaveklasse og 1.-2. klasse og i særlige tilfælde også højere klassetrin.

Med en længere skoledag i indskolingsperioden og med en samordning af skole- og fritidsvirksomheden vil også personalesituationen kunne forbedres ved nogle af de små skoler. F.eks. kunne der være basis for at ansætte en børnehave- eller fritidspædagoguddannet person til varetagelse af børnehaveklasse og skolefritidsordning.

Skolefritidsordning resp. »heltidsskole«
bør imidlertid ikke kun være et tilbud ved større skoler i byområder. Også i landområderne er begge forældre ofte udearbejdende hele dagen, og hvor den ene eller begge forældreparter arbejder hjemme, vil de ofte været optaget af arbejde, der kræver fuld opmærksomhed samt måske omgang med farligt materiel.

Udvalget har orienteret sig om de ordninger, man har gennemført i Lemvig og Morsø kommuner, hvor der løbende planlægges med henblik på delvis samlæsning af forskellige klassetrin, således at der med et rimeligt lærertimeforbrug kan opretholdes en skolegang uden afkortning af skoledagens længde og med en høj grad af sammenhæng for eleverne.

Mange skoler i stationsbyer og i større eller mindre købstæder har for tiden stadig færre børn i deres distrikt, og er derfor på vej til at blive »små skoler«, der trues af nedlæggelse. Selv om de transportmæssige problemer her ofte vil være minimale, idet der er en anden skole i nærheden, kan det af andre grunde være bedst at opretholde dem. Derfor er det af betydning for mere end de for tiden ca. 125 specielt nævnte skoler, at den lille skole på én gang kan drives på mere forsvarlig måde ved de foreslåede ændringer og give et grundlag for at etablere netop denne indskoling.

Kapitel 15

Overvejelser om pædagogers og læreres uddannelse og videreuddannelse og om forældreoplysning

Idet der henvises til bemærkningerne i afsnit 3.1. om skolestartudvalgets 2. delbetænkning fra 1978, skal udvalget her kortfattet fremsætte nogle overvejelser over de uddannelsesmæssige konsekvenser af de forslag, som overvejelserne i kapitel 10-14 rummer, og som præciseres nedenfor i kapitel 16.

Det skal først fastslås, at forslagene har karakter af, at der på kort sigt foretages ændringer, som fortrinsvis åbner for en udvikling, hvis retning så bliver nærmere præciseret i forslagene om ændringer på længere sigt. Heraf følger, at der bliver tale om en periode, hvor børnehaveklasseledere og lærere får mulighed for at indstille sig på ændringerne og at videreuddanne sig i studiekredse, på kursus og ved at forsøge sig frem i dagligdagen eller ved deltagelse i forsøgs- og udviklingsarbejde. Den interesse, der i forvejen er for videreuddannelse og forsøgsarbejde på dette felt, er udtryk for, at en sådan »in-service training« kan gennemføres.

Dog vil det naturligvis for nogle lærere være belastende at skulle ændre indhold og arbejdsform samt i højere grad end hidtil at måtte samarbejde. Derfor må der i en periode gives kursus- og konsulentvirksomhed på dette felt en højere prioritet.

Det må endvidere imødeses, at de faglige forudsætninger for at kunne øge omfanget af undervisningen i musisk-praktiske aspekter og virksomhed stedvis kan være mangelfulde. I den forbindelse er det særlig vigtigt, at undervisningsvejledningerne ændres, så de kan danne et forståeligt og forsvarligt grundlag for kurser, konsulentvirksomhed og udarbejdelse af undervisningsmidler af tilstrækkelig høj kvalitet og med et indhold, som stemmer overens med hele indskolingens - og skolens - sigte.

Hvad grunduddannelserne angår, er det som nævnt udvalgets opfattelse, at der fortsat bør være tale om forskellige uddannelser, således at et samarbejde om indskoling og en væsentlig del af barnets dagligdag kan etableres på et bredt grundlag. Med de justeringer af læreruddannelsen, børnehavepædagoguddannelsen og fritidspædagoguddannelsen, som planlægges, skulle alle uddannelser give baggrund for at arbejde med de 5-9 årige. Det ville imidlertid være ønskeligt, om det præciseres, at der skal foregå en forsvarlig orientering om hinandens pædagogiske tradition og aktuelle uddannelsesbaggrund. Ligeledes bør en praktikperiode afsættes til, at man i alle uddannelser bliver fortrolig med børnehaveklasse og 1.-2. klasse.

Udvalget skal pege på, at der som nævnt i afsnit 11.3 også bør foregå en forældreoplysning. Samarbejdet mellem skole og hjem er af så stor betydning, ikke mindst i indskolingsårene, at hverken forsøgsarbejder, ændring af indhold, arbejdsform og skoletid eller etablering af samordning mellem skole og fritidsforanstaltning har udsigt til at lykkes, dersom der ikke er forståelse for det hos forældrene.

Der bør derfor jævnsides med ændringerne af undervisningsvejledningerne og videreuddannelse af børnehaveklasseledere og lærere finde en oplysning af forældrene sted.

Endvidere skal peges på, at et tiltag som de »lærerkurser«, Danmarks Lærerhøjskole har lavet i samarbejde med Danmarks Radio, let vil kunne udformes, så de også henvender sig direkte til forældre, idet de i så fald tydeligere skal have karakter af at være alment oplysende og debatskabende.

Kapitel 16

Udvalgets konklusioner og forslag

16.1. Konkluderende resumé

De foregående 15 kapitler rummer en række overvejelser over indskolingen og giver forslag til, hvorledes der kan gives mulighed for, at skolen på dette vigtige felt udvikler sig i frugtbar retning. En betydelig del af forslagene har således karakter af at åbne for muligheder, men der stilles også forslag om visse generelle ændringer og om foranstaltninger, som efter udvalgets opfattelse straks bør iværksættes.

Det har været væsentligt for udvalget at tage udgangspunkt i overvejelser over børnenes og familiernes situation i dagens samfund og under den forventede teknologiske udvikling. Man opholder sig således i forskellige sammenhænge ved nødvendigheden af at modvirke den *opsplitning*, som præger mange børns hverdag, og af at fremme børnenes udvikling til aktivt at tage del i, hvad der rører sig omkring dem.

I den forbindelse er det navnlig skolens *kulturformidlende* rolle og dens mulighed for at give en daglig oplevelse af *sammenhænge* ved *alsidig* og *forpligtende* virksomhed, som bliver fremhævet. I sammenhæng med dette fremhæves betydningen af, at der både etableres et levende *fællesskab* om emner og aktiviteter, som børnene tager del i, og at der i vidt omfang tages hensyn til den enkelte.

På denne baggrund beskæftiger udvalget sig med følgende tre med hinanden sammenhængende hovedspørgsmål:

- *Samordning*
- *Undervisning*
- *Indhold og arbejdsformer.*

Samordning må betragtes mere nuanceret end i »Forslag til forsøg med samordning«; dels må der skelnes mellem, hvad der samordnes: de voksnes virksomhed, børnenes virksomhed, forskellige

fagområders indhold og arbejdsformer og/eller skolens og fritidsordningens virksomhed, og dels må de forventede eller faktiske fordele og ulemper afvejes over for hinanden. Udvalget har generelt fundet det påtrængende, at der ad forskellige samordningsveje etableres sammenhæng i børnenes hverdag (vandret koordinering), altså samarbejde mellem skole- og fritidsvirksomhed, samt at der tillægges musik-praktisk virksomhed større vægt. Man har endvidere ønsket, at der åbnes mulighed for en mere omfattende samordning af børnehaveklasse og 1.-2. klasse (lodret koordinering) i form af, at de samme voksne kan følge en børnegruppe, i form af, at børnehaveklassen gøres til en integreret del af skoleforløbet, eller - mest konsekvent - i form af en ikke aldersopdelt indskolingsklasse af normal størrelse. En årgangsbaseret klassesdannelse af sædvanlig størrelse kan imidlertid fortsat være en reel basis for det enkelte barn. En sådan organisationsform udelukker ikke samordning i de betydninger, som er omtalt i det foregående. Derimod kan der være betænkeligheder ved en organisation, hvor børnene overvejende er i grupper på omkring 60 børn.

Det fremgår, at udvalget generelt har arbejdet med en indskoling omfattende børnehaveklasse og 1.-2. klasse jfr. dog kapitel 14.

Undervisningsbegrebet bør efter udvalgets opfattelse udvides, så også »leg og udviklende aktiviteter« anses for at være seriøse og lærerige i opdragelses- og undervisningsmæssig sammenhæng. Det bør således indgå med vægt i 1.-2. klasses planlagte virksomhed, ligesom »undervisning« bør kunne foregå i børnehaveklassen og anses for at have en udviklende og opdragende virkning. Dette vil give baggrund for samordning af virksomheden i 1.-2. klasse med såvel børnehaveklassens som fritidsforanstaltningens virksomhed. I

konsekvens heraf foreslås børnehaveklasselederes og læreres arbejdsområder gjort mere fleksible, uden at der dermed foretages forrykninger i det antalmæssige forhold mellem de to kategorier i indskolingen, og uden at deres særpræg udviskes.

Indholdsmæssigt foreslås det fortsat ikke at have minimumskrav med hensyn til viden og færdigheder på børnehaveklassetrinnet, og fortsat at sikre visse elementære faglige færdigheder i dansk og regning/matematik etableret i løbet af de første skoleår. Men yderligere foreslås det også sikret, at de *kulturformidlende* og *musisk-praktiske* områder bliver respekteret og tilegnet i rimeligt omfang. Udvalget ønsker fortsat mulighed for, at man i større eller mindre omfang skal kunne arbejde tværfagligt.

Hvad *arbejdsformen* angår, understreges betydningen af forpligtende samarbejde og selvvirksomhed for børnene, blandt andet i forbindelse med emnearbejdet.

Den væsentligste konsekvens af disse overvejelser er, at der efter udvalgets opfattelse gradvist bør indføres en *betydelig længere »skoledag«*. Man foreslår en mindre forøgelse iværksat straks, og at der på længere sigt arbejdes frem mod en tæt koordination af »skoledagen« og »fritidstilbud«. Det bør sikres, at den øgede tid udnyttes hensigtsmæssigt i forhold til ovenstående bemærkninger om undervisning, indhold m.v., ved at der sker en forberedelse i form af forældreoplysning, videreuddannelse af pædagoger og lærere, ændringer af undervisningsvejledninger m.v.

Udvalget har i redegørelsen for disse forslag og overvejelser taget stilling til en række konkrete spørgsmål ud over de allerede nævnte om 1) undervisningsbegrebet og de respektive pædagoggrupper arbejdsområder, 2) øget mulighed for at have ikke-aldersopdelte klasser, 3) styrkelse af den musisk-praktiske virksomhed og 4) forøgelse af det ugentlige timetal.

Disse konkrete spørgsmål er

- *Skolestartalderen*, hvor man har fundet anledning til at foretage enkelte ændringer.
- *Obligatorisk børnehaveklasse*, - dvs. at gøre børnehaveklassen obligatorisk for børnene på samme måde som 1.-9. klasse er det; det finder udvalget ikke, der er grundlag for, som situationen er nu.
- *Undervisningsvejledninger*. De foreliggende vejledninger for børnehaveklasse og for 1.-2. klasse bør ændres. Hertil kommer, at vejledningerne i de enkelte skolefag efter udvalgets

opfattelse ikke er fuldtud dækkende med hensyn til

- omtale af virksomheden i børnehaveklassen, hvor 94% af børnene går i 1983/84,
- omtale af fagets muligheder med hensyn til fælles virksomhed for børn fra alle tre trin, omtale af fagets muligheder for samordning med andre fag.

Allerede af disse grunde bør vejledningerne suppleres, og til forberedelse af en kommende øget samordning med børnehaveklasse og med fritidsordning, en kommende forøgelse af timetallet, samt højere prioritering af musisk-praktisk virksomhed, er yderligere ændringer nødvendige.

- *Uddannelse af lærere og børnehaveklasseledere*. - Udvalget foreslår, at der i grunduddannelserne foregår en indbyrdes orientering om de to gruppers pædagogiske forudsætninger, og at mulighederne for efter- og videreuddannelse vedrørende indskoling udbygges, herunder ved kursus og studiekredse fælles for de to grupper. I forbindelse hermed understreges betydningen af, at der er konsulenter på indskolingsområdet.

- *Forældreoplysning*. - Udvalget foreslår, at der bliver gjort en indsats for at oplyse forældrene om hensigterne med de foreslåede ændringer af indhold og arbejdsformer, således at et bedre skole/hjem samarbejde med en højere grad af gensidighed kan være basis for indskolingen såvel som for det videre skoleforløb. Man henviser her til erfaringerne fra Danmarks Lærerskoles samarbejde med Danmarks Radio om landsdækkende lærerkursus.

16.2. Udvalgets forslag

I dette afsnit fremsættes de forslag, som konklusionerne i afsnit 16.1. medfører, i kort form, enten som forslag til lovændringer eller som beslutningsforslag.

I *afsnit A* fremsættes de forslag, som har *generel* gyldighed. Det vil sige, at de efter udvalgets opfattelse bør være gældende for hele folkeskolen, uafhængigt af, hvorledes man iøvrigt organiserer indskolingen.

I *afsnit B* fremsættes de forslag, som har *speciel* gyldighed. Det vil sige, at forslagene kan udmøntes i regler og bestemmelser, der kun skal gælde, hvis man i den pågældende kommune iværksætter en samordnet indskoling som beskrevet i de foregående kapitler. Hensigten er at skabe mulighed for at samordne og derved at tilskynde til at gøre det.

A. Forslag med generel gyldighed

Vedrørende undervisningsbegrebet

Udvalget foreslår, at børnene i de pågældende klasser omfattes af et fælles - udvidet - undervisningsbegreb. Dette vil medføre en række lovændringer, herunder ændring af folkeskolelovens § 10.

Vedrørende elevernes egentlige timetal

Udvalget foreslår, at folkeskolelovens bestemmelser om timetalrammer ændres, således at det sikres, at eleverne i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse ikke får mindre end 20 ugentlige undervisningslektioner af normal varighed, eller hvad der svarer hertil.

Kommunernes Landsforening repræsentant i udvalget anser dette forslag for pædagogisk velbegrunder og ønsker derfor ikke at modsætte sig det, men peger på, at efter vedtagelse af lov nr. 211 af 16. maj 1984 om ændring af forskellige lovbestemmelser om tilskud til kommuner og amtskommuner, vil kommunale merudgifter som følge af ændringer i timetalrammer, ændrede tjenestetidsforhold, lektionsslængde m.v., fuldt ud skulle kompenseres kommunerne ved forøgelse af den kommunale bloktilskudspulje i det omfang, der bliver tale om bindende statslig regulering af disse forhold.

Vedrørende undervisningspligtens indtræden

En ændring af den gældende bestemmelse om tidspunktet for undervisningspligtens indtræden kan udvalget *ikke anbefale*.

Vedrørende skolestartbestemmelser i øvrigt

Udvalget foreslår bortfald af særregel for 6-årige, der er optaget i 1. klasse.

Folkeskolelovens § 38, 2. punktum, ophæves, idet der henvises til den almindelige bestemmelse i folkeskolelovens § 11, stk. 1.

Et flertal af udvalgets medlemmer foreslår, at der sker følgende ændringer i folkeskolelovens bestemmelser om skolegangens påbegyndelse:

1. Optagelse af »unge børn« i 1. klasse.

Folkeskolelovens § 38, 1. punktum, ændres, således at et barn efter forældrenes anmodning skal optages i 1. klasse i det kalenderår, hvor barnet inden 1. oktober fylder 6 år, hvis det må antages at kunne følge arbejdet i klassen. Skolestyrelseslovens § 20, stk. 3, 2. led, bevares uændret.

2. Optagelse af »unge børn« i børnehaveklasse. Folkeskolelovens § 37, stk. 2, ændres, således at et barn efter forældrenes anmodning skal optages i børnehaveklasse i det kalenderår, hvor barnet inden 1. oktober fylder 5 år, hvis det må antages at kunne følge arbejdet i børnehaveklassen med sigte mod at kunne gå i 1. klasse året efter. En konsekvens heraf er, at skolestyrelseslovens § 20, stk. 3, 1. led, ændres i overensstemmelse med § 20, stk. 3, 2. led.

Kommunernes Landsforenings repræsentant i udvalget kan ikke tiltræde, at der sker ændringer i folkeskolelovens § 37, stk. 2 og skolestyrelseslovens § 20, stk. 3, 1. led.

Skole og Samfund's repræsentant i udvalget kan ikke tiltræde flertallets forslag til ændringer anført under punkt 1 og 2, og fremsætter selv følgende forslag:

Folkeskolelovens § 38, 1. punktum: .

»Efter forudgående samråd med skolen skal et barn efter forældrenes anmodning optages i 1. klasse i det kalenderår, hvor barnet inden 1. oktober fylder 6 år.«

En konsekvens heraf er, at skolestyrelseslovens § 20, stk. 3, 2. led, ophæves.

Folkeskolelovens § 37, stk. 2:

»Efter forudgående samråd med skolen skal et barn efter forældrenes anmodning optages i børnehaveklasse i det kalenderår, hvor barnet inden 1. oktober fylder 5 år.«

En konsekvens heraf er, at skolestyrelseslovens § 20, stk. 3, 1. led, ophæves.

B. Forslag med special gyldighed

Med henblik på, at der åbnes almindelig adgang for den enkelte kommune (den enkelte skole) til at iværksætte en både indholds- og strukturmæssig samordnet indskoling af børnene i børnehaveklasser, 1. og 2. klasse, foreslår udvalget, at der ved lovændring m.v.:

Vedrørende undervisningskompetence

skabes mulighed for, at folkeskolelærere i et vist omfang kan virke i børnehaveklasselederfunktioner, og børnehaveklasseledere - ligeledes i et vist omfang - kan virke i folkeskolelærerfunktioner i de pågældende klasser (folkeskolelovens §§ 27 og 28).

Med hensyn til fordelingen af pædagog- og lærertimer er udvalget af den opfattelse, at den

nuværende kvantitative fordeling i den enkelte kommune mellem de to grupper bør bevares, i princippet uændret.

De nærmere regler herom må forhandles mellem de involverede parter.

Det samme gælder de regler om harmonisering af tjenestetidsbestemmelserne for de to grupper, som efter udvalgets opfattelse er nødvendige for at fremme den samordning, udvalget foreslår.

Vedrørende timetalsrammer m.v.

skabes mulighed for at gennemføre ensartet lektionslængde i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse med deraf følgende harmonisering af børnehaveklasselederes og folkeskolelæreres tjenestetidsregler, og

skabes mulighed for at have et ensartet ugentligt timetal i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse med et minimum af 20 ugentlige lektioner af normal varighed, eller hvad der svarer dertil, hvor adgangen til en samordnet indskoling udnyttes, såfremt et sådant mindstetimetotal ikke allerede har almindelig gyldighed.

Vedrørende forslagernes helhed

Som det fremgår af de forudgående kapitler, kan der efter de organisatoriske rammer, der her er foreslået, tænkes mange forskellige former for samordnet indskoling. De specielle forudsætninger udgør imidlertid en *helhed*, der må være opfyldt i alle tilfælde, hvor en folkeskolelærer i et eller andet omfang udøver børnehaveklasselederfunktioner, og/eller hvor en børnehaveklasseleder i et eller andet omfang udøver folkeskolelærerfunktioner.

Vedrørende aldersintegration

Udvalget foreslår herudover, at der, for at man kan gennemføre en meget konsekvent samordning

skabes mulighed for, at samordnede indskolingsordninger kan baseres på aldersintegration i grupper af normal klassestørrelse.

Vedrørende supplerende undervisning

Som følge af, at børnehaveklassen ikke foreslås obligatorisk for eleverne, og at en samordnet indskoling kun foreslås som et tilbud til kommunerne, mener udvalget, at der må

skabes mulighed for, at der kan gives supplerende undervisning til de elever, som først påbegynder en samordnet indskoling i 1. klasse eller er overflyttet fra en skole, hvor undervisningen ikke har været baseret på en samordnet indskoling, jfr. folkeskolelovens § 4, stk. 6.

Vedrørende vejledende materiale

Endvidere foreslår udvalget, at der til støtte for de kommunale skolemyndigheder, der påtænker at indføre samordnet indskoling for børnene i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse,

foretages ændringer og suppleringer af relevante undervisningsvejledninger, herunder også om forøgelse af den praktisk-musiske virksomhed, og at der

Vedrørende læreruddannelse og efteruddannelse korrigeres i lærer- og pædagoguddannelsernes indhold, og at der

tilvejebringes efteruddannelsesmuligheder med henblik på den ønskede og forventede udvikling i folkeskolen med hensyn til samordnet indskoling.

Vedrørende forældreoplysning

Endelig foreslår udvalget, at der

tages initiativ til iværksættelse af oplysende virksomhed over for forældre med særlig henblik på indskolingsperiodens undervisningsmæssige og opdragende sigte og indhold.

Appendix 1

Afsnit 12.1.-12.2. af betænkning nr. 789, 1977

12. kapitel

Udvalgets konklusioner

12.1. RESUMÉ AF DE ENKELTE KAPITLER MED UDVALGETS FORSLAG

Kapitel 1: Indledning

Udvalget finder, at »et helhedssyn på barnet« som omtalt i kommissoriet må forstås sådan, at hele barnets opvækstsituation og familiens forhold m. v. må inddrages i overvejelserne om barnets skolestart, og ikke alene snævre pædagogiske eller skolemæssige forhold. Både den »vertikale kontinuitet« op i aldersforløbet og den »horisontale kontinuitet« mellem hjemme-, skole- og fritidstilværelsen er væsentlige.

Udvalget konstaterer, at interessen for skolestarten er stor overalt i den pædagogiske verden, herunder i de internationale organisationer, hvori Danmark er medlem.

Kapitel 2: 5-8 årsbarnet og dets situation

Udvalget finder, at alle børn bør have et pædagogisk tilbud i året før skolegangens påbegyndelse. Udvalget konstaterer, at børnehaveklasserne som gratis tilbud og kun dækkende 3 daglige timer er vanskeligt forenelige med daginstitutionssystemet. Det gratis tilbud giver en betydelig ulighed i forhold til børnehaver, og sammenhængende med dette må det bemærkes, at børnehaveklasser fortrinsvis søges af børn fra de socialt bedrestillede grupper. Den korte skoledag medfører både for børnehaveklassen og de første skoleår ofte pasningsproblemer.

Udvalget giver dog udtryk for det synspunkt, at børnehaveklasserne er kommet for at blive, og et væsentligt mål må derfor være

at fjerne eller formindske forvridninger og skabe fælles indhold i hele indskolingsfasen.

For at skabe lige muligheder og for at undgå social eller økonomisk forvridning af ligeartede tilbud, bør samfundets pædagogiske tilbud til børn i samme aldersgruppe gives på samme økonomiske betingelser.

Udvalget foreslår derfor, at forældrene får samme vilkår med hensyn til »indskolingsåret«, der nu skal betales i en daginstitution, medens det er gratis i en børnehaveklasse.

Da udvalget finder det uforeneligt med folkeskolens princip om vederlagsfri undervisning at foreslå betaling for børnehaveklasser, må konsekvensen af udvalgets synspunkt være, at indskolingsåret i en børnehave gøres gratis for de 3 timers vedkommende.

Så længe der er utilstrækkelige tilbud, må børn med særlige behov hjælpes først.

Kapitel 3: Dokumentarisk materiale

Udvalget bemærker, at der for mange børn ikke er betryggende pasningstilbud.

På grundlag af det i kapitlet anførte dokumentariske materiale må udvalget konstatere, at lærere ikke har et tilstrækkeligt kendskab til børnenes baggrund, og at børn mangler viden og entydige begreber om egne familieforhold, egen dagligdag og eget miljø, og de har ikke en klar viden om, hvem der kan hjælpe og støtte dem. Særligt har børn vanskeligt ved at gøre rede for deres mødres arbejdsituation.

Udvalget finder, at det af hensyn til samarbejde og informationsoverførsel vil være

mest hensigtsmæssigt, om der er større sammenfald mellem skoledistrikter og den sociale sektors regionsopdeling.

Udvalget må pege på, at hver gang en ny person får ansvar for et barn, bør der kræves en formidling af viden om barnet fra den, der hidtil har haft kontakten.

Derfor skal udvalget foreslå, at det nærmere undersøges og præciseres, hvilke konkrete oplysninger det er nødvendigt og/eller ønskeligt at formidle ved skolestarten, og at der på dette grundlag udarbejdes retningslinier herom.

For at gøre det muligt for det enkelte barn at overskue sin situation må det tilrådes, at der etableres små og stabile arbejdsgrupper omkring barnet, dvs. en omstrukturering af de store skolars organisation.

Det er endvidere påkrævet, at børnehaver og skoler i det pædagogiske arbejde lægger vægt på en vidensformidling om nærmiljø og familie, der kan sikre barnets forståelse for og accept af egen og andres situation.

Kapitel 4: De 5-8-årige i skolen

Udvalget konstaterer, at der fortsat savnes et fyldestgørende regelgrundlag for børnehaveklasse-egentlige integration i folkeskolen, dels fordi børnehaveklasse ikke indgår i en organisatorisk helhed med andre klassetrin og dels fordi bestemmelsen om frikvarterer og lektionslængde ikke er udformet således, at børnehaveklasse følger den øvrige skole. Det er ikke nærmere præciseret, om også børnehaveklassebørnenes forældre skal underrettes om børnenes udbytte af skolegangen og børnehaveklassebørnene kan deltage i den frivillige undervisning.

Udvalget finder det vigtigt, at børnehaveklasse- og de yngste klassers lærere kan »bytte gårde« og lejlighedsvis undervise i hinandens klasser, eventuelt i et to-lærer system. En lovhjemmel herfor bør snarest etableres.

For så vidt angår indhold og metode i børnehaveklasse- og de yngste klassers lærere kan indfører et nyt ord, *temaarbejde*, således, at »emnearbejde« fortsat kan betyde periodevis beskæftigelse med »store emner«, der kan skabe sammenhæng mellem de løbende temaarbejder. Udvalgets opfattelse er således den, at det ikke er hensigtsmæssigt at opstille en række punkter, som indholdsmæssigt alene vedrører erhvervelse af holdninger

til for eksempel samarbejde, men at det i stedet bør fremhæves, at »arbejde« i »temaarbejde« altid omfatter sociale aktiviteter. I og med at barnet arbejder med et emne, lærer det noget om, hvordan man arbejder og lærer på forskellige måder, hvordan man forholder sig i klassen, og om forskellige samarbejdsformer. Derfor skal disse varieres. Blandt andet af den grund foreslår udvalget, at der udformes fælles læseplaner og en undervisningsvejledning for hele indskolingsforløbet med nærmere præcisering af organisationsformer, temaarbejder og færdigheder.

I forbindelse med organisatorisk samarbejde lægger udvalget vægt på, at der ved valg af organisationsformer tages hensyn til skolebegynderes særlige behov for et overskueligt miljø, hvor få voksne har kontakten i en stor del af undervisningstiden.

Derfor foreslår udvalget en opdeling af større skoler, hvor det er praktisk og økonomisk muligt, og at man ved fremtidig skoleprojektering tager hensyn til disse synspunkter.

Udvalget peger på det ønskelige i, at de erfaringer, som lærere i begynderklasserne gør, ikke tabes ved, at der er for lang tid imellem, at en lærer starter i en 1. klasse.

I afsnittet om undervisnings-, samværs- og samarbejdsformer foreslår udvalget, at bestemmelsen i folkeskolelovens § 23, stk. 2 om at flere klassetrin fra 1.-6. kan undervises sammen, også kommer til at omfatte børnehaveklasse- og de yngste klassers lærere.

Kapitel 5: De 5-8-årige i daginstitution

Udvalget konstaterer, at daginstitutionens pædagogiske opgave gennem det sidste tiår er blevet stadig stærkere understreget, senest ved målformuleringen i Socialministeriets cirkulære af 29. marts 1976.

Børnehaven og den aldersintegrerede institution har mulighed for et pædagogisk arbejde med børnene gennem flere år forud for skolestarten, og har tillige mulighed for at tilrettelægge indhold og metode for de 5-6-årige på en måde, der peger frem mod det kommende skolearbejde.

Udvalget finder, at der fortsat bør være valgmulighed mellem børnehav- og børnehaveklasse, eventuelt en kombination heraf. Nogle forældre foretrækker at lade børnene blive i børnehavens miljø, og barnets

behov for pasning udover 3 timer tilsiger også ofte dette valg.

I denne forbindelse bør et børnehaveklasserbarns adgang til samtidig at søge daginstitution understreges.

For at gøre de to former for tilbud ligeartede, foreslår udvalget, at der udarbejdes fælles retningslinier og vejledninger for det pædagogiske indhold i »indskolingsåret«.

Generelt finder udvalget ikke forbindelsen mellem skole og daginstitution tilstrækkeligt udbygget.

For at forbedre de 5-8-åriges helhedssituation stilles derfor forslag om, at der i fællesskab mellem social- og undervisningssektor udarbejdes regler for pædagogisk indhold, samarbejdsformer og udveksling af informationer, jfr. kapitel 8.

Med hensyn til daginstitutionens fremtidige placering i eller ved skolen eller i boligområdernes nærmiljø, forudsætter udvalget, at dette spørgsmål tages op til samlet overvejelse i børnekommissionen og dens udvalg.

Man er dog vidende om, at der allerede i praksis arbejdes med forskellige løsninger i forskellige kommuner, og udvalget skal derfor anbefale, at der etableres forsøg, der følges og beskrives, idet man blandt andre muligheder skal pege på etablering af aldersintegrerede institutioner i nær tilknytning til en skole, på nye institutionsformer i nærmiljøet, der samtidig varetager skole- og fritidsfunktioner for de mindste børn og samarbejdsfunktioner med forældre og andre i nærmiljøet, og på udbygning af skolemiljøet, så det kan dække barnets behov, uden at barnet udsættes for miljø- og personsift, der kan være belastende for nogle børn.

Kapitel 6: Skolefritidsordninger for børn i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse

Udvalget konstaterer, at der må være et behov for at finde løsninger på pasningsproblemet, da mange kommuner har etableret skolefritidsordninger. Fra mange kommuner, som ikke har etableret ordninger, er udtalt ønske om at løse problemet, men hidtil er det ikke lykkedes på grund af formelle vanskeligheder eller manglende ressourcer.

Udvalget foreslår, at der snarest skabes et formelt grundlag for skolefritidsordninger samt administrative retningslinier, således at

forholdene kan blive forsvarlige for de deltagende børn.

Der skal vejledes og udformes retningslinier på følgende områder, idet der dog gives mulighed for nye initiativer og utraditionelle løsninger:

1. administrativ placering
2. uddannelses- og normeringsregler for personalet
3. pædagogisk indhold
4. lokaleforhold
5. åbningstider
6. økonomiske rammer
7. ledelses- og samarbejdsformer samt
8. udarbejdelse af et tilsynscirkulære for børns færden uden for skoletiden.

Kapitel 7: Børn med særlige behov

Udvalget finder, at børn med særlige behov i de fleste tilfælde bør forblive i eller optages i almindelige børnegrupper. Dette bør også gælde for børnehaveklasserne og børnehaverne. Derfor bør skolepsykologer og skolevæsenets specialundervisningskonsulenter stilles til rådighed for daginstitutionerne i området.

Udvalget finder endvidere, at det er uheldigt, at et barn med særligt behov i praksis undervises for sig selv i en læseklinik, i et observationsrum eller af en støttelærer. Støtteordninger o. l. bør give læreren mulighed for at undervise barnet i klassen i de fleste undervisningstimer eller, hvis dette ikke kan lade sig gøre, da lade barnet tilknytte en gruppe, hvor det ikke føler sig som afviger.

Kapitel 8: Samarbejde

Udvalget har gennemgået bistandslovens og folkeskolelovens bestemmelser m. v. og finder, at der her er et grundlag for et samarbejde mellem socialektor og skolesektor, men at dette nærmere bør uddybes og præciseres.

Samarbejde bør omfatte alle børn, og ikke alene børn med vanskeligheder.

Udvalget finder, at de cirkulærer, der er fulgt efter nedskæringer på daginstitutionsområdet har skabt dårligere muligheder for det ønskede samarbejde.

Udvalget finder, at kommunerne med hensyn til indskrivning og anvisning af pladser

bør være opmærksomme på, at der kan ske en koordinering, når det som her drejer sig om parallelle tilbud.

I erkendelse af de faktiske problemer bør et fremtidigt cirkulære indeholde bestemmelser om samarbejdsformer, kompetencefordeling og udveksling af personoplysninger.

Der bør desuden være regler for deltagelse i fælles kurser og møder for medarbejdere for begge sektorer.

I de respektive grunduddannelser bør der gives undervisning om den anden sektors arbejde.

Med hensyn til forældresamarbejde finder udvalget, at netop indskolingsperioden er meget væsentlig, og at samarbejdet bør indledes allerede i børnehave/børnehaveklasse. Der angives praktiske løsningsformer på forældresamarbejde, og de etiske aspekter fremdrages.

Kapitel 9: De 5-8-årige og bibliotekstilbud, radio og TV

Udvalget henstiller til bibliotekskommissionen, at der arbejdes med denne børnegruppes problemer bl. a. med henblik på en bedre ressourceudnyttelse.

Udvalget konstaterer, at der både kvantitativt og kvalitativt er meget forskellige tilbud rundt om i landet.

Udvalget peger på, at de mindre børn ikke uden vejledning kan bruge bibliotekstilbudene og foreslår, at der sker en samordning af skole- og børnebiblioteker, som også forældre og daginstitutioner kan have glæde af. En udvidet åbningstid må overvejes. Udvalget foreslår, at der ved vurdering af bøger indgår en læsbarheds-, læseligheds- og anvendelighedsvurdering, og at bibliotekarernes sættes i stand til at vejlede de mindre børn bedre.

Udvalget finder, at radio- og TV-programmer kunne indgå i en samlet plan for aldersgruppen og koordineres med det pædagogiske indhold i daginstitutioner og skoler. Udvalget peger især på, hvorledes man ved en kombination af biblioteks- og medietilbud kan nå de børn, som hverken er i børnehave eller børnehaveklasse i året før skolegangens påbegyndelse. Udvalget henviser i øvrigt det nærmere arbejde herom til børnekulturudvalget.

Kapitel 10: De 5-8-åriges deltagelse i anden fritidsvirksomhed

Udvalget finder, at den korte skoledag skaber nye behov for børnene, hvorfor den frivillige fritidsvirksomhed fortsat bør fremmes ved, at den får støtte fra centralt og lokalt hold. Men udvalget må dog påpege, at den frivillige virksomhed ikke kan erstatte kommunens forpligtelse til at skaffe det nødvendige antal daginstitutionspladser til de børn, der har behov for tilsyn og kontrolleret pasning.

Udvalget foreslår forsøgsvirksomhed med hensyn til koordinering af et lokalsamfunds fritidstilbud til børn samt en forsvarlig tilsynsordning i forbindelse hermed.

Kapitel 11: Udgiftsniveauer i daginstitutioner, folkeskolen m. v.

I dette kapitel gives en oversigt over udgiftstal for 1975/76 for de her berørte aldersgrupper.

De gennemsnitlige udgifter pr. barn pr. år er således: For en heldagsplads beregnet på 9 å 10 timers åbningstid:

Børnehaver	ca. 12.200 kr.
Fritidshjem	ca. 9.900 kr.
Aldersintegrerede inst.	ca. 11.900 kr.
Dagpleje	ca. 11.000 kr.

For institutioner med varierende fremmøde og åbningstid (legesteder dog mindst 4 timer daglig):

Legesteder	ca. 7.400 kr.
Fritidsklubber	ca. 5.300 kr.
For skoledag på 3 eller 4 timer:	
Børnehaveklasse,	
1. og 2. klasse	ca. 6.600 kr.

Det tilføjes, at man ved anvendelse af ovenstående udgiftstal skal være opmærksom på, at der er tale om gennemsnitstal. Specielt for ejendomsudgifternes vedkommende kan der fra kommune til kommune og fra institution til institution forekomme store variationer.

12.2. SAMMENFATNING AF UDVALGETS SYNSPUNKTER OG FORSLAG

Udvalgets forslag omfatter både overordnede principielle spørgsmål og pædagogiske og organisatoriske, som kan kræve lov-

ændringer eller nye regler. Der stilles endvidere forslag om, at konkrete opgaver løses af særlige udvalg eller henvises til f. eks. børnekommission, bibliotekskommission eller børnekulturudvalg.

I det følgende er forslagene samlet på tværs af kapitelinddelingen.

12.2.1. Principielt

Udvalget finder, at der for alle børn bør være et pædagogisk tilbud i året før skolegangens påbegyndelse. Dette tilbud kan gives gennem børnehaveklasse eller gennem daginstitution.

For de børn, som af den ene eller den anden grund ikke modtager et af ovennævnte tilbud, bør der ved et samvirke mellem radio, TV og biblioteker og lokale foranstaltninger ved direkte henvendelse fra kommune i form af et tilsendt »lege- og læreprogram« også gives et tilbud.

Udvalget finder, at parallelle tilbud i skole og daginstitution skal gives på samme betingelser med hensyn til »indskolingsåret«.

Da det er et princip i folkeskolen, at undervisningen er vederlagsfri, bliver konsekvensen, at indskolingsåret i en daginstitution gøres gratis for de 3 timers vedkommende.

Udvalget er med dette principielle synspunkt gået udover sit kommissorium med hensyn til at stille forslag »indenfor de bestående ressourcemæssige rammer«. Uden dette forslags gennemførelse vil det være nødvendigt med afgørende omlægninger i bestående institutioner for at skabe den ønskede lighed.

Udvalget ser i øjnene, at et »indskolingsår« for alle børn ikke kan anses for opnåeligt indenfor den nærmeste fremtid og finder, at så længe der er utilstrækkelig dækning, må børn med særlige behov hjælpes først.

12.2.2. Fælles pædagogisk indhold i daginstitution og skole

Under hensyn til den bedst mulige udnyttelse af de pædagogiske tilbud bør der skabes bedre sammenhæng og større bredde i det pædagogiske arbejde med børn i året før den egentlige skolegang og i de to første sko-

leår. Det foreslås derfor, at der gennem et samarbejde mellem Socialministeriet og Undervisningsministeriet udarbejdes vejledning om et fælles pædagogisk program, hvor der er overensstemmelse mellem indhold og metode, således at børnenes behov for leg, læring og samvær under trygge forhold tilgodeses både før, i og udenfor den egentlige skoleundervisning.

Et fælles udvalg bør snarest nedsættes til udarbejdelse af en pædagogisk vejledning. Dette udvalg bør arbejde ud fra et princip om aktivitet - også sociale aktiviteter, og der bør her arbejdes på en omstrukturering af time- og fagplan for 1.2. klasse og på at børnene erhverver sig konkret viden om egen livssituation.

12.2.3. Strukturelle og bygningsmæssige ændringer i skolen og daginstitutionerne

Såfremt det er praktisk og økonomisk muligt i de bestående skoler, bør de større skolars struktur ændres, så der for børnene skabes et overskueligt miljø og faste kontakter i de første skoleår. Dette bør tages i betragtning ved projektering af nyt skolebyggeri, ligesom naboskab med eller sambygning af skole og daginstitution må anbefales. I kommunernes udbygningsplaner bør en samordning tilgodeses.

Den omtalte fælles vejledning for det pædagogiske arbejde bør for folkeskolens vedkommende medføre en koordinering af det fysiske miljø og mere konkret indlæringsmateriale i 1.-2. klasse.

Optagelse af elever i daginstitutioner og skoler bør søges samordnet lokalt.

12.2.4. Regelændringer

For at eliminere de formelle barrierer for en smidig skolestart, foreslås følgende ændringer i folkeskoleloven: § 23, stk. 2 ændres således, at en klasse kan omfatte børnehaveklasse og 1.-2. klasse, og §§ 27 og 28 ændres således, at der kan ske et samvirke mellem forskelligt uddannede lærere, f. eks. ved en to-lærerordning eller ved, at lærere og børnehaveklasseledere »bytter gårde«, når dette er pædagogisk hensigtsmæssigt. § 14 ændres således, at der gælder samme frikvartersregler for børn i børnehaveklassen som i den øvrige skole.

Appendix 2

Afsnit 7.1.-7.3. af betænkning nr. 853, 1978

7. kapitel

Resume og konklusion

7.1. PRINCIPIELT

Udvalget har taget udgangspunkt i 1. delbetænkning, hvor et helhedssyn på barnet i 5-8-årsalderen har ført frem til en række forslag om et bedre samvirke mellem hjem, førskole, skole og fritidsvirksomhed.

Udvalget er orienteret om, at flere af de stillede forslag er blevet positivt modtaget og har givet anledning til konkrete planer om udvidede tilbud for børnene i året før skolegangens påbegyndelse, fritidsordninger på skolerne samt en koordinering af arbejdet i folkeskolens børnehaveklasse og de første skoleår.

Udvalget er bekendt med, at der i Børnekommissionen foregår et arbejde med udformning af en pædagogisk vejledning for daginstitutioner, og at de kommunale udbygningsplaner viser en stigning i antallet af pladser, især for børn i førskolealderen.

Udvalget er tillige orienteret om, at der i Undervisningsministeriet og i et koordinerende organ mellem kommunerne og forskellige styrelser arbejdes med planer om efter- og videreuddannelse af lærere og børnehav- og fritidspædagoger med flere, især vedrørende specialpædagogiske aspekter.

Udvalget bemærker sig, at der både på seminarierne og på Danmarks Lærerhøjskole og andre uddannelsesinstitutioner er stor interesse for å jourføring af uddannelserne med henblik på skolestartområdet.

Udvalget bemærker sig endvidere, at der siden afgivelse af I. delbetænkning er tilkendegivet synspunkter og registreret tendenser indenfor uddannelsesområdet, som er i overensstemmelse med udvalgets tanker. Som eksempler kan nævnes Det centrale Uddan-

nelsesråds debatoplæg U 90 og debatoplægget om studiestrukture reformer fra Det faglige landsudvalg for de pædagogiske og psykologiske uddannelser.

Man finder derfor, at der er et godt grundlag for at stille forslag, der fremmer en fortsat udvikling både indenfor de nugældende lovmæssige rammer og tillige med henblik på mere langsigtede strukturændringer, som kan udjævne grøfter og nedbryde skel mellem de sektorer og personer, der har ansvaret for børnene i skolestartperioden.

Udvalget finder dog, at man ikke må undervurdere historisk betingede barrierer, som stiller sig hindrende for den ønskede udvikling. Man vil her især pege på de traditionelt forskellige opfattelser af børnehavens og skolens opgaver og på en tilsvarende adskillelse mellem skole- og fritidsaktiviteter.

Disse opfattelser har medført en adskillelse mellem institutioner og skoler, mellem pædagoggrupper og administratorer, og de giver sig f.eks. ydre udslag i form af forskellige arbejds- og lønvilkår på uddannelsessteder og skoler/institutioner og i indhold og struktur af uddannelserne og det pædagogiske arbejde med børnene.

Udvalget finder, at et helhedssyn på barnet også må medføre et helhedssyn på de faggrupper, der har med børnene at gøre og må principielt anføre, at pædagogiske uddannelser bør indgå i en fælles, sammenhængende planlægning. Dette synspunkt understøttes af et hensyn til lærere og pædagoger, som på et senere tidspunkt i deres arbejdsliv måtte ønske at skifte område, og af et hensyn til samfundets interesse i at anvende sine ressourcer bedst muligt efter skiftende behov.

7.2. UDDANNELSERNE PÅ SEMINARIERNE

7.2.1. Lærerseminarierne.

Udvalget har på grundlag af de gældende bestemmelser om læreruddannelsen og den praksis, der er udviklet på seminarierne, fundet, at der er formel mulighed for at inddrage skolestartområdet i de enkelte fag. Udvalget er dog betænkelig ved, at det ikke er sikret, at alle lærere i uddannelsen erhverver sig teoretiske og praktiske forudsætninger for at løse opgaverne i forbindelse med undervisningen i de yngste klasser. Dette er i modstrid med enhedslærerprincippet, hvorefter en lærer skal kunne varetage al undervisning i folkeskolen og tillige i modstrid med intentionerne bag klasselærerprincippet, hvor en lærer skal følge sin klasse op gennem hele skoleforløbet og varetage brede samarbejdsfunktioner med børn, forældre og andre, der har med børnene at gøre.

Opdelingen i de pædagogiske specialer, den skarpe fagopdeling og den ret svage placering af praktikundervisningen giver efter udvalgets opfattelse ikke de bedste muligheder for forberedelse til at varetage begynderundervisningen. Hertil kommer, at det frie fremmøde medfører vanskeligheder i forbindelse med tværfagligt og gruppecentreret arbejde.

Hvis en lærer skal kunne undervise i team med andre lærere og pædagoger og med aldersintegrerede børnegrupper i en fagintegreret undervisning, er det nødvendigt, at dette læres i praksis i selve uddannelsen.

Dette fører til følgende forslag og ændringer i læreruddannelsens struktur og indhold:

/. I uddannelsens første år bør timetallet i de pædagogiske fællesfag forøges, ved at påbegyndelse af grunduddannelsesfagene udskydes. Der bør etableres tværfaglig undervisning mellem førsteårsfagene (klasselærerfagene) indbyrdes og mellem dem og de pædagogiske fællesfag, bl.a. om emnet skolestart. Det bør overvejes at afskaffe det frie fremmøde i denne sekvens. Denne undervisningssekvens bør følges op af en længere praktikperiode i 1. og 2. klasse.

Tillige bør der ved seminarierne iværksættes forsøg, hvor klasselærerfagene henlægges til senere faser af uddannelsen.

2. De pædagogiske fællesfag bør etablere tværfaglig undervisning, også med fagfagene, og det må sikres, at emnet skolestart behandles, helst flere gange i studieforløbet.

3. Den fra nogle seminarier kendte forsøgsordning, hvor alle studerende som en del af specialerne får kendskab til indskoling og integrering af børn med handicap i normale klasser, bør udvides til at omfatte samtlige seminarier.

4. De øvrige fag (»fagfagene«) bør samarbejde langt mere, end det hidtil har været tilfældet. Det gælder alle fag, men udvalget finder det umiddelbart iøjnefaldende, at begynderundervisningens fag dansk, regning/matematik, skrivning, kristendomskundskab/religion, formning, musik, legemsøvelser og håndarbejde må indgå i en strukturel og indholdsmæssig integration.

5. Ved tilrettelæggelsen af undervisningens indhold bør lærere og studerende være opmærksomme på nødvendigheden af, at børnenes konkrete, daglige virkelighed inddrages, herunder forhold i familien, nærsamfundet og kulturpåvirkninger i bred forstand.

6. De studerende må opøves i kritisk vurdering af undervisningsmidler og i selv at fremstille og anvende sådanne, der kan indgå i konkret undervisning af børn i de yngste klasser.

7. De studerende må opøves i at indhente og give informationer om børnene og undervisningen, og allerede i uddannelsesstiden lære at samarbejde med andre faggrupper og med forældrene.

7.2.2. Børnehave- og fritidspædagogseminarierne.

Udvalget finder, at der i de gældende bestemmelser for de to pædagoguddannelser og i den oparbejdede praksis er muligheder for at de studerende erhverver sig et helhedssyn på barnet i familie og samfund, men bemærker sig, at de traditionelle skillelinier mellem førskole og fritidsvirksomhed giver sig udtryk i manglende erhvervelse af indsigt i den nutidige skoles struktur og indhold, dvs. skolens fag, arbejdsmetoder og samværsformer.

Børnehave- og fritidspædagoguddannelsernes indhold tilgodeser i rimeligt omfang de 5-8-årige børn, dog er der ligesom i læreruddannelsen ingen sikkerhed for, at alle studerende reelt og tilstrækkeligt dybtgående arbejder med skolestartperiodens særlige problemer. Det er f. eks. ikke foreskrevet, at alle studerende kommer i praktik i en børnehaveklasse, og de mange valgmuligheder i uddannelserne medfører risiko for, at studerende

bortvælger emner med relation til skolestarten.

Tendensen imod tværfaglighed og gruppearbejdsformer tillige med det obligatoriske fremmode giver gunstige betingelser for samarbejde og temaarbejder.

Med hensyn til uddannelsernes struktur finder udvalget, at fordelingen af uger i praktikundervisning og seminarieundervisning med fordel kunne ændres noget.

Udvalget finder, at daginstitutionernes kulturformidlende opgaver burde give sig større udslag i fag- og timefordelingen end de nuværende uddannelser giver mulighed for.

Man finder tillige, at studieforløbet er præget af for mange afbrydelser, og at man må være opmærksom på, om man med de mange tværfaglige sekvenser overser nødvendigheden af en tilstrækkelig dybtgående fagforankring.

Disse overvejelser fører til følgende forslag om ændringer i børnehave- og fritidspædagoguddannelsernes struktur og indhold:

/. 1. uddannelsens første år bør undervisningen i hovedsagen foregå fagdelt, dog naturligvis gerne med en fag-koordinering om bestemte emner, som kan anvendes i 1. års praktikundervisning. Udvalget ønsker ikke at nedskære antallet af fag, da de alle har relevans for det pædagogiske arbejde i praktikundervisningen.

2. I andet og tredje år bør den tværfaglige undervisning fortsat sikres plads i tilvalg, specialer og projekt/temaarbejde, men ca. 50 pct. af timerne bør være fagdelt, således at den studerende sættes i stand til at kende fagenes terminologi og arbejdsmetoder og træffe valg vedrørende deres anvendelse i fagdelt og tværfaglig pædagogisk arbejde.

3. Antallet af studieuger og kurser bør nedskræres.

4. Antallet af praktikuger bør reduceres noget for at skabe mulighed for udvidelse af de teoretiske fag som nævnt under 5 og 6.

5. Der bør tillægges fagene Naturkundskab og Dansk sprog, litteraturkundskab, musik og kunstforståelse og filmkundskab flere timer.

6. Det bør overvejes, om de faglige områder Historie og Religion kan indføres i uddannelsen. Der bør iværksættes forsøg hermed.

7. De pædagogiske fag bør sikres et indhold vedrørende folkeskolen og begynderundervisning, og iagttagelse af børn og formid-

ling af oplysninger må indgå i forbindelse med praktikundervisningen.

8. Skolestartproblemer bør sikres en tværfaglig undervisningsperiode, eller det bør bekendtgørelsesfæstes, at skolestartproblemer indgår i alle fag.

9. For at sikre niveau og fællespræg bør det overvejes at indføre centralt udformede prøvespørgsmål i de pædagogiske fag og tillige prøver i fagene Dansk m.v. og Naturkundskab.

10. Der bør ske en tilnærmelse af fagene Musik/sang og Rytmik/gymnastik mellem læreruddannelsen og børnehave- og fritidspædagoguddannelserne. Det anbefales, at denne udvikling fremmes gennem fælles seminarielærerkursus.

//. Ansættelse af centrale fagkonsulenter til området er ønskelig.

12. Der bør etableres forsøg vedrørende placering af specialeperiode i 2. år og øvelsespraktik i 3. år. Alle studerende bør have en praktikperiode i børnehaveklasse eller (forsåvidt angår fritidspædagogstuderende) i skolefritidsordninger.

7.2.3. Andre forslag.

Der bør etableres forsøg vedrørende samlæsning og samarbejde mellem lærer- og pædagoguddannelser med henblik på undersøgelse vedrørende en evt. fælles uddannelse eller basisuddannelse.

Der bør indføres et fælles seminarielærerpædagogikum, hvori også metodisk-didaktiske aspekter og arbejde med børn indgår.

Der bør på lærerseminarierne etableres praktiklærerkursus.

7.3. EFTER- OG VIDEREUDDANNELSE

7.3.1. Kursus for lærere og børnehave- og fritidspædagoger.

Udvalget har efter en gennemgang af de nuværende tilbud og muligheder og de forslag, der er stillet i andre udvalg, fundet, at der er tale om store forskelle både for de to grupper og i de forskellige landsdele.

Udvalget finder, at udviklingen på skolestartområdet, f.eks. væksten i antallet af børnehaveklasser og skolefritidsordninger og et ønske om bedre samordning af den pædagogiske virksomhed, under alle omstændigheder udløser et øget kursusbehov. Hertil kommer tendensen henimod integrering af børn med handicap og udbygning af konsulenttje-

neste i amter og kommuners social- og skoleforvaltninger.

1. Udvalget finder, at kursusvirksomheden i vidt omfang bør decentraliseres, og at kurserne bør være fælles for lærere og børnehav- og fritidspædagoger.

2. Kurserne bør tilrettelægges således, at deltagerne inddrager erfaringer fra det praktiske arbejde i skoler og daginstitutioner.

Rammeplanerne foreslås udarbejdet af Danmarks Lærerhøjskole i samarbejde med amtcentralerne og seminarierne.

3. Kurserne på seminarierne bør samordnes således, at der overalt i landet er regelmæssige tilbud vedrørende skolestart, både alment-pædagogiske og faglige kursus.

4. Pædagoger, som arbejder i daginstitutioner, bør - på længere sigt - have adgang til faglig videreuddannelse i liniefag og specialer på lærerseminarier.

5. Tilsvarende bør folkeskolelærere have adgang til videreuddannelse på børnehav- og fritidspædagogseminarierne.

6. Udvalget foreslår fremmet det i kapitel 4.6. nævnte forslag om et videreuddannelsesprogram i specialpædagogik under lærerhøjskolen.

7.3.2. Danmarks Lærerhøjskole.

Udvalget vil støtte et allerede tidligere fremsat forslag (nævnt i kapitel 4.3.3.) om, at Danmarks Lærerhøjskole får ansvaret også for daginstitutionernes pædagoger, og at kapaciteten på Årskursus for børnehav- og fritidspædagoger udvides.

Danmarks Lærerhøjskole bør i princippet åbnes for børnehav- og fritidspædagoger, også med hensyn til kandidatstudier. Dette er især vigtigt af hensyn til behovet for psykologer og seminarielærere med børnehav- og fritidspædagoguddannelse. Konsekvensen heraf er, at der gradvis må oprettes stillinger på lærerhøjskolen til varetagelse af de udvidede opgaver, og at virksomheden samordnes med Den socialpædagogiske Højskole.

7.3.3. Andre forslag.

Kursus vedrørende skolestart for seminarielærere, som afholdes af direktoratet, bør samordnes og åbnes for seminarielærere af begge kategorier.

Der bør - eventuelt i lærerhøjskolens regie - afholdes kursus for konsulenter fra skole- og socialforvaltningen. Udvalget foreslår, at Social- og Undervisningsministerierne vejleder kommunerne med henblik på oprettelse af flere konsulentstillinger.

Udvalget foreslår sluttelig, at der rettes henvendelse til Danmarks Radios undervisningsafdeling med henblik på udsendelser i radio og TV, som både kan rette sig mod lærere, børnehav- og fritidspædagoger og brede kredse i befolkningen, som har interesse for skolestartspørgsmål, især forældre og skolenævnmedlemmer.

7.4. DE ØKONOMISKE KONSEKVENSER.

På baggrund af de i kapitlerne 3, 4 og 5 stillede forslag er der i kapitel 6 redegjort for de økonomiske konsekvenser af forslagene gennemførelse.

Det kan generelt anføres, at gennemførelsen af forslagene ikke forudsættes at medføre merudgifter for uddannelsesområdet som helhed.

En udvidelse af kapaciteten på Årskursus for børnehav- og fritidspædagoger vil medføre en mindre forøgelse af driftsudgifter og vikarudgifter. Ved en 50 pct.s forøgelse vil dette i alt beløbe sig til ca. 1,5 mill. kr. på årsbasis.

Hvad angår besparelser, vil den foreslåede reduktion af praktikken for børnehav- og fritidspædagogstuderende medføre en årlig besparelse på ca. 0,4 mill. kr.

De foreslåede ændringer skønnes alle at kunne finansieres indenfor de allerede eksisterende budgetrammer, idet som omtalt merudgifterne forudsættes dækket ved en omprioritering indenfor uddannelsesområdet.

Juni 1978.

Agnete Engberg   J. Kold Olesen   Marianne Nielsen
Poul W. Perch   Hans Vejleskov   Vibeke Storm Rasmussen

Bodil Johansen
Paul Heide Ottosen
Ole Gribfeldt
Oluf Brun

Appendix 3

Afsnit 6 fra »Forslag til forsøg med samordning...«, 1983

6. Eksempler på modeller for samordning

6.1.1. Indledning

Samordning er et udtryk for et koordineret samarbejde om undervisningen i børnehaveklassen, 1. og 2. klasse, hvor der med hensyn til indhold og arbejdsformer er lagt stor vægt på kontinuitet i arbejdet.

Dette samarbejde kræver indgående overvejelser og aftaler mellem de implicerede angående undervisningens forskellige faser: planlægning, tilrettelæggelse, forberedelse, udførelse og efterbehandling.

Hvad angår antallet af modeller for et samordnet indskolingsforløb har det været nødvendigt at træffe et valg mellem to yderpunkter. Det ene ville være et stort antal modeller, som tog hensyn til små variationer i omfang, indhold, organisation m.m. Det andet ville være en opstilling af ganske få modeller indeholdende brede rammer. Man har i dette forslag valgt at beskrive fire modeller, der er tænkt anvendt som udgangspunkt for den enkelte skoles valg af samordningsmodel, idet der med vejledningens modeller er lagt ramme for den lokale tilpasning og justering af modellen. Det vil således være muligt for den enkelte skole at opstille en model, som er tilpasset lokale krav og muligheder inden for rammen af de hovedpunkter, der er indeholdt i den »nærmeste« model.

En fælles forudsætning for de fire valgte modeller er, at der foreligger kommunalt godkendte aktivitetsplaner for undervisningen i børnehaveklassen, idet disse må anses for et nødvendigt grundlag for samordningen med de læseplaner, der gælder for 1. og 2. klasse.

Muligheden for at iværksætte et samordnet indskolingsforløb består såvel for en enkelt skole, en del skoler, som for samtlige skoler i en kommune. Valget af model må være i overensstemmelse med den enkelte skoles muligheder.

Hovedforskellene mellem de fire modeller angår såvel omfanget som indholdet af sam-

ordningen. Modellerne er opstillet i rækkefølge herefter, således at *model 1* beskriver en begrænset form for samordning mellem en børnehaveklasse og en 1. og/eller 2. klasse, mens *model 4* beskriver et udbygget samarbejde mellem tre årgange, hvor et flertal af klassernes lærere er involveret.

Det skal fremhæves, at der ikke i nogen af modellerne er tale om, at børnehaveklasselederen og lærerne »bytter gårde«, men at et tæt samarbejde i undervisningssituationerne inden for de samme fysiske rammer finder sted mellem de to grupper af undervisere.

Uanset valg af model udarbejdes en fælles årsplanlægning for samordningens tids- og indholdsmæssige forløb for de implicerede klasser.

De fire modeller er beskrevet inden for fem hovedområder. Rækkefølgen af disse er til en vis grad et udtryk for en prioritering, idet man for det første ønsker at pege på vigtigheden af at tage udgangspunkt i de indholdsmæssige overvejelser. Bag placeringen af de fysiske rammer som sidste punkt ligger det synspunkt, at de bygnings- og lokalemæssige forhold har spillet en for dominerende rolle i de hidtidige indskolingsinitiativer.

Indhold: Samordning af aktivitetsplaner for børnehaveklasse og læseplaner for 1. og 2. klasse.

Personkreds: Heri indgår antal involverede personer, principper for fagfordeling, skolens størrelse og tradition for samarbejde om indskoling og de dermed forbundne pædagogiske grundholdninger hos de implicerede.

Organisation: Fagfordeling, skemalægning, ringetider, lokalefordeling, fordeling af dele- og støttetimer, skolens strukturelle opbygning med hensyn til antallet af klasser og hvad angår opdeling i lodret eller vandret delt skole.

Materialer: Herunder nævnes særlige forhold, som kan være af betydning for samord-

ningen, for eksempel med hensyn til mulighederne for ud over skolens normale materialebeholdning at anvende kommunale og fælleskommunale faciliteter, materialer og hjælpemidler. Da disse forhold ikke er forskellige fra model til model, anvendes den samme beskrivelse i alle fire modeller.

Fysiske rammer: Lokalestørrelse og -placing, adgang til faglokaler, vådområder, værksteder m.m., lyd- og lysforhold, lokaleindretning og møblering (muligheden for ommøblering), udstyr og faciliteter.

6.1.2. Model I

I denne model opnås samordningen ved, at børnehaveklasselederen og læreren i kraft af kendskab til hinandens aktivitetsplan, læseplan, metoder og materialer får mulighed for at skabe kontinuitet og derved undgå overlappning af emner.

Børnene får allerede fra børnehaveklassen kendskab til deres kommende klasselærer, og børnehaveklasselederen får mulighed for at følge og dermed støtte børnene i starten af 1. klasse.

I fællestimer i slutningen af børnehaveklassen og begyndelsen af 1. klasse må børnehaveklasselederen og den kommende klasselærer i 1. klasse sammen tilrettelægge og udføre arbejdet.

I samværssituationer i løbet af skoleåret får børnehaveklassebørnene mulighed for at opleve undervisningen i 1. og 2. klasse.

Modellen kan kort opstilles således:

Klasselæreren for den kommende 1. klasse deltager i arbejdet i børnehaveklassen i mindst 10 lektioner i forårets løb.

Børnehaveklasselederen deltager i undervisningen i 1. klasse fra 1-3 uger i skoleårets start.

Samværssituationer tilrettelægges for alle tre årgange i årets løb.

Indhold: Samværssituationerne kan have følgende indhold:

- emnedage / featureuger
- ekskursioner, evt. i tilknytning til emnedagene / featureugerne
- fester, højtider
- fælles samlinger, dagligt, ugentligt, månedligt
- fælles ude-legedage
- fælles inde-legedage.

I planlægningsfasen aftaler børnehaveklasseleder og lærere følgende: Hvor mange fælles aktiviteter skal finde sted i årets løb?

Hvornår skal de finde sted?

Hvor lang skal perioden være?

Personkreds: Børnehaveklasselederen, den kommende klasselærer i 1. klasse, lærere i 1. og 2. klasse.

Organisation: Eleverne er opdelt i årgangsdelte klasser, børnehaveklasse, 1. og 2. klasse. Der tilstræbes overlappende mødetid på de tre årgange.

Materialer: Der må være sammenhæng i materialer og hjælpemidler mellem børnehaveklassen og 1. og 2. klasse.

Der foretages en nøje vurdering af, hvorledes de økonomiske ressourcer udnyttes.

I den forbindelse må der gøres overvejelser over, om man vil anvende forlags- eller selv-fremstillet materiale, engangsmaterialer, om man ønsker at opbygge en samling af fællesfaciliteter for indskolingsklasserne omkring konkrete materialer, herunder A. V.-materialer, spil, materialer til matematikværksted, fysikværksted, biologiværksted, syværksted, træværksted, trykkeri, skrivemaskiner m.m.

Endvidere må man overveje, i hvor høj grad der periodevis kan gøres brug af skolens fagsamlinger, f.eks. i forbindelse med emnearbejder.

Endelig må der være adgang til benyttelse af skolebibliotek, fotokopiering, kommunale fællessamling samt af amscentralen.

Fysiske rammer: Ingen særlige krav.

6.1.3. Model II

I denne model sker samordningen ved, at børnehaveklasselederen og lærerne i fællesskab planlægger og udfører undervisningen. Kendskabet til aktivitetsplan og læseplaner udvides her til også at omfatte en koordineret årsplanlægning. Her inddrages undervisergruppens forskellige styrkeområder til gensidig inspiration ved valg af indhold og metode, såvel i de praktisk/musiske fag som i de aldersintegrede temaarbejder. Børnene får mulighed for at opleve og erfare arbejdsmetoder og indhold på alle tre klassetrin i de praktisk/musiske fag.

Modellen kan kort opstilles således:

Klasselæreren for den kommende 1. klasse deltager i arbejdet i børnehaveklassen i mindst 10 lektioner i forårets løb.

Børnehaveklasselederen deltager i undervisningen i 1. klasse fra 1 til 3 uger i skoleårets start.

Sammenhængende skemalagte lektioner gennemføres 1 til 2 gange ugentlig, indeholdende værkstedsarbejde i de praktisk/musiske fag fælles for alle tre årgange.

Ikke-fagdelt temaarbejde lægges fælles for alle tre årgange i sammenhængende perioder 2 til 3 gange årligt (jvf. Folkeskoleloven, § 13, stk. 3.)

Indhold: Indholdet i de skemalagte værkstedstimer udvælges fra de praktisk/musiske fag.

I planlægningsfasen aftaler børnehaveklasselederen og lærerne følgende:

- Hvor mange værksteder skal tilbydes?
- Hvor lang skal perioden være?
- Hvilke aktiviteter kan/skal tilbydes i de forskellige værksteder?

Indholdet i de ikke-fagdelte temaarbejder tager udgangspunkt i børnenes omgivelser, dagligdag, aktuelle begivenheder.

Ved overgangen mellem to skoleår planlægger børnehaveklasselederen og lærerne i 1. og 2. klasse følgende:

- Hvilke fælles temaer skal der arbejdes med i løbet af året?
- Hvornår skal de finde sted?

Personkreds: Børnehaveklasselederen, den kommende klasselærer i 1. klasse, lærere i 1. og 2. klasse (få-lærerordning).

Organisation: Eleverne er opdelt i årgangsdelte klasser, børnehaveklasse, 1. og 2. klasse.

I værkstedstimerne og ved temadage arbejdes med grupper sammensat af elever fra alle tre klasetrin.

Skemaet må tilrettelægges således, at lektioner i de praktisk/musiske fag lægges parallelt for alle tre årgange.

Ved temadage brydes skemaet op.

Materialer: Der må være sammenhæng i materialer og hjælpemidler mellem børnehaveklassen og 1. og 2. klasse.

Der foretages en nøje vurdering af, hvorledes de økonomiske ressourcer udnyttes.

I den forbindelse må der gøres overvejelser over, om man vil anvende forlags- eller selv-fremstillet materiale, engangsmaterialer, og om man ønsker at opbygge en samling af fællesfaciliteter for indskolingsklasserne omkring konkrete materialer, herunder A. V.-materialer, spil, materialer til matematikværksted, **fysik**-værksted, biologiværksted, syværksted, **træ**-værksted, trykkeri, skrivemaskiner m.m.

Endvidere må man overveje, i hvor høj grad der periodevis kan gøres brug af skolens fagsamlinger, f.eks. i forbindelse med emnearbejder.

Endelig må der være adgang til benyttelse af skolebibliotek, fotokopiering, kommunale fællessamling samt af amscentralen.

Fysiske rammer: Ingen særlige krav.

6.1.4. Model III

I denne model går samordningen ud på, at børnehaveklasselederen og lærerne sammen planlægger og udfører undervisningen inden for flere fagområder. Der må foretages en fælles årsplanlægning under hensyntagen til aktivitetsplaner og læseplaner. Ved tilrettelæggelsen må undervisningen i de fælles værkstedstimer koordineres med hjemklassen. Børnehaveklasselederen og lærerne underviser elever fra andre klasser end deres egen.

Børnenes arbejde tilrettelægges i større helheder, omfattende indholdet fra alle tre årgange.

Modellen kan kort opstilles således:

Klasselæreren for den kommende 1. klasse deltager i arbejdet i børnehaveklassen i mindst 10 lektioner i forårets løb.

Børnehaveklasselederen deltager i aldersintegreret undervisning i 1 lektion daglig.

En skemalagt lektion gennemføres i aldersintegrerede grupper i 1 lektion daglig.

Ikke-fagdelt værkstedsundervisning gennemføres i aldersintegrerede grupper i 1 lektion daglig.

Indhold: Ikke-fagdelt temaundervisning, hvis indhold hentes fra børnenes omgivelser, dagligdag og aktuelle begivenheder.

Personkreds: Børnehaveklasselederen, den kommende klasselærer i 1. klasse, lærere i 1. og 2. klasse, få lærere på hvert klasetrin i 1. og 2. klasse (to-lærerordning).

Organisation: Eleverne er inddelt i børnehaveklasse, 1. og 2. klasse. I en lektion daglig arbejdes i aldersintegrerede grupper.

Tildeling af de timer kan mest hensigtsmæssigt benyttes som **to-lærertimer**.

I én lektion daglig, eventuelt en dag med to lektioner i træk, lægges skemaet parallelt for de tre årgange.

Materialer: Der må være sammenhæng i materialer og hjælpemidler mellem børnehaveklassen og 1. og 2. klasse.

Der foretages en nøje vurdering af, hvorledes de økonomiske ressourcer udnyttes.

I den forbindelse må der gøres overvejelser over, om man vil anvende forlags- eller selv-fremstillet materiale, engangsmaterialer, og om man ønsker at opbygge en samling af fællesfaciliteter for indskolingsklasserne omkring konkrete materialer, herunder A. V.-materialer, spil, materialer til matematikværksted, fysikværksted, biologiværksted, **syværksted**, **træværksted**, trykkeri, skrivemaskiner, m.m.

Endvidere må man overveje, i hvor høj grad der periodevis kan gøres brug af skolens fagsamlinger, f.eks. i forbindelse med emnearbejder.

Endelig må der være adgang til benyttelse af skolebibliotek, fotokopiering, kommunale fællessamling samt af amtscentralen.

Fysiske rammer: Hver klasse har sit hjemlokale, der ligger i umiddelbar nærhed af hinanden med mulighed for at indrette værksteder.

6.1.5. Model IV

I denne model gennemføres samordningen ved, at hovedparten af undervisningen foregår som ikke-fagdelt temaundervisning i aldersintegrerede grupper. Undervisningen kan tilrettelægges i værksteder. Børnehaveklasselederen og lærerne må sammen planlægge, tilrettelægge og udføre samtlige undervisningsforløb under hensyn til aktivitets- og læseplaner.

Børnene arbejder hovedsagelig i aldersintegrerede grupper. De vælger indhold og arbejdsform samt planlægger over kortere eller længere tidsintervaller.

Modellen kan kort opstilles således:

Klasselæreren for den kommende 1. klasse deltager i arbejdet i de aldersintegrerede grupper i mindst ti lektioner i forårets løb.

Børnehaveklasselederen deltager i aldersintegreret undervisning i tre lektion daglig.

Tre skemalagte lektioner lægges dagligt for alle tre årgange.

Ikke-fagdelt temaundervisning gennemføres i aldersintegrerede grupper - undtagelsen herfra er kristendomsundervisning og klassens time.

Indhold: Indholdet i undervisningen må tage sit udgangspunkt i børnenes omgivelser og hverdag. Emnerne indenfor de enkelte temaområder må tilsammen udgøre en helhed, således at kontinuiteten gennem alle tre skoleår sikres.

Personkreds: Et lærerteam dannes af børnehaveklasselederen og højst to lærere hvert klassetrin i 1. og 2. klasse.

Organisation: Eleverne arbejder i størstedelen af tiden i aldersintegrerede grupper, men er stadig opdelt i årgangsdelte klasser. Hver gruppe har en klasselærer. Dagen starter og slutter i klassen. Skemaet parallelt for alle tre årgange. 1. og 2. klassers lektioner i kristendomsundervisning og klassens time er dog undtaget herfra.

Materialer: Der må være sammenhæng i materialer og hjælpemidler mellem børnehaveklassen og 1. og 2. klasse.

Der foretages en nøje vurdering af, hvorledes de økonomiske ressourcer udnyttes.

I den forbindelse må der gøres overvejelser over, om man vil anvende forlags- eller selv-fremstillet materiale, engangsmaterialer, og om man ønsker at opbygge en samling af fællesfaciliteter for indskolingsklasserne omkring konkrete materialer, herunder A. V.-materialer, spil, materialer til matematikværksted, fysikværksted, biologiværksted, **syværksted**, **træværksted**, trykkeri, skrivemaskiner, m.m.

Endvidere må man overveje, i hvor høj grad der periodevis kan gøres brug af skolens fagsamlinger, f.eks. i forbindelse med emnearbejder.

Endelig må der være adgang til benyttelse af skolebibliotek, fotokopiering, den kommunale fællessamling samt af amtscentralen.

Fysiske rammer: Åbenplan-lokaler eller lokaler med let adgang fra det ene til det andet. Adgang til faglokaler.

Appendix 4

Litteraturliste

Ud over de i indledningerne til kapitel 3 og 5 anførte tidligere betænkninger m.v., har udvalget mere eller mindre direkte benyttet bl.a. følgende publikationer:

Bendsen, Palle: Pædagogisk udviklingsarbejde: Skole-Starten, »Danske kommuner«, 1983.

Bugge, Helga, m.fl.: Børneskolen - et oplæg til en alternativ heldagsskole. Unge pædagoger, København, 1982.

Børnekommissionen: Betænkning nr. 918, København 1982.

Danmarks Lærerforening: Skolens fremtid - fremtidens skole, 1983.

Europarådet: Priorities in Pre-School Education, 1979.

Hansen, Mogens: »Unge børn« i skolen - hvordan klarer de sig fagligt og socialt i de første tre skoleår? Den gule serie. Pædagogisk forskningsrapport, nr. 23, 1983.

Herbøl, Gerda: Skolestart - børnehaveklasse, 1. og 2. klasse. Skolernes Småbørnspædagoger, 1/84 samt »Uddannelse« 9/83.

Moltumyr, Asie: Skole og barnhage i samspill - konturene af en ny skolemodell? Forsøksnytt, Forsøksrådets informasjonsserie, nr. 6, Oslo, 1981.

Pahuus, Mogens: Åbenhed, fantasi og identitetsdannelse. Et bidrag til åbenhedens pædagogik. Kvan, nr. 3, maj 1982. Problemløsning og erfaringspædagogik. I: Skolens opgave, red. af Holger Henriksen, Munksgaard, 1980.

Rødovre kommune: Sprogprojekt Espelunden I-II ved Hans Vejleskov. Pædagogisk central 1980-1982.

Sigsgaard, Erik: Om børn og deres virkelighed, Reitzel, 1980.

Undervisningsministeriet: Klassestruktur og lærerforbrug i folkeskolen 1980-1981. Uddannelsesanalyse nr. 1., 1982. Friskoler og private grundskoler. Uddannelsesanalyse nr. 1., 1983.

Vejleskov, Hans: Beskæftigelse og undervisning. Skolens småbørnspædagoger, maj 5/1980. Tanker om nogle aktuelle skoleproblemer: Skolestart og fritidsordninger. Foredrag på Skole og Samfund's hovedbestyrelsesmøde, april 1983.

Appendix 5

Folkeskolens Forsøgsråd
Vester Voldgade 115, st.
1552 København V.

Maj 1984
Palle Bendsen

Indskoling - Samordning

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Østre skole, Danmarksgade 10, 5000 Odense. Tlf. 09 - 12 02 46	5/72	bh.kl., 1.&2. kl. 1972/73 1973/74 1974/75	Modulordning på 1. og 2. klassetrin med mulighed for fagintegration, udvidet fagsamarbejde og fagkombination, samt samarbejde med børnehaveklasserne.	1972-74 1974/75
Brændgårdskolen, Brorsonsvej 4, 7400 Herning. Tlf. 07 - 12 35 00	5/74	bh.kl., 1.&2. kl. 1974/75 bh.kl., 1.,2.& 3. kl., 1975/76 4. kl. 1976/77	Alternativ begynderundervisning med varierende gruppestørrelser, gruppering på tværs af årgangene, fagsamarbejde, varierende lektionslængder, to-lærerordning, elevmedbestemmelse.	1974/75 1975/76 1976/77
Niverdøgårdskolen, Mariehøj, 2990 Nivå. Tlf. 02 - 24 40 21	30/75	bh.kl., 1.&2. kl. 1976/77 1977/78 1978/79	Indskolingsordning. Give eleverne en glidende skolestart uden nederlag og udvikle barnets sociale bevidsthed i samværet med andre.	1976/77 1977/78 1978/79
Birkemoseskolen, Birkemosevej 4220 Korsør. Tlf. 03 - 57 00 12	3/76	bh.kl., 1.&2. kl. 1976/77 1977/78 1978/79	Begynderundervisning i integrerede grupper.	1976/77 1977/78 1978/79
Vårst skole, Vårst, 9260 Gistrup. Tlf. 08 - 33 32 44	1/77	bh.kl., 1.&2. kl. 1977/78 1978/79 1979/80	Indskolingsordning. Fremme elevernes sociale modning og udvikling samt ved intellektuel og sproglig stimulering skabe mulighed for elevernes optimale udbytte af grundskolens undervisning.	1977/78 1978/79 1979/80
Herfølge skole, Billesborgvej 1, 4681 Herfølge. Tlf. 03 - 67 42 65	3/77	bh.kl.&1. kl. 1977/78 1978/79	Ned-ordning: kommende 1. kl. læreres (dansk medvirken i børnehaveklasserne gennem et helt skoleår (tre. ugl. timer). Op-ordning: børnehaveklassederens medvirken i det fortsatte indskolingsforløb gennem forsøg med støtteordninger eller ikke-årgangsdelte moduler.	1977/78 1978/79

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Øsløs skole, 7742 Vesløs. Tlf. 07 - 99 31 90	8/77	børnehave, bh.kl. og 1. kl. 1977/78 bh.kl., 1.&2. kl. 1978/79 bh.kl., 1., 2.&3. kl. 1979/80	Indskoling af 3-8 årige. Samarbejde mellem legestue, børnehave, børnehaveklasse og skole.	1977/78 1978/79 1979/80
Skolepsykologisk Rådgivning 6. Juliskolen 7000 Fredericia. Tlf. 05 - 92 12 44	14/77	bh.kl. 1977/78 1978/79 1979/80 1983/84	Beskrivelse af børns udviklingsbetingelser og første indlæring. Forløbsundersøgelse.	1977/78 1978/79 1979/80
Langholt skole, 9310 Vodskov. Tlf. 08 - 25 64 79	15/77	bh.kl. - 3. kl. 1977/78 1978/79 1979/80	P-fagsordning børnehaveklasse - 3. klasse.	1977/78 1978/79 1979/80
Ådalsskolen, Skørring 8544 Mørke. Tlf. 06 - 97 44 61	19/77	1.-2. kl. 1977/78	Tværfagligt samarbejde i 1. og 2. klasse.	1977/78
Viborg Friskole, St. Ibsgade 42, 8800 Viborg. Tlf. 06 - 62 74 90	22/77	børnehave, bh.kl. og 1. kl. 1977/78 1978/79	Samspil skole-børnehaveklasse-børnehave.	1977/78 1978/79
Flakkebjerg skole, Flakkebjerg, 4200 Slagelse. Tlf. 03 - 58 61 86	2/78	1. kl. 1977/78	Overvejelser i forbindelse med ikke-fagdelte undervisning i 1. klasse.	1977/78
Ålborg kommune, skoleforvaltning, Hasserisvej 174, 9000 Ålborg. Tlf. 08 - 11 22 11	15/78	bh.kl. & 1. kl. 1978/79 (3 sk.) 1979/80 (2. sk.)	Samarbejde i indskolingen.	1978/79 1979/80

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Hedensted km., Niels Espesvej 8, 8722 Hedensted. Tlf. 05 - 89 10 22	29/78	bh.kl. & 1. kl. 1980/81 1981/82	Børnehaveklasserne deltager de tre første uger af skoleåret i undervisningen i 1. kl.	1980/81 1981/82
Glostrup km., Rådhuset, Rådhusvej 2, 2600 Glostrup. Tlf. 02 - 96 08 01	60/78	Bh.kl., 1.&2. kl. 1979/80 (5 sk.) 1980/81 (5 sk.) 1981/82 (5 sk.) 1982/83 (1 sk.)	Kommende 1. kl. lærer har to timer ugentligt i børnehaveklassen fra januar til juni. Storkonference om 1. klasserne. Samarbejde lodret og vandret mellem børnehavene. 1982/83 (1 sk.) klasse, 1. og 2. klasse.	1979/80 1980/81 1981/82 1982/83
Thistedvejens skole, Thistedv. 115, 9400 Nørresundby. Tlf. 08 - 17 25 59	28/81	bh. kl., 1.&2. kl. 1981/82 1982/83 1983/84	Aldersintegreret undervisning - samlæsning 4 x 2 ugentlige timer, basisgrupper i formning, tekstilsløjd, drama, musik via emneundervisning, i fire semesterperioder. Værkstedundervisning. Valgordning ved elever/forældre. Fålererordning.	1981/82 1982/83
Sjælsøskolen, Ravnsnæsvej 120, 3460 Birkerød. Tlf. 02 - 81 20 00	54/81	bh.kl., 1.&2. kl. 1981/82 1982/83 1983/84	Aldersintegreret samlæsning i formning, musik, gymnastik og værkstedsaktiviteter. Emneundervisning. Børnehaveklasse arbejder dagligt 4 x 45 min.	1981/82 1982/83
Øsløvs skole, 7742 Vesløs. Tlf. 07 - 99 31 90	58/81	bh.kl. - 3. kl. 1981/82	Aldersintegreret undervisning i ikke-årgangsdelt skole. Samordning børnehaveklasse til 3. klasse.	1981/82
Bernadorteskolen, Hellerupvej 11, 2900 Hellerup. Tlf. 01 - 62 12 15	4/82	bh.kl., 1.&2. kl. 1983/84	Heldagsskole. Samarbejde mellem lærere og »pædagoger«.	
Ålborg km., skoleforvaltningen Hassersvej 174, 9000 Ålborg Tlf. 08 - 11 22 11 (Ejstrup, Nørholm & Vårst skole)	26/82	bh.kl., 1.&2. kl. 1982/83 (3 sk.) 1983/84 (2 sk.) 1984/85 (1 sk.)	Aldersintegreret undervisning - ikke-årgangsdelt, ikke lektionsdelt, fagintegration - emneundervisning. Undervisningsdifferentiering. Fålererordning.	1982/83
Højagerskolen, Skovvej 55, 2750 Ballerup. Tlf. 02 - 97 62 07	55/82	bh.kl., 1.&2. kl. 1982/83 1983/84 1984/85	Fast fålererteam i indskolingen. Tværfaglig værkstedsundervisning og samaktivitet mellem børnehaveklasse, 1. og 2. klasse. Aldersintegrations. Forebyggende specialundervisning. Udslusningsordning m.h.t. 2. klasserne.	1982/83

Indskoling - Samordning

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Overlade skole, Overlade 9640 Farsø. Tlf. 08 - 67 82 17	4/83	bh.kl., 1.&2. kl. 1983/84 1984/85	Samaktivitet mellem børnehaveklasse, 1. og 2. klasse. Ikke-fagdelt med værkstedsaktiviteter. Emne- og projektorienteret undervisning. Få-lærerordning.	
Kajerødskolen, Grøndalsvej, 3460 Birkerød. Tlf. 02 - 81 54 06	36/83	bh.kl. & 1. kl. 1983/84 1984/85	Ned- og op-ordning. Lærerne har henholdsvis 9 og 6 timer i børnehaveklasserne. Børnehaveklasselederne som støttelærere i 1. klasse 5 timer ugentligt.	
Thorum skole, Thorum, 7870 Roslev. Tlf. 07 - 59 70 95	63/83	bh.kl., 1.&2. kl. 1983/84 1984/85	Samaktivitet. Aldersintegration. Værkstedsaktiviteter. Få-lærerordning.	
Morsø kommune, Jernbanevej 7, 7900 Nykøbing M. Tlf. 07 - 72 14 88	89/83	bh.kl., 1.&2. kl. 1984/85 (3 sk.)	Ikke-årgangsdelt undervisning. Skolens rolle i lokalsamfundet. Udvidet timetal i børnehaveklassen. Omorganisering af kristendomsundervisningen og fysikundervisningen.	
Tanderup skole, Tanderup 5591 Gelsted. Tlf. 09 - 78 11 37	2/84	bh.kl. & 1. kl. 1984/85	Ændring af skolestrukturen. Rekrutteringsperioden for en klasse fra 12 til 17 måneder. Forskydning af skolestartidspunktet. Småskoleproblematikken.	
Helsingø km., Postbox 10, 3200 Helsingø. Tlf. 02 - 29 48 00	50/84	1. & 2. kl. 1984/85	Disp. fra max. timetal 1. og 2. klasse. 4 timer ekstra til danskundervisningen.	

Indskoling - Samordning

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Skolepsykologisk kontor Lyngby-Taarbæk km. Jernbanepladsen 22, 2800 Lyngby. Tlf. 02 - 87 30 00/27 60	102/84	bh.kl. - 1. kl. 1984/85	Børns tænkning ved skolestart.	
Skolepsykologisk kontor Rødovre km., Rødovre Parkallé 150, 2610 Rødovre. Tlf. 01 - 70 41 11	34/84			
Århus kommune, Skoleforvaltning, Frederiksgade 79, 8100 Århus C. Tlf. 06 - 13 20 00: Holme skole	78/84	bh.kl., 1.&2. kl. 1984/85	Periodisk aldersintegration i formning, musik, idræt. Niveaudeling. 3 x 1 lektion pr. uge.	
Skødstrup skole	82/84	bh.kl. & 1. kl. 1984/85	To daglige aldersintegrerede værktødslektioner.	
Grønløkke skole	83/84	bh.kl. & 1. kl. 1984/85	Periodisk emnecentreret undervisning. Alders- integration. Samarbejdsdage.	
Elsted skole	84/84	bh.kl. & 1. kl. 1984/85	Aldersintegration, ikke-fagdelt, tre daglige lektioner.	
Hårup skole	118/84	bh.kl. & 1. kl. 1984/85	Aldersintegreret værktødsundervisning fire lektioner om ugen.	

Indskoling - Samordning

børnehaveklasse - 3. klasse

Maj 1984
Winnie Grønsved

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Lindebjergskolen, Nygårdsvej 62, 4700 Næstved. Tlf. 03 - 72 18 44	2/81	1981/82: En 1. klasse. 1982/83: En 2. klasse. 1983/84: En 3. klasse.	Øget antal musiktimer, færre dansktimer. Anvender bl.a.: Sanglege, bevægelseslege, remser, rytmeinstrumenter, imitation/impro- visation, trintals-solimisation. En senere fase er sammenspil med stemme, stavspil, fløjte, rytmeinstrumenter.	1. rapport kom efterår 1982 2. rapport kom efterår 1983 3. rapport kom- mer efterår 1984
Toksværd skole, 4684 Holme-Olstrup. Tlf. 03 - 76 22 70.	38/81	1981/82: En børneh.kl. 1982/83: En 1. klasse. 1983/84: En 2. klasse. 1984/85: En 3. klasse.	Øget antal musiktimer, færre dansktimer. Bygger på Kodalys ideer. Men dog »plantet om« så de passer til danske børns repertoire og mentalitet og til dansk pædagogisk praksis.	1. rapport kom efterår 1982. 2. rapport kom efterår 1983 3. rapport kom- mer efterår 1984 4. rapport kom- mer efterår 1984
Hellebækskolen, Skåningevej, 3140 Ålsgårde. Tlf. 02 - 10 92 29.	45/82	1982/83: To 1. klasser	Obligatorisk musikundervisning øges til 2 ugentlige timer, samarbejde musik-dansk. Forudsætninger for undervisning: Tryghed og koncentration. Indhold: Indlæring af solmisati- onssystem og skabende musikalske aktiviteter. Det sidste bl.a. i forbindelse med emne- arbejder i dansk.	Rapporten kom efterår 1983.
Niels Ebbesensskolen Carl Plougsvej 4, 1913 København V. Tlf. 01 - 24 87 37.	13/83	1983/84: En 3. klasse.	Ekstern konsulent: Poul Milsted Petersen, DLH. Matematikundervisning , der er inspireret af Dawydows principper. Størrelsesbegrebet og størrelsesforhold er undervisningens udgangs- punkt. Mål: At udvikle teoretiske begreber hos eleverne. Rapporten beskriver forløbet 1.-3. klasse.	Rapporten kommer efterår 1984.

Projekter om fag/samordning

børnehaveklasse - 3. klasse

Skole/kommune	F.F. J.nr.	Klassetrin og skoleår	Indhold og struktur	Rapport
Hørup Centralskole, Vestervej 42, Kirkehørup, 6400 Sønderborg. Tlf. 04 - 44 52 96.	5/83	1983/84: En 1. klasse. 1984/85: En 2. klasse.	Matematik og dansk. Der arbejdes med at udvikle begrebsdannelsen i en ikke-fagdelt begynderundervisning. Procesorienterede værktødsaktiviteter, hvor der anvendes aktivitetskort.	1. rapport kom- mer efterår 1984 2. rapport kom- mer efterår 1985
Tilst skole, Tilst Skolevej 15, 8381 Mundelstrup. Tlf. 06 - 24 17 33.	103/83	1984/85: En 3. klasse.	Orienteringsfag. Udvikling af elevernes teoretiske tænkning samt udvikling af ny didaktik baseret på elevernes problemløsningsaktivitet. Samarbejde med forskergruppe ved Århus Universitet.	Rapport kom- mer efterår 1985
N. Zahles Seminariskole, Linnésgade 8, 1361 København K. Tlf. 01 - 13 32 67.	10/84	1984/85: En 3. klasse.	Teknologivurderende undervisning som gen-nemgående emne i ikke-fagdelt undervisning. Skoleåret opdeles i 5 perioder à ca. 5 uger. Eksempler på emner: - elevernes legetøjsvaner. - elevernes TV- og videovaner, - forældrenes arbejdspladser.	Rapport kom- mer efterår 1985
Flaenskold skole, 9330 Dronninglund. Tlf. 08 - 86 16 41.	33/84	1984/85: 1.-5. klassetrin	Musik Flere timer til faget musik. 5-ugers emner med eks.: Sanglege, folkedans, sammenspil, rytmik, kreativ dans, drama, klassisk musik, nodelære. Mål: Bl.a. at udvikle lydforståelse hos børnene.	Rapport kom- mer efterår 1985
Seks skoler i Fredensborg Fredensborg-Humlebæk kommune, Rådhuset, 3480 Fredensborg. Tlf. 02 - 28 14 01.	86/84	1984/85: Seks 1. klasser	Musik Musik-kreativ begynderundervisning. Forsøgsleder: Seniorstipendiat ved Danmarks Lærerhøjskole Minna Ronnefeld. Kreativitetsfremmende arbejds måder: Der tilstræbes en ligelig fordeling af bevægelsesmæssig, musikalsk, grafisk, sproglig og agerende aktivitet.	Rapport kom- mer efterår 1985

Appendix 6

Gørlev skole, 4281 Gørlev Sj. 87/84 **1984/85:** **Musik** Rapport kom-
 Tlf. 03 - 55 51 86. En børnehave- klasse. Børnehaveklassen får én ugentlig times musik- mer efterår 1985
 undervisning af skolens musiklærer.
 Mål: Udvikle børnenes koncentrationsevne,
 musikaltitet, motorik og sprogformemmelse.
 Aktiviteter: Fællessang, solosang, sanglege,
 rytmer, solmisation, brug af enkle instrumenter.

Oversigt over skolealder m.v. i en række lande:

	Alder for skolestart	Antal dage i skoleåret	Skoledag i »timer« pr. uge	
Belgien	6 år	185	min. 26 à 50 min.	
Danmark	7 år	200	max. 20 à 45 min.	
Frankrig	6 år	161	27 à 60 min.	Skoledagen er ikke opdelt i lektioner, pauser af fastlagte minutter.
Tyskland	6 år	226	gns. 20 à 45 min.	
Grækenland	5½ år	160	22 à 45 min.	
Irland	6 år	184	4-6 årige 22 klokketimer 7 årige 23 klokketimer 8 årige 31 klokketimer	dagen opdelt i lektioner à 45 min.
Italien	6 år, ret til at starte som 5 årig	216	24 à 60 min. inkl. pauser	
Nederlandene	6 år	180	max. 25 à 30 min.	
Storbritannien	5 år	190	min. 15 á ?	
Norge	7 år	185	15 à 45 min.	
Sverige	7 år	200	1. klasse 20 kl.timer 2. klasse 24 kl.timer Højtst 5 timer 20 min. om dagen.	Opdelt i moduler à 40 min.
Finland	7 år	200	1. klasse 20 lektioner à 45 min. 2. klasse 21 lektioner à 45 min.	
Island	7 år	180	1. klasse og 2. klasse 22 lektioner à 40 min.	

Appendix 7

Eksempler fra det norske 4-9 årsprosjekt

Leirfjord

Leirfjord kommune ligger på Helgelandskysten. Kommunen har ca. 2300 indbyggere, og er en utpreget jordbrukskommune med spredt bosetting. 6 av kommunens 10 skolekretser er med i prosjektet: Leines. Sundby. Ulvang. Meisfjord. Sørlandet og Lilandet.

De fleste skolene er udelte eller todelte. Før prosjektet kom i gang, var det ingen barnehageplasser i kommunen. Avstanden mellom hjemmene er ofte stor. Gjennom prosjektet er det opprettet korttidsbarnehager. 35 skolebarn og 48 førskolebarn deltar i prosjektet.

Organisering

Barnehagegrupperne har lokaler i de eksisterende skolebygningene i hver krets. Åpningstiden er 7 timer i uken fordelt på 2 dager. Det er ansatt en foreldreassistent i hver barnehagegruppe i tillegg til en førskolelærer, som har ansvaret for alle gruppene.

Barnehagen har et tilbud til alle barn i alderen 4-7 år. Hver gruppe består av 7-12 barn. Alle unnatt en krets samarbeider etter besøksmodellen.

Virksomheten

Utgangspunktet for virksomheten er den lokale målsettingen:

- å få et organisert tilbud i nærmiljøet også for barn under skolepliktig alder
- å utnytte lokalene i nærmiljøet bedre
- å lette overgangen mellom hjem og skole
- å knytte barnehage, skole, hjem og nærmiljø bedre sammen
- å styrke det desentraliserte skolemønsteret.

Barnehagen og skolen samarbeider om ulike emner og fellesaktiviteter. Samarbeidet kan varie-

re fra 1 skoletime til et opplegg over flere dager.

Her er noen av temaene som en eller flere av kretsene har arbeidet med:

- Fra korn til brød. Besøk til en gammel mølle.
- Fisk. Besøk til fiskelekkeri.
- Livet i fjæra. Ekskursjon.
- Husdyrene våre. Gårdsbesøk.
- Kosthold og tannhelse. Besøk hos tannlegen.
- Hus, hjem og familie. Dukkestue.
- Årstidene.
- Melk og melkeprodukter.

Ellers har det vært samarbeid om aktiviteter som opplegg i musikk, sang og bevegelse. Det har vært arrangert barnedugnad på lekeplassen der alle skolens elever var med.

I tillegg har det vært samarbeidet om fellesaktiviteter rundt høytider og spesielle dager.

Det er lagt vekt på å finne temaer og aktiviteter som er konkrete og kan bearbeides praktisk. Slik kan både små og store delta.

Barna planlegger dessuten mye av sit samvær selv gjennom frilek inne og ute.

En viktig del af virksomheten er foreldrearbeidet.

Sogndal

Sogndal kommune har ca. 5500 innbyggere, og om lag halvparten bor i kommunesenteret Sogndal. Dette er et skolested der de fleste skoleslag er representert. Kommunen har også lærerhøgskole og distriktshøgskole.

Organisering

Prosjektet er organisert innenfor 2 hovedområder:

- Samordning og samarbeid mellom barnehage og skole.

- Aktivitetsgrupper på ettermiddagstid.

Det er etablert et samarbeid mellom barnehage og skole i Nygård skolekrets. Barnehagen disponerer en tidligere lærerbolig på skolen.

Skolen er udelt og har elever fra 1.-3. klasse. I dag i uken er avsatt til fast prosjektdag med fellesaktiviteter for alle barn fra barnehagen og skolen.

I alt deltar ca. 30 barn og 3 voksne (lærer, førskolelærer og barnehageassistent) i fellesoppleggingene.

På ettermiddagstid er det i gang 15 aktivitetsgrupper for barn i alderen 4-10 år. Hver gruppe møtes hver 14. dag.

Lærerhøgskolen står sentralt i prosjektet. I tillegg til administrative tjenester bidrar lærerhøgskolen med en del pedagogisk utstyr og materiell til de forskjellige prosjektgruppene. Nygård skole og barnehage benyttes som praksissted både for elever fra førskolelærerlinjen og allmennlærerlinjen.

Aktivitetsgruppene fungerer som alternative praksisplasser for studenter fra førskolelærerlinjen med halvårsenhet i musikk, og for allmennlærerstudenter med halvårsenhet i musikk og i forming.

Virksomheten

Barnehagen og skolen på Nygård er sammen 1 dag i uken i skolens lokaler. Skolen benytter timer i musikk, forming, kroppsøving og orienteringsfag til samarbeidet. Førskolelæreren og læreren planlegger og har ansvaret for gjennomføring av samarbeidet.

Rammen rundt samarbeidet er slik:

- Fellessamling om et gitt tema eller en aktivitet.
- Fellesaktiviteter, oftest i grupper, med utgangspunkt i fellessamlingen.
- Måltid.

I gruppearbeidet er barna delt inn i 4 faste aldersblandede grupper med 3. klassinger som ledere for gruppene. 3. klassingenes ansvar er understreket ved at gruppene er oppkalt etter dem. («Arvid-gruppa», «Kay-Johnny-gruppa» osv.).

Hver høsttermin starter med »Bli kjent«-dag(er) og »Bli trygg«-dag(er) for at nye barn skal få en god mottakelse. Ellers i året samarbeides det om

temaer og aktiviteter av kortere eller lengre varighet. De tar utgangspunkt i nærmiljøet og hva ungene er oppfattet av. Eksempler på temaer og aktiviteter det har vært samarbeidet om er:

- Bevegelse, rytme, sang, eventyr.
- Formingsaktiviteter.
- Musikkopplegg.
- Høytider og merkedager.
- Redsel.
- Hus og bolig.
- Poteter.
- Giede (i forbindelse med julepresanger: gleden ved å gi).
- Nyttår - nyttårslofter nyttår søn sker (fred).
- Vår i Fardal.
- Vinter i Fardal.
- Ulike besøk og turer.

Enkelte temaer har det vært arbeidet med i 1 dag, mens temaer som f.eks. »Vår og vinter i Fardal« har gått over langt tid med mange undertemaer.

I fellessamlingen blir det samtaler om emnet. Barna synger, leser, forteller, viser fram ting osv. I fellessaktivitene etterpå bearbeider de emnet gjennom for eksempel å lage collager hvor noen tegner, andre klipper bilder osv.

Aktivitetsgruppene møtes et par timer annen hver uke, og dette skal være et supplement til andre fritidstilbud i kommunen. Gruppene er organisert etter »nabolagsprinsippet«, slik at ungene deles inn etter geografisk tilhørighet, alderssammensetning og kjønnsfordeling.

Temaene og aktivitetsforslagene utarbeides av det pedagogiske personalet i samarbeid med foreldrene for et halvt år om gangen.

De 2 gruppene som har lokaler i velferdssenteret for eldre, skiller seg noe ut i forhold til de andre. De eldre inviteres til å være med i gruppene, og mange deltar. Her blir det et samarbeid mellom 3 generasjoner - barn, foreldre og eldre. Opplegget går ut på å sammenlikne bygdekultur og tradisjoner før og nå. En kveld er blitt viet »Klesdrakter før og nå«. Noen av de eldre hadde tatt med seg klær fra de var barn og unge, og de fortalte om hvordan klærne ble lagd og stelt før - sammenliknet med nå.

Appendix 8

Oversigt over de gældende bestemmelser vedrørende optagelse i 1. klasse og børnehaveklasse

I Danmark har vi ikke skolepligt, men undervisningspligt, hvilket betyder, at fra det tidspunkt undervisningspligten indtræder, jfr. nedenfor, skal barnet optages i folkeskolen eller undervises på anden måde.

Inden undervisningspligtens indtræden kan barnet optages i en børnehaveklasse, hvis forældrene fremsætter anmodning herom. Det er imidlertid ikke en betingelse for optagelse i 1. klasse, at barnet har gået i børnehaveklasse.

I. Optagelse i 1. klasse

Folkeskolelovens §§ 34, stk. 1, stk. 2 og 38 samt skolestyrelseslovens § 20, stk. 3 omtaler betingelserne for optagelse i 1. klasse og samtidig hermed undervisningspligtens indtræden.

Hovedreglen i folkeskolelovens § 34, stk. 1.

(»de 7-årige«)

»Undervisningspligten indtræder den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 7 år, og ophører den 31. juli, efter at barnet har modtaget regelmæssig undervisning i 9 år. Undervisningspligten ophører dog senest den 31. juli i det kalenderår, hvor barnet fylder 17 år eller har afsluttet grundskolen eller hermed ligestillet uddannelse, jfr. § 33, stk. 2-4.«

Denne bestemmelse fastslår, at forældrene har krav på at få deres barn optaget i 1. klasse den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 7 år. Dette indebærer, at skolemyndighederne ikke ensidigt kan modsætte sig optagelsen.

Undtagelse 1 i folkeskolelovens § 34, stk. 2.

(»de 8-årige«)

»Skolekommissionen, i København skoledirektionen, kan efter forældrenes anmodning eller med deres samtykke, jfr. § 46, godkende,

at et barns undervisning udsættes til et år efter undervisningspligtens indtræden, når det er begrundet i barnets udvikling. Godkendelsen kan betinges af, at barnet optages i en børnehave eller en børnehaveklasse.«

Denne bestemmelse fastslår, at et barns optagelse i 1. klasse kan udsættes 1 år, dvs. til den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 8 år. Betingelserne for udsættelse er, at forældre og skolekommission er enige herom. Skolekommissionen vil normalt træffe sin afgørelse på grundlag af en individuel vurdering eller eventuelt efter udtalelse fra lederen af børnehave eller børnehaveklasse. Det bemærkes i øvrigt, at der ikke er hjemmel til at udsætte undervisningspligtens indtræden yderligere.

Undtagelse 2 i folkeskolelovens § 38, jfr. skolestyrelseslovens § 20, stk. 3. (»de 6-årige«)

»Et barn skal efter forældrenes anmodning, jfr. § 46, optages i 1. klasse i det kalenderår, hvor barnet fylder 6 år, hvis det må antages at kunne følge undervisningen i klassen. Viser det sig efter optagelsen, at barnet ikke er tilstrækkelig udviklet, kan det inden 3 måneder henvises til børnehaveklasse, hvis forældrene ønsker, at det skal fortsætte skolegangen.«

»Skolekommissionen træffer bestemmelse om optagelse af børn i 1. klasse i det kalenderår, hvori de fylder 6 år.«

Disse bestemmelser fastslår, at et barns optagelse i 1. klasse kan fremrykkes 1 år, dvs. til den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 6 år. Betingelserne for fremrykkelsen er ligesom for udsættelsen, at forældrene og skolekommissionen er enige herom. Skolekommissionen vil også i disse

situationer normalt træffe sin afgørelse på grundlag af en individuel vurdering eller eventuelt efter indhentet udtalelse fra lederen af børnehave eller børnehaveklasse. Det bemærkes, at der ikke er hjemmel til at fremrykke undervisningspligtens indtræden yderligere. Det bemærkes endvidere, at barnet inden 3 måneder efter optagelsen, dvs. normalt inden 1. november, kan få optagelsen annulleret, således at det enten henvises til børnehaveklassen eller helt udtræder af skolen. (Denne bestemmelse er i øvrigt det eneste eksempel på, at et barn kan »dumpe« uden forældrenes samtykke, jfr. den almindelige bestemmelse i folkeskolelovens § 11, stk. 1).

II. Optagelse i børnehaveklasse

Folkeskolelovens § 37 stk. 1 og 2, jfr. skolestyrelseslovens § 20, stk. 3 omtaler betingelserne for optagelse i børnehaveklasse.

Hovedreglen i folkeskolelovens § 37, stk. 1.

(»de 6-årige«)

»Et barn skal efter forældrenes anmodning, jfr. § 46, optages i en børnehaveklasse i det kalenderår, hvor barnet fylder 6 år, eller senere, jfr. § 34, stk. 2.«

Denne bestemmelse fastslår, at forældrene har krav på at få deres barn optaget i børnehaveklasse den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 6 år. Dette indebærer, at skolemyndighederne ikke ensidigt kan modsætte sig optagelsen.

Undtagelse 1 i § 37, stk. 1, jfr. ovenfor

(»de 7-årige«)

Såfremt forældrene og skolekommissionen er blevet enig om, at barnets optagelse i 1. klasse skal udsættes til den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 8 år, jfr. § 34, stk. 2, kan barnet optages i børnehaveklassen den 1. august i det kalenderår, hvor det fylder 7 år. Oftest vil det være en betingelse for skolekommissionens godkendelse af en udsættelse af undervisningspligtens indtræden, at barnet i stedet for optages i en børnehaveklasse.

Undtagelse 2 i folkeskolens § 37, stk. 2, jfr. skolestyrelseslovens § 20, stk. 3. (»de 5-årige«)

»Er der tilmeldt færre børn end 18, skal de ledige pladser tilbydes de børn, som fylder 5 år i tiden 1. januar - 31. juli, og hvis forældre ved indskrivningen har anmodet om barnets optagelse i børnehaveklassen. Ønskes flere børn optaget, end der er plads til, optages de ældste børn først, medmindre særlige hensyn til de enkelte børn taler for at fravige denne rækkefølge.«

»Skolekommissionen træffer bestemmelse om optagelse i en børnehaveklasse af yngre børn frem for ældre.«

Disse bestemmelser fastslår, at kommunen har en tilbudspligt, hvilket vil sige, at et barn har krav på - hvis forældrene ønsker det, og hvis der er »ledige pladser« - at blive optaget i børnehaveklasse den 1. august i det kalenderår, hvor barnet fylder 5 år i perioden 1. januar - 31. juli. Det bemærkes, at børn, der først fylder 5 år i perioden 1. august - 31. december ikke kan optages i børnehaveklassen det pågældende år, men derimod har mulighed for at komme i 1. klasse året efter, jfr. folkeskolelovens § 38. Det bemærkes endvidere, at børn, der er optaget i børnehaveklasse som 5-årige ikke automatisk optages i 1. klasse året efter, men har mulighed herfor, hvis betingelserne i folkeskolelovens § 38 er opfyldt.

Med hensyn til »ledige pladser« bemærkes, at de enkelte kommuner kan optage alle 5-årige, som er født i den nævnte periode. Derimod har kommunen ikke pligt hertil, men kan nøjes med at tilbyde de ledige pladser op til 18, dvs. indtil hver enkelt børnehaveklasse er fyldt op med 18 børn. Såfremt der herved ikke er plads til alle, der har ansøgt herom, går de ældre 5-årige normalt forud for de yngre, jfr. skolestyrelseslovens § 20, stk. 3.

Det tilføjes, at aldersspredningen ved begyndelsen i 1. klasse kan være fra lidt over 5 Vi år til lidt over 8½ år og i børnehaveklassen fra 5 år til lidt over 7½ år.

Appendix 9

Statistik til belysning af børnehaveklassens udbredelse

	Skoleåret 81/82 % 6-årige i børnehavekl.	% 7-årige i 1. klasse	Skoleåret 82/83 % 6-årige i børnehavekl.
Københavns kommune	54		53
Frederiksberg kommune			63
Københavns amt	88	97	91
Frederiksborg amt	86		90
Roskilde amt	97		100
Vestsjællands amt	98	102	99
Storstrøms amt	97	99	101
Bornholms amt	99	99	99
Fyns amt	95	100	97
Sønderjyllands amt	86	99	95
Ribe amt	98	100	99
Vejle amt	96	98	100
Ringkøbing amt	90	100	95
Århus amt	92	99	98
Viborg amt	93	100	100
Nordjyllands amt	98	100	99
Hele landet	91	99	94
Antal børn	72.107	72.049	65.471